

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**MURATHAN MUNGAN'IN *KİBRİT ÇÖPLERİ* -TAKRİBİ VE
VASATİ KIPKISA ÖYKÜLER- KİTABINDAN KISA
ÖYKÜLERLE METİNDİLBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME
ÖRNEKLERİ**

FUNDA ÖZTÜRK

DANIŞMAN
DOÇ.DR. İLKER AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2020

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Murathan Mungan’ın *Kibrit Çöpleri* -takribi ve vasati kıpkısa öyküler- kitabından kısa öykülerle Metindilbilimsel Çözümleme Örnekleri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/01/2020

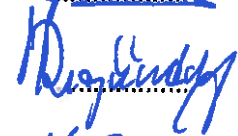
Funda ÖZTÜRK

16531100009

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Funda ÖZTÜRK'ün hazırladığı “Murathan Mungan’ın Kibrit Çöpleri (Takribi ve Vasati Kıpkısa Öyküler) Kitabından Kısa Öykülerle Metindilbilimsel Çözümleme Örnekleri” başlıklı tez 06 /01/ 2020 tarihinde aşağıda imzaları olan jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	Üniversite	İmza
Başkan	Doç. Dr. İlker AYDIN	ORDU ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyeleri	Prof. Dr. Rıfat GÜNDAY	ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ	
	Doç. Dr. Keziban TEKŞAN	ORDU ÜNİVERSİTESİ	

ONAY

30.../01/2020

Dr. Öğr. Üyesi Yahya TURAN

Doç. Dr. Adem YÜCEL
Enstitü Müdürü V.
Genel Tasanım Bölümü Başkanı

ÖN SÖZ

Metin sadece cümlelerden oluşan bir yapıya sahip değildir. Bağlama yönelik anlamlı bir yapısı olan metin için, cümle analizi gibi geleneksel dil bilgisi yöntemlerinin dışında farklı bir inceleme yönteminin gerekliliği belirtilmiştir. Bu durum dilbilim kapsamında metindilbilimin doğmasına ışık tutmuştur.

Bu çalışmada; metinsellik ölçütleri doğrultusunda kısa öykü türünde örneklerle metindilbilimsel çözümleme yapılmıştır. Günümüz ışığında, postmodern edebiyata öyküler kazandıran yazarlardan Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* isimli kısa hikâyelerden oluşan kitabından seçilen (kısallıkları birbirinden farklı) 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' başlıklı üç öyküsü kullanılmıştır. İncelenen kısa öykülerin yazınsal bir metin olabilme ölçütlerini taşıdığını vurgulamak ve bunu Türkçe öğretiminde de kullanmanın düşünen ve üreten bireyler yetiştirmede olumlu etkiler yaratabileceğini göstermek hedeflenmiştir.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, yaptığımız tartışmalarla beni yönlendiren, bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, hatalarımı düzelten, bana vaktini ayıran tez danışmanım ve saygıdeğer hocam Doç. Dr. İlker AYDIN'a ve vazgeçmemek adına büyük çaba gösterdiğim bu yolda; üzerimden elini eteğini çekmeyen, beni cesaretlendiren değerli hocam Doç. Dr. Keziban TEKŞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çıktığım bu uzun yolda beni her zaman gönülden destekleyen tüm arkadaşlarıma ve maddi manevi her türlü desteğini gördüğüm, beni okutup bugünlere getiren sevgili aileme her şey için teşekkür ediyorum.

Son olarak, lisans (Kocaeli Üniversitesi) hayatım boyunca üzerimde büyük emeği olan ve bugüne kadar yanımda olduğunu hiç unutturmayan, bu yolda bana ışık tutan ve çok kısa bir süre önce hayata gözlerini yuman çok kıymetli hocam Doç. Dr. Rıfat OYMAK'a sonsuz teşekkürlerimi ve dualarımı gönderiyorum.

Ordu, 2020

Funda ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1
ÇALIŞMANIN KONUSU.....	3
ÇALIŞMANIN AMACI.....	3
ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	3
ÇALIŞMANIN PROBLEMİ	5
ALT PROBLEMLER.....	5
ÇALIŞMANIN SAYILTILARI (VARSAYIMLARI).....	6
ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	6
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
1.1. DİL VE DİLBİLİM	8
1.2. METİN.....	10
1.3. METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ	13
1.3.1. Bağlıklık (Cohesin)	13
1.3.2. Bağdaşklık (Chorence)	14
1.3.3. Amaçlılık (Intentionality)	14
1.3.4. Bilgisellik (Informativity)	15
1.3.5. Kabul Edilebilirlik (Acceptability)	15
1.3.6. Durumsallık (Situationality).....	15
1.3.7. Metinlerarasılık (Intertextuality)	15

1.4. METİNDİLBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	16
1.5. METİNDİLBİLİM	17
1.6. ÖYKÜ (HİKÂYE).....	21
1.6.1. Kısa Öykü.....	22
2. MURATHAN MUNGAN	26
2.1. MURATHAN MUNGAN'IN HAYATI	28
2.2. MURATHAN MUNGAN'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ... 32	
2.3. MURATHAN MUNGAN'IN ESERLERİ	34
3. YÖNTEM.....	40
3.1. ÇALIŞMANIN MODELİ	40
3.2. ÇALIŞMA MATERYALİ	40
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	41
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI	41
3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI	41
4. BULGULAR VE YORUMLAR	43
4.1. METNİN YAPISI VE ÇÖZÜMLENMESİ	43
4.1.1. Öykü Çözümlemeleri.....	44
4.1.1.1. Küçük Ölçekli Yapı / Bağlaşıklık (Cohesion)	44
4.1.1.1.1. Sözcüksel Bağlaşıklık (Lexical Cohesion).....	44
4.1.1.1.1.1. Yineleme (Recurrence)	45
4.1.1.1.1.2. Eş Dizimsel Örüntüleme (Collocation)	58
4.1.1.1.2. Dilbilgisel Bağlaşıklık (Grammatical Cohesion)	60
4.1.1.1.2.1. Gönderim (Proform)	60
4.1.1.1.2.2. Eksilti (Ellipse)	75
4.1.1.1.2.3. Değiştirim (Substitution)	79

4.1.1.1.2.4. Bağlantı Ögeleri (Connective Elements)	81
4.1.1.1.2.5. Benzerlik / Koşutluk (Parallelism)	83
4.1.1.1.2.6. Zaman Uyum ve Görünüş (Tense and Aspect).....	84
4.1.1.1.2.7. İşlevsel Tümce Yapısı (Functional Sentence Structure)	86
4.1.1.1.2.8. Örtük Anlatım (Implicit Expression)	88
4.1.1.2. Büyük Ölçekli Yapı /Bağdaşıklık (Coherence)	91
4.1.1.2.1. İşlev (Function).....	91
4.1.1.2.2. Başlık (Title).....	93
4.1.1.2.3. Konu (Topic)	94
4.1.1.2.4. Anahtar Sözcükler (Key Words)	95
4.1.1.2.5. İçerik Şeması (Schema).....	95
4.1.1.2.6. Konu Değişimi Belirleyicileri (Topic-Changing Markers).....	98
4.1.1.2.7. Ana Düşünce/Konu Tümcəsi (Topical Sentence).....	100
4.1.1.2.8. Biçem (Style).....	101
4.1.1.2.8.1. Sözdizimsel Düzlemle İlgili Biçemsel Yapılar	101
4.1.1.2.8.2. Dilsel, Anlamsal Düzlemle İlgili Biçemsel Yapılar	106
4.1.1.2.8.3. Anlatıcı Bakış Açısı / Odaklayım (Point Of View)	110
4.1.1.2.9. Özet (Summary)	112
4.1.1.2.10. Sonuç Tümcəsi (Conclusion Sentence).....	113
4.1.1.2.11. Motif/İzlek (Motif/Theme).....	114
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116
TARTIŞMA VE SONUÇ	116
ÖNERİLER.....	121
KAYNAKÇA	123
EKLER.....	128

EK-1: NİHAYET	128
EK-2: SAKLI YAS	130
EK-3: KAVGA	132
ÖZGEÇMİŞ.....	133

ÖZET

MURATHAN MUNGAN'IN *KİBRİT ÇÖPLERİ* -TAKRİBİ VE VASATI KIPKISA ÖYKÜLER- KİTABINDAN KISA ÖYKÜLERLE METİNDİLBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME ÖRNEKLERİ

Bu çalışmanın amacı, Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* isimli kısa hikâyelerden oluşan kitabından seçilen kısalıkları birbirinden farklı üç öykünün 'küçük ölçekli yapı' ve 'büyük ölçekli yapı' bağlamında incelenmesidir.

Araştırma, kitapta yer alan kısa öykülerin doküman analizine dayalı olarak incelenmesine ve metindilbilimsel olarak çözümlenmesine dayanan nitel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma materyalini Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* adlı (takribi ve vasati kıpkısa öyküler) hikâye kitabından seçkisiz olarak belirlenen 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' başlıklı öyküleri oluşturmaktadır. Çalışmada metindilbilimsel yöntemle çözümlenen kısa öyküler, alan yazında yer alan yazılı doküman, yazar ve eserleri için yazılmış olan makale, tez, kitap vb. kaynaklar taranarak belirlenmiştir. Araştırma verileri belgesel tarama ile toplanmış, toplanan veriler 'içerik analizi' ile çözümlenmiştir. Çalışmada, ilk olarak metin küçük ölçekli yapı bağlamında ele alınmış daha sonra metnin büyük ölçekli yapısına değinilmiştir. Çalışmada yapılan metin (kısa öykü) çözümlemeleri, Torusdağ ve Aydın (2017)'in yaklaşımına göre sırasıyla başlıklar altında örneklendirilerek bir araya getirilmiştir.

Araştırmada yinelenen sözcükler, sözcüklerin oluşturduğu eşdizimsel örüntüler ve sözcüksel ağlar üzerinden metinlerdeki temel izlekler belirlenmiştir. Bu bağlamda 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' adlı kısalıkları birbirinden farklı üç hikâyenin bu bulgular bakımından edebî bir metin olabilme ölçütlerini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Murathan Mungan, Kısa öykü, Metindilbilim, Küçük ölçekli yapı, Büyük ölçekli yapı

ABSTRACT

TEXT LINGUISTICS ANALYSIS SAMPLES FROM THE STORY BOOK *KİBRİT ÇÖPLERİ* -VERY SHORT SIMPLE STORIES- WRITTEN BY MURATHAN MUNGAN

The purpose of this study is to research three stories, whose lengths are different from each other and chosen from the book named *Kibrit Çöpleri* that consist of short stories and written by Murathan Mungan, in the context of “small scale structure” and “large scale structure”. The study is a qualitative study which is based on the text linguistics analysis and the document analysis of the short stories in the book. The materials of this research are consisted of the stories ‘Nihayet’, ‘Saklı Yas’ and ‘Kavga’ which are randomly chosen from the story book *Kibrit Çöpleri* (very short stories) written by Murathan Mungan. The short stories analysed by the text linguistics method in this study are defined by scanning resources books, thesis, articles written for the author or his works and etc.

The study datas are collected by scanning documents and those collected datas are resolved with content analysis. In this study, the text is firstly reviewed as small scale structure and then large scale structure. The text analyses done in this study are gathered by giving examples under topics one by one according to the approach of Torusdağ and Aydın (2017).

The main themes in the texts are defined by the collocational patterns and lexical connections which are made by the repeated words in the study. In this regard, it is colcluded that these three stories ‘Nihayet’, ‘Saklı Yas’ and ‘Kavga’, which are different in lenghts, carry the standarts of being a literary text.

Key Words: Murathan Mungan, Short story, Text linguistics, Small scale structure, Large scale structure

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
ed.	: Editör
S.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları, yayımlayan, yayınevi

GİRİŞ

Dil öğretiminde ‘nesne dildir’ olgusu düşünüldüğünde, bu yolun ulaştığı nokta (amaç) dil kullanımı edinimini gerçekleştirebilmektir. Günümüz şartlarının gerektirdiği hızda, teknolojinin gücüne ve bilgi birikimine ayak uydurabilen, düşünme yetisi yüksek, üretken, eleştirebilen ve eleştiriye açık insanlar yetiştirmek, bilimsel ilkelere dayanan kaliteli bir Türkçe öğretimi gerçekleştirmekten geçer.

Dil öğretimi için fayda oluşturmak amacıyla meydana çıkmadığı varsayılan; fakat nesnesi dil öğretmenin gayesini oluşturan metindilbilim bu bağlamda düşünüldüğünde, Türkçe öğretmek için bilimsel açıdan önemli bir temeldir. Avrupa’da 1970’li yıllardan beri Dresser, Petöfi, van Dijk, Halliday ve Hasan gibi dilbilimcilerin çalışmaları ile hızla gelişmektedir.

N. Chomsky ve yapısalcı dilbilimin ortaya attığı Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi’nin cümleyi en büyük dilsel birim olarak kabul etmesine karşı; belli başlı metindilbilim araştırmacıları, sadece cümle düzleminden bakmanın eksikliğini belirtmişler ve bir üst düzlem olan metinden yola çıkılması gerektiğini savunmuşlardır. En büyük dilsel birimin de cümle yerine metin olduğu tezini iddia etmişlerdir (Şenöz, 2005, s. 21).

Metindilim, metni bir araştırma konusu olarak görür ve klasik dilbilgisi ve metin çözümleme yöntemlerinden farklı bir görünüm sergiler. Metindilbilim, yazılı ve sözlü bir metni, metnin özelliklerini, metnin oluşturan yapıyı, metinlerin daha kolay anlaşılmasını ve akılda kalmasını sağlayan özellikleri, ilkeleri belirlemeye çalışan bilim dalı, modern belagat ve kompozisyon bilimidir (Coşkun, 2005, s. 39).

Metindilbilimin en temel amacı, metinlerin yapısal kısmını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanma biçimlerini ve işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı olarak örneklerle açıklamaktır. Metindilbilim, metin oluşturma genel koşullarını betimlerken, metin olanı metin olmayandan ayırt eder. Metinleri sınıflandırmak için kıstaslar oluşturmaya, metin türleri arasındaki ortak ve farklı nitelikleri betimlemeye çalışır. Metinlerin belli bir bağlamda nasıl kullanıldıkları ile insanlar arası etkileşimde taşıdıkları işlevler de, metindilbilimin araştırma kapsamına girer (Şenöz, 2005, s. 22-23).

Dilbilimsel çözümleme yapmanın gayesi, metni oluşturan temel konu ve bu konuyu oluşturan alt konuların belirlenmesi ve metnin yüzey yapısının (görünen

kısımının) yanında metnin içyapısının yani metinde saklı bulunan öğelerin ortaya çıkarılmasıdır. Metindilbilim, metin olanla metin olmayanın ayrılmasını sağlayan özellikleri belirler.

Metin, bağlaşıklık ve tutarlılık kıstaslarıyla birbirine bağlanan cümle dizilerinin birlikte bir anlam kazanmasıyla olur. Cümlelerin anlamlı olmaları için her zaman belirli bir bağlamda bulunması gerekmez. Yine de yer aldıkları bağlama göre değişik anlamlara gelebilirler. Bağlam, “bir dilsel biçimin önünde ya da ardında bulunan, onunla yakından bir ilişki içinde olan ve anlamın oluşmasına yardım eden unsurların toplamı” veya “bir göstergenin, birlikte bulunduğu öteki göstergelerle oluşturduğu ve anlamını aydınlatan bütün” şeklinde tanımlanabilir. (Karataş, 2008, s. 44).

Metindilbilim, türüne bakmaksızın her türlü dil olgusunu metin kapsamına alan ölçüt ve kuralları belirler. Bu kurallar doğrultusunda kısa (minimal) öykü türünde de metinsellik ölçütlerinin bulunduğu görülmektedir. Az sözle çok şey anlatmayı amaçlayan kısa öyküler, içinde barındırdığı derin anlamı metindilbilimsel çözümleme metodu sayesinde en ince ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır.

Metindilbilimsel çözümleme çerçevesinde yapılan çalışma içeriğinde;

Giriş kısmında: Çalışmanın Konusu, Çalışmanın Amacı, Çalışmanın Önemi, Çalışmanın Problem Durumu, Alt Problem Cümleleri, Çalışmanın Sayıltıları, Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıklarından bahsedilmiştir.

Birinci kısımda: Kavramsal Çerçeve başlığı altında; Dil ve Dilbilim, Metin, Metinsellik Ölçütleri, Metindilbilim, Metindilbilimin Tarihsel Gelişimi, Öykü (Hikâye) ve Kısa Öykü kavramlarını içeren genel bilgilere yer verilmiştir.

İkinci kısımda: Murathan Mungan’ın Hayatı, Edebi Kişiliği- Öykücülüğü ve Eserleri hakkında bilgiler sunulmuştur.

Üçüncü kısımda: Yöntem başlığı altında; Çalışmanın Modeli, Çalışma Materyali, Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanması, Verilerin Çözümü ve Yorumlanması yer almaktadır.

Dördüncü kısımda: Bulgular ve Yorumlar başlığı altında (Metindilbilimsel Çözümleme kapsamında); Metnin Yapısı ve Çözümlemesi, Öykü Çözümlemeleri (Eser İnceleme) yer almaktadır.

Son kısımda: Tartışma, Sonuç ve Öneriler, Kaynakça, Ekler ve Özgeçmiş yer almaktadır.

ÇALIŞMANIN KONUSU

Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* isimli kısa hikâyelerden oluşan kitabından seçilen kısa öykülerinin (Nihayet, Saklı Yas ve Kavga) 'küçük ölçekli yapı' ve 'büyük ölçekli yapı' kapsamında incelenmesi.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada metin, metindilbilim ve kısa öykü hakkında bilgi verilmekte, metinselliğin temel ölçütleri kısa öyküler üzerinden örneklendirilmektedir. Bu bağlamda amaç; metnin görünen, anlaşılan bölümü (yüzey yapısı) ile metnin iç (derin) yapısının yani metinde gizlenen öğelerin bulunmasıdır.

Ayrıca çalışmada, 'bağlaşıklık' ve 'bağdaşıklık' kavramlarına değinilmektedir. Metnin üretilme amacına uygun olması ve bu metin ile iletilmek istenen mesajın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için, bu iki temel kıstasa sahip olması gerekir.

Bu bilgiler doğrultusunda Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* isimli kısa hikâyelerden oluşan kitabından seçilen kısımları birbirinden farklı üç öykünün ('Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga') 'küçük ölçekli yapı' ve 'büyük ölçekli yapı' bağlamında incelenmesi amaçlanmaktadır. Kısa öykülerde de metinsellik ölçütlerinin yer alabildiği, bu çalışma doğrultusunda aktarılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkçe öğretiminde kısa öykülerde 'metindilbilimsel çözümleme' yöntemini kullanmanın daha fazla düşünen ve üreten bireyler yetiştirmede olumlu etkiler yaratabileceğini göstermek ve bu yöntemle Türkçe öğretiminde okuma-anlama kazanımlarının gerçekleştirilebileceğini vurgulamak hedeflenmiştir.

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Yazınsal ürünlerde ilk bakışta anlaşılamayan anlam zenginliğine sahip örtülü ve dolaylı bir dil kullanılır. Yazınsal metne örnek olarak gösterilen

hikâyeler, az sayıda sözcük ile çok daha fazla şeyin anlatıldığı, bir okunuşta bitecek kısalıkta ve özlü metinlerdir.

Kısa olması, sade bir olay yapısında olması, genellikle önemli bir olay veya sahne aracılığıyla yoğun bir etki yaratması ve kısıtlı sayıda karakter kullanması gibi özellikleriyle diğer türlerden ayrılır. Bununla birlikte hikâyeler, dil öğretmede araç olarak kullanılabilen, kendine özel teknik yapısı ve estetiği olan metin türleridir. Türkçe öğretiminde öğrencilerin, dilimizin estetik kullanımın örneklerinin olduğu, kültürümüzü yansıtan, kurgusu iyi yapılmış özgün metinler ile karşılaşmaları ve metin dilbilimsel yöntemler ile bu metinleri okumaları ve yorumlamaları son derece önemlidir (Aydın ve Torusdağ, 2014).

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayatlarında sürekli kullanabilecekleri konuşma, dinleme, okuma, yazma ve izleme ile alakalı dil yetenekleri ve zihinsel yetenekleri kazanmaları, bu yetenekleri ile kendilerini bireysel ve sosyal olarak geliştirmeleri, iletişim yeteneklerini artırmaları, Türkçeyi severek ve isteyerek okumalarını sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde hazırlanmıştır (MEB, 2019, s. 8).

Öğrencilerin; yaratıcı, sosyal, eleştiren, sorgulayan, düşünen, araştıran ve üreten kişiler olarak yetiştirmeleri için okuma, yazma, dinleme ve konuşmayla alakalı temel yetenekleri kazanmaları gereklidir. Öğrencilerde; düşünme, sınıflandırma, sıralama neden sonuç ilişkisi kurma, analiz etme, değerlendirme, karşılaştırma, benzetme ve sonuç çıkarma gibi bilişsel yeteneklerin kazanılması metindilbilimsel çözümleme yönteminin kullanılması ile çok daha kolay gerçekleştirilebilir.

Araştırmada ele alınan yöntem, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ‘okuma’ öğrenme alanında yer alan ‘anlama’ başlığı altındaki bazı kazanımların (*Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler, Metni yorumlar: a) yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır; b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır; Metinle ilgili sorular sorar, Metinle ilgili sorulara cevap verir, Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur, Metnin konusunu belirler.* (MEB, s. 36-37) öğrencilere kazandırılmasına hizmet edebilir. İlgili kazanımlar ile metindilbilimsel

Çözümleme arasında bir ilişki olduğundan bu yöntemden Türkçe öğretiminde yararlanılabilir.

Daha önce yapılan bir araştırmada (Yılmaz ve Topal, 2010); ortaokul öğrencilerinde Türkçe derslerindeki anlatı metinlerinin anlaşılmasında öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde metindilbilimsel çözümleme yönteminin kullanılmasının, öğrenci başarısına etkisi incelenmiş, gözlemlenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Bunun yanında, metindilbilimsel çözümleme yönteminin geleneksel yonteme göre; öğrencilerin Türkçe dersindeki anlama ve anlatma başarılarının arttığı, dersin takip ve katılımın artırılmasına olumlu etkilerinin olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Metindilbilimsel alışma örnekleri göz önüne alındığında kısa öykü üzerinden örneklere pek rastlanmamıştır. Bu bağlamda son yıllarda üretken ve yaratıcı kimliğiyle dikkat çeken yazarlardan Murathan Mungan'ın öykülerinin metindilbilimsel çözümlemede önem taşıdığı söylenebilir.

Mungan verilmek istenen mesajı okuyucuya aktarırken adeta ilmik ilmik işler. Az sözle çok şey anlatır öykülerinde... Uzun ya da kısa, onun öykülerinin pek çoğu metinsellik ölçütlerine sağlam basamaklarla yükselmektedir. Bu yönden onun öykülerinde 'Metindilbilimsel özümleme' yöntemini kullanmak doğru verilere etkili ve hızla bir şekilde ulaşmada büyük önem taşımaktadır.

ÇALIŞMANIN PROBLEMİ

Murathan Mungan'ın *Kibrit öpleri* isimli öykü kitabından seçilen 'Kavga, Saklı Yas ve Nihayet' isimli öyküleri (kısallıkları birbirinden farklı) üzerinden yapılan Metindilbilimsel özümleme örnekleriyle, 'Metindilbilimsel özümleme' yönteminin kısa öykülerde de kullanımının sağlanabileceğini tespit etmek amacı temel problem olarak ele alınmıştır.

ALT PROBLEMLER

Çalışmanın alt problemleri şu şekilde ifade edilebilir:

1. Murathan Mungan'ın öykü kitabından seçilen kısallıkları birbirinden farklı üç öyküde 'bağlaşıklık' (küçük ölçekli yapı) görünimleri nasıl sergilenmiştir?

2. Murathan Mungan'ın öykü kitabından seçilen kısıklıkları birbirinden farklı üç öyküde 'bağdaşıklık' (büyük ölçekli yapı) görünümeleri nasıl sergilenmiştir?

ÇALIŞMANIN SAYILTI LARI (VARSAYIM LARI)

1. Kısa öykülerin metinsellik ölçütlerini sağlayabildiği,
2. Murathan Mungan'ın kısa öykülerinin (Nihayet, Saklı Yas ve Kavga) metinsellik ölçütlerini barındırdığı,
3. 'Nihayet, Saklı Yas ve Kavga' isimli kısa öykülerin ve bu doğrultuda başka kısa öykülerin de Metindilbilimsel çözümleme sayesinde Türkçe Öğretiminde kullanılabileceği, varsayılmaktadır.

ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIK LARI

Bu çalışma metin olabilmenin kıstaslarından "bağlaşıklık ve bağdaşıklık" ile sınırlandırılmıştır. Metnin üst yapı özelliklerine değinilmemiştir. Ayrıca çalışmada metinsellik ölçütlerini taşıdığı ön görülen kısıklıkları birbirinden farklı aşağıda listelenenlerden seçkisiz olarak belirlenen kısa öyküler kullanılmıştır: 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga.'

Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* isimli kısa öykülerinden oluşan kitabının içindekiler kısmında yer alan öyküler şu şekildedir:

'Duman İşaretleri', 'Vaat', 'Kapı ağzında', 'Ölümün güçlendirdiği', 'Başlamaması için', 'Sabaha uyanmak', 'Bardak altlıkları', 'Konuşamadıklarımıza', 'Bir yalnız', 'İşsiz', 'Müfide', 'Kanepe', 'Köpeklerle hatırlanan', 'Baba-oğul', 'Hayat böyle!', 'İkna', 'Ardıç', 'En küçük hala', 'Ağaç zamanı', 'Tutukluk', 'Buluş', 'İyilik karşısında', 'Arkadaş', 'Üçte bir', 'Hazırlık', 'Bedenin bedenleri', 'İlk', 'Neden mi vurdum?', 'Cümleler', 'Başlangıçsızlığın hikâyesi', 'Katlanmak', 'Sahafın söylediği', 'Hatırlamanın serabı', 'Gazete örtüsü', 'Selama çıkmak', 'İştah, mide', 'Bir kadın yazar sorunsalı', 'Ailenin önemi', 'Kayıtsız', 'Sevişme sonrası', 'Gölgede', 'Akıldışılığın zehri', 'Rüya ayna', 'Masa', 'Çay Bahçesi Şarkıları', 'Kaportacı Emin', 'İyi ve makas', 'Sinema ve aşk', 'Keşke böyle olmasaydı', 'Kavga', 'Latif'in karısı', 'Saklı yas', 'Uzak sesler durgun yaşamlar', 'Gaz, ruj', 'Eskilerden konuşmak', 'Han pencereleri',

‘Özel anların ışığı’, ‘Yüzme kayaları’, ‘Oyuncakların gözleri’, ‘Bu konuşmalarla’, ‘Adli muhabir’, ‘Nihayet’, ‘Sarıturaçlar’daki arsa’, ‘Şehrimizde misafir’, ‘Yaşar Yenge’, ‘İksir’, ‘Bazı anneler’, ‘Ergen’, ‘Fal’, ‘Saat Kulesi’, ‘Seks’, ‘Polisiye ayrıntı’, ‘Gece kulübü’, ‘Kış mutsuzluğu’, ‘Aile yaraları’, ‘An’, ‘Şöyle olsun böyle olsun’, ‘Sır kâtibi’, ‘Duvargeçenler’, ‘Öykü, yol, hayat’ (Mungan, 2011).

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DİL VE DİLBİLİM

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan sürdürülebilir ve coğrafi bölgelere göre değişebilen bir araçtır.

Dil, Türkçe Sözlükte “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (Türkçe Sözlük, 1998, s. 586) şeklinde açıklanmıştır.

Dil insanla birlikte yaşayan bir varlıktır. İnsanla birlikte doğar ve yok olur. Bir süre konuşulmaz veya kullanılmaz ise bir zaman sonra yok olacaktır. İlk insanlardan günümüze gelinceye dek yedi binden fazla dilin etkin olarak konuşulduğu tahmin edilmektedir (Demircan, 1990).

Dilbilim alanında önemli çalışmalara sahip olan Muharrem Ergin (2009, s. 3) dili şöyle tanımlamıştır: “*Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.*”

Sapir, İngiliz dil kullanımıyla şu sözcüklerle ifade eder dili: “*Dil, yalnızca insana özgü olan; düşüncelerin, duyguların ve isteklerin, istençle (irade göstererek) üretilmiş semboller kullanarak iletilmesini sağlayan ve içgüdüsel olmayan bir yöntemdir*” (Sapir, 1949, s. 8).

Büyük dilbilimcilerden çağdaş dilbilimin kurucusu Ferdinand de Saussure ise şu sözlerle betimler dili “*Dil bir kâğıda da benzetilebilir: Düşünce kâğıdın ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Kâğıdın ön yüzünü kestiniz mi, ister istemez arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dilde de durum aynı: Ne ses düşünceden ayrılabilir ne de düşünce sestten*” (Saussure, 1980, s. 105).

Diğer büyük dilbilimci Chomsky de , “*Bir dil, her biri sonlu uzunlukta ve sonlu bir üyeler kümesinde oluşturulan (sonlu ya da sonsuz) cümleler kümesidir*” (Chomsky, 1957, s. 13) sözleriyle dilin sonsuzluğuna ve fâniliğine gönderimde bulunmuştur.

Dil, insanlığın doğuşundan itibaren ölümüne kadar konuşma ve yazma açısından vazgeçilmez bir iletişim aracı olarak süregelmiştir. İnsanlar için konuşmak ve yazmak da yemek yemek kadar ihtiyaç duyulan bir durumdur. Dil olmadan insanlığın ilerlemesi mümkün değildir. Eski çağlarda yaşanan bütün olayların gelecek kuşaklara aktarımı yazılı ve sözlü dil sayesinde olmuştur. Dil, toplumların tarihinin taşıyıcısıdır bu noktada. Geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi görmektedir.

Dilin bu kadar önemli oluşu zamanla inceleme alanı doğurduğundan, dilbilim çalışmalarının zeminini oluşturmuştur. Tüm dünyada dil çalışmaları dilbilim alanında başlamıştır. Dilbilimi, Türkçede batı dillerindeki ‘linguistics vb.’ terimlere karşılık olarak türetilmiştir.

Dilbilimin çalışma alanı insan dilidir. Dilbilim ile insan dilinin işleyiş yapısı ve özellikleri araştırılarak, dilin niteliği ve işleyiş düzeninin belirlenmesi hedeflenir.

Dilbilimin amacı, konusunu nesnel ve sistematik olarak bulmak için gerekli olan bilgileri toplamak, model ve teoriler geliştirip hipotezlerini doğrulamaya çalışmaktır. Modern dilbilim başlangıcı 20. yüzyılda İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure ile olmuştur. Daha öncesinde dil incelemeleri diğer branşların bir yan dalı gibi görülürken, 20. yüzyılın başlarında dilin bizzat kendisini araştırma konusu yaparak bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır ve zamanla diğer branşlarla etkileşimde bulunarak önemli bir gelişme kat etmiştir. Dil konusunda ilk olarak dilbilgisi adı altında dil çalışmaları yapılmış ve birçok dil okulu kurulmuş ve dilin kendisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Dilbilimci Saussure, dilbilimin görevlerini şu üç maddeyle açıklamıştır:

1. Ulaşabildiği bütün dilleri tanımlamak, tarihlerini araştırmak, dil ailelerinin evrimini göstermek ve her ailedeki ana dillerin ilk biçimlerini imkânlar dahilinde tanımlamak,

2. Bütün dillerde sürekli ve evrensel etkili olan güçleri incelemek, tarihsel gelişimlerini tanımlayan genel yasalar bulmak,

3. Kendi sınırlarını belirlemek ve kendi kendini tanımlamaktır (Saussure, 1980, s. 34).

Modern dilbilimde en önemli isim olan F. de Saussure'den sonra gelen isim, Noam Chomsky'dir (1928). 1957 yılında, 20. yüzyılın dilbiliminde bir dönüm noktası olan meşhur kitabı 'Syntactic Structures' adlı eserini yayımlamıştır. Yapısalcılıktan ve davranışçı yaklaşımlardan kesin olarak ayrılıp üretimsel dilbilgisi teorisini geliştirmiştir.

Yine 20. yüzyıldan itibaren dilbilim çalışmaları farklı bir yola girmiştir. Dil, 20. yüzyıla kadar bir araç iken bu yüzyıldan sonra bir amaç haline dönmüştür. 20. yüzyıldan sonra dilbilim, farklı disiplinler olarak: ses bilgisi (fonetik), sesbilim, şekil bilgisi (morfoloji), köken bilgisi (etimoloji), sözcük bilgisi (leksikoloji), sözlük bilim (leksikografi), söz dizim bilgisi (sentaks), anlam bilgisi (semantik), söylem analizi, metindilbilim, toplumsal dilbilim, tarihsel dilbilim, ad bilgisi (onomastik), lehçe bilgisi (diyalektoloji) birçok disiplin şeklinde incelenmeye başlanmıştır. Bu disiplinlere her geçen gün yenileri eklenmektedir.

1.2. METİN

Metin, dilin getirdikleri ile meydana gelmiş ve dilden bağımsız olmayan, anlamlı kelime ve cümle topluluğundan oluşan bir anlatma ve anlaşıma aracıdır. Dil ile birlikte oluşmaya başlarken, kelimeler ile zenginleşerek tümce haline gelen ve bir konuyu anlatmaya, anlatılmak istenen şeyleri açıklamaya çalışan, iletişim kurmamızı sağlayan bir araçtır.

Metin birçok şeyin katkısıyla örülmüş bir örgüye benzetilebilir. Bu şeylerden en önemlisi olan dildir ve elde edilen bu örgü iletişim kurmada büyük öneme sahiptir. Metinlerin oluşumu ise farklı biçimlerde olabilir. Metin tümcelerle veya kelime grupları ile birlikte yazılabileceği gibi sadece ses ile de oluşabilir. Çünkü insanlar hem konuşarak hem de yazarak iletişim kurabilirler. Bu iletişimi de metinler mümkün kılar.

Metin kelimesi Türkçe sözlükte "1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst." (TDK, 2005, s. 1382) olarak tanımlanmıştır.

Aşağıda metinle ilgili bazı tanımlamalara yer verilmiştir:

Metin sözcüğü, Latince "kumaş" anlamında kullanılan "textus" sözcüğünden gelir. Metnin tanımı, içeriği, ne olduğu, neleri kapsadığı birçok dil

bilimci ve araştırmacı tarafından ayrıntılarıyla incelenmiş ve sözcüğün sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. “Nasıl ki bir kumaş, ipliklerin bir araya gelmesiyle farklı bir bütün hâline geliyorsa metin de bünyesindeki ögelerin birbirine eklenerek dokunmasıyla meydana gelir” (Akbayır, 2013, s. 189).

Günay (2017, s. 47), metin kavramını benzer şekilde şöyle ifade etmiştir: “Metin (Lat. textus (dokuma)>texere: dokumak), belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür.”

“Metin kavramı dil göstergelerinin ya da gösterge bütününe bağıntısal biçimdeki dizimidir; bu göstergeler başka hiçbir biçimde [metinde olduğu gibi] dilsel bütünlülük kuramazlar. Metin daha geniş bir dil bütünlüğü içinde belirlendiği için (...) onu yalnızca bir dil nesnesi olarak tanımlayamayız. Metin her zaman bir bildirişim durumu içinde ele alınmalı; durağan, diğer ögelerle etkileşimden soyutlanmış olarak düşünülmemelidir” (Brinker, 1979, s. 3-5; Akt., Aksan M, Aksan Y, 1991, s. 96).

Metin ister yazılı ister sözlü olsun bünyesinde bulunan sözcük, söz öbeği ve cümle dizilerinin belirli bir amaç etrafında anlamlı bir bütün oluşturmasıyla meydana gelen, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılmış bir dil ürünü olarak tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2013, s. 585). Ancak metni tek bir tanıma sığdırmak elbette mümkün değildir.

Metin; bir ya da daha fazla kişi tarafından iletişim kurmak amacıyla üretilen, dilsel göstergelerin şekillendirdiği, kendi içinde ve kendisi için değerlendirilen anlamlı bir bütündür (Günay, 2013a, s. 45). Kısaca metin, başı ve sonu belli olan, sözcelem öznesinden, zamanından ve uzamından bağımsız olarak bir anlamı olan özerk bir yapıdır (Korkut, 2015, s. 162).

Dil, çeşitli seçeneklere sahip sanal bir sistemdir. Metin ise, dil dağarcığındaki seçeneklerin belirli bir yapı kapsamında kullanıldıkları gerçek bir sistemin ürünüdür (Beaugrande ve Dressler, 1988, s. 35). Çeşitli tanımlamaları bulunan metin (text) kavramını Aksan (1999, s. 149) ise, “İletişim sırasında gerçekleşen bir sözce ya da dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözceler bütünü” olarak

tanımlamıştır. Yani aslında Aksan, iletişimin gerçekleşme koşulunun metin oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Canan Şenöz Ayata'ya göre metin:

“Türkçede kullanılan metin kavramı metin kökünden türemiştir. Günümüzde, ‘metin’ kelimesinin karşılığı olarak ‘**söylem**’ kelimesi de kullanılmaktadır. 1990’lı yılların başında her iki kelime arasında kesin bir ayrım yapılmadı ve bu iki kavram birlikte kullanılmaya başlandı. Fakat kimi dilbilimciler tarafından ‘metin’ ve ‘söylem’ farklı manalarda kullanılmaktadır” (Ayata, 2005, s. 45). Türkçede metin yerine ‘söylem’ kavramının kullanıldığını belirten Ayata, bu iki kelimenin farklı manalarda kullandığını belirterek metin ve söylem arasında küçük de olsa bir fark olduğunu ifade etmektedir.

Dilidüzgün ise ‘**söylem ve metni**’ şöyle ifade etmiştir: “Günümüzde söylem kavramından anlaşılan da ‘bağlam içinde metindir, metin ile bağlam arasında bir madalyonun iki yüzü gibi bir ilişki vardır. Bağlam metindeki dilsel öğeleri belirlerken, metindeki dilsel öğeler de bağlam hakkında bilgi sunarak söylemin çözümlenmesine yardımcı olurlar” (Dilidüzgün, 2008, s. 26). Bu bilgiler ışığında bazı dilbilimciler, metin ve söylem ilişkisini ‘yumurta ve tavuk’ ilişkisine benzetirler.

Bir metin, kendi içerisinde bir bütün olabilirken; tek başına kullanıldığı zaman bir söylem oluşturamaz. Aslında bütün metinler anlam bütünlüğü oluşturan metin parçalarının (tümce ve tümce değerindeki birliklerin) toplamından meydana gelir. Metin yalnızca şekilsel olarak bir bütün değildir. Bir metnin metin değeri taşıyabilmesi için anlamsal ve mantıksal açıdan bir bütün oluşturabilmesi, metin çözücü tarafından benimsenebilmesi, dış dünya gerçekleriyle örtüşebilmesi, birtakım yeni bilgiler taşıyabilmesi ve diğer metinlerle ilişki kurabilmesi gerekmektedir. Kendine özgü araştırma yöntemleri geliştirmiş olan metindilbilim, temelde nesnesini yedi ölçüte göre kendisine konu edinmektedir (Özkan, 2004, s. 170). Bu doğrultuda metinbilim; öykü, şiir, deneme, masal, roman, biyografi vb. çeşitli metin türlerinin metin olabilmesini sağlayan ölçütleri incelemektedir.

1.3. METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ

Metin, birbirlerine bağlaşıklık ve tutarlılık kıstaslarıyla bağlanan cümle dizilerinin bir araya geldiklerinde bir anlam bütünü meydana getirmesiyle olur. Cümleler bir bağlamda yer almasalar bile bir anlamları vardır. Fakat yer aldıkları bağlama göre farklı anlamlara gelmektedirler

Bağlam, önünde ya da ardında yer aldığı dilsel biçimin, onunla yakından bir ilişki içinde olan ve anlamın oluşmasına yardım eden öğelerin toplamı” ya da “bir göstergenin, beraberinde bulunduğu diğer göstergelerle oluşturduğu ve anlamını aydınlatan bütün” olarak ifade edilmektedir (Karataş, 2008, s. 44).

Beaugrande ve Dressler (1981)’e göre metin, metinselliğin yedi standart ölçütünü (Seven standards of text linguistics) içeren iletişimsel bir oluşumdur. Bir tümce dizisinin metin sayılabilmesi için kendisini oluşturan tümce dizilerinin birbirlerine bağlaşıklık (cohesion), bağdaşıklık (coherence) kıstaslarıyla bağlanıp bir anlam bütünü oluşturması, belli bir amaç ile (intentionality) üretilmesi, kabul edilebilirlik (acceptability), bilgisellik (informativity), durumsallık (situationality), metinler arası ilişkiler (intertextuality) gibi kıstaslarının olması, başının ve sonunun kesin sınırlarla tanımlanmış yazılı veya sözlü bir dilsel ürün oluşturması gerekir.

Bu yedi ölçütten bağlaşıklık ve bağdaşıklık “*metin merkezli ölçütler*” olarak kabul edilmiş, bağlamla ilişkilendirilen diğer ölçütler ise “*kullanıcı merkezli ölçütler*” olarak adlandırılmıştır (İşeri, 201, s. 93).

Metindilbilimin en fazla yararlanılan bulgularını, bu metinsellik ölçütleri arasından bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımından metin çözümlemelerinde elde edilen veriler oluşturur. (Şenöz, 2005, s. 60).

Bu bakımdan metindilbilimsel çözümlemelerde daha çok bağlaşıklık ve bağdaşıklık kapsamında çözümlemeler yapılmaktadır.

Bu ölçütlerin tamamını kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

1.3.1. Bağlaşıklık (Cohesin)

Bir metinde dil öğelerinin dil bilgisi kurallarına uygun olarak bir araya getirilmesine bağlaşıklık (dil bilgisi bağıntısı) denir. Bağlaşıklık bir metni oluşturan

tümce veya yargılar arasındaki anlam ilgisinin dil kuralları ve dil öğeleri ile gerçekleştirilmesidir (Balyemez, 2010, s. 135).

Beugrande ve Dressler (2002, s. 52) bağlaşıklık bir metnin kısa süreçli olarak kabul edilen yüzey yapısındaki sözcük, söz öbeği ve cümle gibi ana birimleri olan söz diziminde aramışlardır. Bağlaşıklık sayesinde tek tek sözcükler ya da cümleler yığını birtakım ekler, sözcükler, bağıntı unsurları yardımıyla bir araya gelerek metinleşmenin ilk adımını atar.

Örneğin; “*Onu çok özleyiyor, sürekli bahsediyordu.*” cümlesinde bağlaşıklık yoktur, dolaylı tümleş eksikliğine dayalı bir anlatım bozukluğu söz konusudur. Bu cümle “*Onu çok özleyiyor, sürekli ondan bahsediyordu.*” şeklinde dil bilgisel bir bütünlük oluşturularak düzeltilebilir.

1.3.2. Bağdaşıklık (Chorence)

Dilsel birimlerin derin yapıları arasında bulunan ilişkiye bağdaşıklık denir. “Bağdaşıklık, dil bilgisel kurguda tek tek sözcükler, cümleler ve paragraflar arasında birliğin sağlanması ve metnin tamamında zihinsel bütünlüğün kurulmasıdır” (Demir Atalay, 2012, s. 1066).

Örneğin; “*Apartmanların karanlık yalnızlığında yankılanan güvercin sesleri loş odanın kapı aralığından içeriye doğru bir ışık gibi sızıyordu.*” cümlesinde dil öğeleri arasında anlam bağlantıları mevcuttur, bağdaşıklık vardır.

Aynı cümleyi “*Apartmanların karanlık yalnızlığında yansıyan güvercin sesleri loş odanın kapı aralığından içeriye doğru bir ışık gibi sızıyordu.*” biçiminde söylediğimizde bağdaşıklık yoktur, anlatım bozukluğu vardır. Çünkü ses “yankılanır”, “yansıyan” ise ışıktır; cümlede güvercin seslerinden bahsettiği için “yankılanan” dememiz gerekir.

1.3.3. Amaçlılık (Intentionality)

Metinlerin yazılmadan önce ilk olarak amaçlarının açık bir şekilde belirtmesidir. Verilen mesajla ilgili olarak okuyan kişilerde bilinçli bir yapı oluşturması gerekir. Bir metnin niyeti, metin üreticisinin amacı ve tutumuyla ilişkili olarak metinle ne yapılmak istendiğini, neyin amaçlandığını sormaktadır (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s. 21). Başka bir deyişle “Metni oluşturan kişinin

metnin alıcısına vermek istediği mesaj ne?” sorusu, amaçlılık ölçütüyle alakalıdır.

1.3.4. Bilgisellik (Informativity)

Bir metnin, dinleyicinin ya da okuyucunun ilgisini çekebilmesi için okuyucu ve dinleyici için sahip olduğu bütün bilgilerin dengeli bir şekilde içinde yer alması gerekir. Beugrande ve Dressler (2002, s. 133), bir sunumun alıcı için yeni ve beklenmedik olma derecesini açıklamak için “bilgilendiricilik” terimini kullanmışlardır.

Metnin sahip olduğu bilginin alıcı tarafından ihtiyaç duyulan bilgiyi karşılama eğilimi bilgiselliktir. Başka bir ifadeyle önceden bilinene sahip olmakla birlikte yeni bilgiler de sunabilir. (Ögeyik, 2008, s. 18)

1.3.5. Kabul Edilebilirlik (Acceptability)

Metnin oluşturucusunun ve metnin çözücüsünün metinden beklediklerinin örtüşmesi, metinsellik ölçütlerinden kabul edilebilirliği göstermektedir. Yazarın amacını ve ana fikrini belirttikten sonra bu fikrini okuyucuya uygun bir şekilde anlaşılır olarak delileriyle birlikte sunmasıdır (Uğur, 2012, s. 5). Kabul edilebilirlik, metnin durum bağlamı ve konusu ile uyumlu olmasını gerektirir.

1.3.6. Durumsallık (Situationality)

Metnin hedef kitlesi, amacı, konusu ve metin türüne uygun olacak şekildeki anlatımıdır. “Metnin nerede, nasıl üretildiği, üretildiği durumla uygunluk gösterip göstermediği, alıcı tarafından bilinmek ister. Eğer alıcı olayın nerede, ne zaman, hangi koşullarda gerçekleştiğini bilirse o metni herhangi bir konuma yerleştirebilir. Bu bilgiler iletilen her türlü bilginin anlaşılmasında önemli bir işleve sahiptir” (Ögeyik, 2008, s. 19).

1.3.7. Metinlerarasılık (Intertextuality)

Bu kavramı ilk kez ortaya çıkaran Fransız edebiyat kuramcısı Kristeva’ya göre, Her metin bir alıntılar mozaigi gibi oluşur, her metin kendi içinde bir başka metnin eritilmesi ve dönüşümüdür (Akt., Aktulum, 1999, s. 40-41).

Başka metinleri bilmekten ve anlamaktan geçer bir metnin değeri ve amacı. Bu ilişki; dil, konu, biçim vb. gibi metni oluşturan tüm birimleri en çok da izlediği

kapsayabilir. Yani, bir metnin üretimi ve anlaşılması, alıcının başka metinlere özgü bilgisi ile bağıntı kurmasıyla ilişkilidir. Metnin alıcısı diğer metinler hakkında ne kadar çok bilgiye sahipse elindeki metni anlama oranı o kadar yüksek olur. (Beaugrande ve Dressler, 1981, s. 182; Akt., Ögeyik, 2008, s. 19-20).

Metinlerarasılık, herhangi bir metnin daha önceki metinlerle kurduğu ilgi, bir metnin eski metinlerle ilişkilendirilme biçimi ya da başka metinlerle kurulan açık ya da örtük ilişki biçimidir (Akbayır, 2013, s. 200; Uğur, 2012, s. 5).

1.4. METİNDİLBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Metindilbilim, dilbilim bağlamı içinde 1960'lı yıllarda Almanya'da ortaya çıkmıştır. 1970'lerde geliştirilmeye başlanmış ve gün geçtikçe hızla dünyaya yayılan bir dilbilim dalı haline gelmiştir. Aksan, metindilbilim terimini ilk olarak 1955 yılında Coseriu'nun kullandığını belirtmiştir. Türkiye'de ise bu terim son 15-20 yıldır gelişme göstermiştir (Özkan, 2004, s. 168).

Ayata (2005, s. 13)' ya göre, bazı bilim dallarında metinle ilgili incelemelerin temeli Antik Çağ'a kadar uzanır. Ayata, Antik Çağ'da Yunanlılar ve Romalıların sözbilim çerçevesinde metinlerle ilgili çalışmalar yürüttüğünü belirtmiştir.

Antik Çağ'da Yunanlılar ve Romalılar tarafından gerçekleştirilen sözbilimsel çalışmalarda, özellikle siyasi amaçlı olarak topluluk önünde anlaşılır, duruma uygun, etkileyici ve ikna edici konuşmaları gerçekleştirmek için kavramlar, kurallar ve düzenlemeler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sözbilimde sözlü metinleri oluşturma modeli ise şöyle açıklanmıştır: *“Düşünce üretme (buluş), düşünceleri düzenleme (düzen), düşünceleri ifade etme biçimlerini belirleme (söyleyiş), öğrenme ve hatırlama (ezberleme), konuşma anında metni sözlü olarak sunma (sunuş)”* (Beaugrande ve Dressler, 1988, s. 15).

Bu bilgiler doğrultusunda incelendiğinde, 18. yüzyıla kadar metinlerin düzenlenişi ile ilgili özellikler ve kurallar sadece sözbilim kapsamında sözlü uygulama çerçevesinde ele alınmıştır. İnsanlar dil aracılığı ile iletişimde bulundukları süreç doğrultusunda, düşüncelerini yetkin ve en etkileyici biçimde söze ve yargıya dönüştürmeyi amaçlamışlardır.

18.yüzyıldan sonra sözbilimden esinlenen ‘biçembilim’ alanında gerçekleştirilen metin çalışmalarında metinlerin dilsel olarak düzenleniş biçimleri ve tümce üstü özelliklerini belirleyen anlamsal ve işlevsel kurallar ele alınmaya başlanmıştır.

1.5. METİNDİLBİLİM

Metindilbilim, iletişim işlevi taşıyan ve dilsel birimler olarak tanımlanan metinleri; dilbilgisi ve metindilbilgisinin ötesinde, uyumluluk, dış evren, yakınlık ya da göndergesel ilişkileri açısından tutarlılık gibi ilkeler kapsamında belirlemeyi, bu alanda biçimsel bir betimleme ortaya çıkarmayı hedefleyen ‘dilbilim’ dalıdır.

Metindilbilim “tümcenin üstünde yer alan dil çalışmalarının temelini oluşturan dilsel üst yapıları bütüncül şekilde ele alarak kendine çalışma alanı oluşturur” (Özkan, 2004, s. 168). Bir başka ifade şekliyle metindilbilim, söylem çözümlemesi çalışmalarıyla koşut bir çizgide ilerleyerek, tümce ötesi dilsel birimlerin incelenmesini konu edinir (Kıran, 2001, s. 279).

Metindilbilim, son dönemlerde metin çözümlemesinde en çok kullanılan yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Metindilbilim metni, metin olma ölçütlerinden en önemlileri olan ‘bağlıklık ve bağdaşıklık’ bakımından değerlendirerek metni yapısal olarak ayrıntılarıyla çözümler. Buna ilave olarak metni kendi içerisinde yapılarına ayırır, bu sayede metin, yapısal olarak çözümlendikten sonra açıklama ve yorumlamaya elverişli bir hâle getirilir. Metindilbilim, çağdaş dilbilim araştırmaları sonucu dil çalışmalarında tümcenin ötesine geçilmesini olanaklaştıran ve metin yapısını temel alarak metin-içi anlam üretimini inceleyen bir disiplin olarak gelişmiştir (Dilidüzgün, 2017, s. 5). Bu bilim dalı metni çalışma alanına alarak metnin üretim kurallarını, işlevini ve yapısını belirler.

Metindilbilim alanında birlikte birçok çalışmaya yer veren Torusdağ ve Aydın (2017), metindilbilimi şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Metindilbilim, anlamın ortaya çıkarılmasında tümce ötesi dil çalışmalarından yola çıkarak metinsel ilişkileri bütüncül bir bakış açısıyla ele alır. Bu anlayışla metne yaklaşan metindilbilim, türü ne olursa olsun her türlü dil olgusunu metin yapan ölçüt ve kuralları belirler. Çeşitli metin türleri arasındaki farklı yapısal ve işlevsel özellikleri tespit

eder. Metinlerle gönderme yaptıkları gerçek olgular arasındaki ilişkileri araştırır, metinlerin çok katmanlı anlamsal yapılarını saptar. Metinlerin kullanıldıkları bağlama göre üstlendikleri işlevleri belirlemeye çalışır” (Torusdağ ve Aydın 2017, s. 4).

Oraliş ve Ozil (1992, s. 37-52; Akt., Oymak, 2018, s. 112-129) ise metin dilbilimin içeriğini belirtirken, şunu ileri sürmüşlerdir: “1960’lı yılların sonunda gelişmeye başlayan metin dilbilim sözlü ve yazılı metinlerin dilbilgisel ve anlamsal yapılarıyla iletişimsel boyutunu ele alır. Başka deyişle metinlerin üretilme ve alınılmasındaki düzenlilikleri saptamaya çalışır.” Metindilbilim, metni belirleyen, metin içi ve metin dışı olguları dilsel, yapısal ve anlamsal bağıntıları içinde ele alan, üretim ve çözümleme yöntemleri geliştiren yenilikçi bir dilbilim dalıdır.

Subaşı Uzun (1995), metindilbilim alanında yapılan çalışmalara şu sözleriyle gönderimde bulunmuştur:

Metindilbilim (textlinguistics) alanında yürütülen bazı çalışmalar, dil yapısı üzerine ulaşılan dilbilgisel sonuçlara yeni ifadeler getirmektedir. Metindilbilim kavramı dil incelemelerine, dinleyici, anlatıcı, tümceler arası bağıntı, bağlam gibi kavramları yerleştirerek bir metnin çözümlenmesinde metin üretici (text producer) metin çözücü (text receiver) ve kullanımbilim (pragmatics) ile ilgili değerlendirmelerin yapılabilmesini de elde etmektedir (Subaşı Uzun, 1995).

Canan Şenöz Ayata, metindilbilimin amacı ve görevini şu şekilde tanımlamıştır:

“Metindilbilimin hedefi, metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Böylece metindilbilim, metin oluşturmanın genel koşullarını ve kurallarını betimler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi açıklamaya çalışır. Metindilbilimin en önde gelen görevleri arasında ise, metin olanı metin olmayandan ayırmak ve metinleri sınıflandırmak için ölçütler oluşturmak yer alır. Bu nedenle metindilbilim, metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır. Metinlerin belli bir bağlamda nasıl kullanıldıkları ve insanlar arasındaki bildirimdeki taşıdıkları işlevler, metindilbilimin araştırma kapsamında yer alır” (Ayata Şenöz, 2005, s. 23).

Bu açıklamalar doğrultusunda düşünüldüğünde, sadece metnin dış yapısını ve türlerini belirlemek değil, metnin taşıdığı amacı belirlemek de metindilbilimin en önemli görevleri arasındadır.

Metindilbilim, yazınsal iletişimin hangi aşamalardan geçerek geliştiğini, okur ile yazar etkileşiminde her birinin konumunun ne olduğunu ele alır (Günay, 2007).

Vardar (2002: 39)'a göre metindilbilim: Bir bildirişim (tanımlanabilen) işlevi oluşturan dil birimleri ele aldığı betikleri, derin yapıda dış dünya, yüzey yapıda yakınlık ve uyumluluk ilişkileri bakımından tutarlılık vb. ilkeler doğrultusunda belirlemeye, bu alanda biçimsel bir tanımlamaya ulaşmaya çalışan inceleme türü olarak açıklanmıştır. Burada asıl vurgulanmak istenen 'betiksel dilbilim' kavramıdır. Metindilbilim, "metnin örgütleniş biçimini, onun içeriğinde yer alan toplumsal, düşünsel, imgesel ve daha nice yapıların belirlenmelerini inceler." (Günay 2007, s. 43).

Özellikle metindilbilim ve işlevsel dilbilgisi (functional grammar) alanları metin konusuna yönelik betimlemeleriyle öne çıkmaktadır. 1960'lı yılların sonunda gelişmeye başlayan metindilbilim sözlü ve yazılı metinlerin dilbilgisel ve anlamsal yapılarıyla iletişimsel boyutunu ele alır.

Günay (2003, s. 55), dilbilimsel ve metinsel açıdan metni çözümlemede üç yapıdan bahsetmiştir:

1. Küçük yapı (fr. microstructure): Cümleler arası düzenlemeyle ilgilidir. Artgönderim ve öngönderimler, bağıntı, yineleme, eksiltili yapı, cümleler arası bağıntı öğeleri, eylem zamanı, , metnin belirticileri, çıkarsamalar gibi durumlar, metnin küçük yapısına yönelik incelemelere konu olur.

2. Büyük yapı (fr. macrostructure): Farklı boyuttaki metin birimlerinin düzenlenmesiyle ilişkilidir. Bölüm, fasikül, paragraf, cilt gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içi genel anlamsal yapının incelenmesi büyük yapı kapsamında yer alır. Olay örgüsü, anlatıcı bakış açısı, anlatıcı tipleri vb. gibi metnin bütünü ele alınarak yapılacak her türlü inceleme de büyük yapı bağlamında incelenmektedir. Yine metnin tamamını göz önünde bulundurarak yapılabilecek çözümleme ve metnin özetlenmesi de büyük yapı kapsamında yer alır.

3. Üstyapı (fr. superstructure): Bütün metinlerin sahip olduğu temel özelliklerle ilgili durumları belirtir. Yani, metin türleri (özyaşam öyküsel, komik, öğretici, dramatik, destansı, mektup, içsel, olağanüstü, hitabetle ilgili, polemik, romanesk, trajik türler), tonları (öğretici, esenlikli, içsel dokunaklı, dramatik, trajik, destansı, düşlemsel, kalem kavgasına yakın ve değişik biçimleri ile komik metinler: absürd, gülmeceye dayalı, alaycı vb.) ve tipleri (anlatısal, betimleyici, kanıtlayıcı, söyleşimsel, açıklayıcı, buyurucu, önceden haber verici tipler) bir anlatı için belirtilerin genel özellikler, mektup deneme ya da bir başka anlatımın genel özellikleri üstyapı incelemelerinde meydana çıkar.

Dil öğretimi ve metindilbilimde hedeflenen kazanımlar birbiriyle bağlantılı olduğundan benzer nitelikler göstermektedir. Türkçe öğretimi açısından düşünüldüğünde, dilin iletişimsel boyutunun önemslenmemesi bir sorun teşkil etmektedir. Bu sebepten, kendini iyi ifade edemeyen ve üretemeyen nesiller yetişmektedir.

Kocaman (1996b, s. 30)'a göre: “Dilin kullanım düzlemi olarak gerektiği kadar betimlenmemiş olması, Türkçenin işlevsel yapılarını belirten uygulamalardan eksik olması dilin kullanım düzeyinin öğretimde olmamasının sebeplerindendir. Öğrencilerin, metin türlerinin işlevlerini ve iletişimsel boyutunu iyi öğrenmesi gerekmektedir. Sadece bir metin türüne değil birçok metin türüne hâkim olmaları gerekmektedir.”

Metindilbilimin özümsettiği yöntemlerle çözümlenen metinlerde metin türüne özgü olan yapılar ortaya konulacağından, sonrasında aynı metin türünün farklı örnekleriyle çalışan insanlar, karşılaştıkları bu metinlerin belli bir türe ait olduklarını anlayacak ve bu metinleri de daha kolay anlayıp yorumlayabileceklerdir (Kim, 2006, s. 33-39).

Metin kavramı ile dil edimleri ve metinsel tutarlılık kavramları her tür (roman, öykü, masal, vs.) metin çözümlemesinin özünü meydana getirir (Kıran 2001; Akt., Lüle Mert, 2011, s. 10).

Öykünün yapı olarak daha az sözcükle ifade edildiği kısa öyküler de, metin özellikleri taşıdıklarından, metindilbilimin araştırma alanına girmektedir. Bilindiği

üzere kısa öykü gerçek ya da yazarın tasarladığı bir olguyu kendi bakış açısıyla anlattığı düz yazılardır.

1.6. ÖYKÜ (HİKÂYE)

Hikâye, gerçek ya da gerçeğe yakın bir olayı aktaran kısa, düz yazı şeklindeki anlatı, öykü olarak Türkçe sözcüklerde adlandırılır. Bkz. (e-TDK Sözlükleri) Bazı dilbilimciler öykü ve hikâyeyi ayrı tutsa da TDK, öykü ve hikâyenin eş anlamlı olduğunu burada göstermektedir.

Öykü alanında önemli yere sahip olan bazı öykü yazarlarına göre tanımlamalar şöyledir:

“En basit tanımıyla öykü, birinin (ya da birkaç kişinin) başından geçen bir (ya da birkaç) olayı, bu olayları yaşayan kişilere çok yakın olarak, adeta onların özünde yaşayarak anlatan ve kurgusal olan yazı türüdür” (Gündüz, 2003, s. 111).

“Öykü bir gözlemden, izlenim ya da tasarımdan yola çıkarak bir olayın, bir durumun, bir kesitin, bir ânın anlatımıdır denilebilir” (Andaç, 2008, s. 19).

Çok uzun olmaması, yalın bir olay örgüsüne sahip olması, genellikle önemli bir olay ya da sahne aracılığıyla tek ve yoğun bir etki uyandırması ve az sayıda karaktere yer vermesiyle roman ve diğer anlatı türlerinden ayrılır. Hikâye, insanoğlunun ilk edebî ürünlerinden olan destanlarla birlikte doğmuş ancak günümüze kadar önemli değişimler geçirmiştir. Hikâyenin modern anlamda edebî tür hâline gelmesi 19. yüzyıl yazarlarının metinleriyle sağlanmıştır. Özellikle Rus yazar Çehov ve Fransız yazar Maupassant kendi adları ile anılan hikâye tarzlarının kurucuları arasında yer almıştır.

Çehov (durum), Maupassant (olay) öykücülüğünün diğer adlandırmalarıdır.

Bir öykü oluşurken, serim (giriş), düğüm (gelişme), çözüm(sonuç) olarak üç kısımdan meydana gelir.

Modern öykü Avrupa’da Edgar Allan Poe ile başlarken, modern Türk öyküsünün ilk örneklerini, ‘Küçük Şeyler (1982) adlı kitabında Sami Paşazade Sezaî kaleme almıştır.

Hikâyenin oluşmasında önemli olan unsurlar vardır:

Olay: Hikâyede üzerinde söz söylenen yaşantı ya da durumdur.

Kişiler: Hikâyenin oluşmasında etkili olan ya da hikâyeyi yaşayan insanlardır.

Yer: Hikâyenin yaşandığı çevre veya mekândır.

Zaman: Hikâyenin yaşandığı an, dönem, mevsim ya da gündür.

Öyküde, olayın geçtiği yer sınırlı, anlatım özlü ve yoğundur. Karakterler belli bir olay içinde gösterilir. Bu karakterlerin de çoğu zaman sadece belli özellikleri yansıtılır. Konu tümüyle düş ürünü olabilir, ya da son derece gerçekçidir. Genellikle ironik bir rastlantı yoluyla oluşturulan özel bir an üzerindeki yoğunlaşma sürpriz sonlara olanak verir.

Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esenal, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Sabahattin Ali, öykünün Türk edebiyatında önemli bir edebî tür olarak yerleşmesinde büyük çaba sarf etmişlerdir. Bugün bu alanda geldiğimiz noktada “hikâye anlatma” tarzında klasik yapıda öyküler yazmaya devam eden yazarlar olduğu gibi, imgesel bir dil kullanarak daha kısa metinler kuran yani ‘*küçük öyküler*’ yazarlar da vardır.

1.6.1. Kısa Öykü

Kısa öykü, öykünün çekirdeği, özü olarak tanımlanabilir. Kısa öykünün günümüzde net bir adlandırması yoktur fakat ‘küçük öykü, minimal öykü, mini kurgu, çok kısa öykü, kısa kısa öykü vb.’ birçok adlandırma yapılmıştır (Korkmaz-Deveci, 2012, s. 12).

Kısa öykü türü en fazla Amerika’da yaygındır. 1850’li yıllarda ise Avrupa’ya yayılmaya başlamıştır. Moore, Wilds, Wells ve Kipling gibi yazarlar türün öncüleri olarak tanımlanmaktadırlar (Bates, 2001, s. 86).

Türk edebiyatına kısa öykünün girişi ise Doğu edebiyatının etkileri ile olmuştur. Ezop, Beydaba ve Mevlana metinleri, Türk kısa öyküleri üzerinde etkili olmuştur (Kolcu, 2006, s. 85). Necati Tosuner, Tezer Özlü, Aslı Erdoğan, Sevim Burak ve Ferit Edgü gibi yazarlar, Türk edebiyatında kısa öykü türündeki önemli yazarlara örnek olarak verilebilir.

Farklı isimlendirmelerle bazı kısa öykü tanımlamaları şu şekildedir:

“Minimalist öykü ya da küçük ölçekli kurmacalar olarak da adlandırılan bu türden çok kısa öyküler insan yaşamındaki dondurulmuş kısa anlar, yaşanmış küçük olaylar, anekdotlar, kurulan düşlerden birisi, bir monolog, bir içsel konuşma, bir episod olarak okuyucu ile buluşabilir” (Erden, 2010, s. 315).

Bates şöyle ifade eder (2001, s. 7):

“Yazarın istediği her şey kısa öykü olabilir. Bir atın ölümünden, genç bir kızın aşkına; hiçbir kurgunun bulunmadığı durağan bir betimlemeden, hareketli ve hızlı olayların yer aldığı ve şaşırtıcı sonu olan hareketli bir düzeneğe; uykusuz yazılmış şiirden, biçimin hiçbir önemi olmadığı doğrudan röportaja kadar her şey kısa öykü olabilir.”

Tanımlamada uzlaşma olmaması belirleyici özellikleri üzerinde de görüş ayrılıklarına sebep olmaktadır. Bu çeşitliliğe karşın tüm bu tanımların ortak bir noktası vardır. Bates’e göre, o da içlerinden hiçbirinin bir kesinlik taşımasıdır. Ancak yapılan tanımlamalardan hareketle Bates öykünün daha ilk uygulamalarında göze çarpan dört temel özelliğinden söz eder: “Kısalık, özlük, yoğunluk ve çağrışım yüklü oluş” (2001, s. 36).

Sonraki aşamalarda ise karakter, olay, anlatıcı, yapı vb. özellikler ölçüt alınmıştır. Bu özellikleri belirlenirken çoğu kez başka yazınsal türlerle karşılaştırılmıştır.

Kısa öyküye kendine özgü ilk biçimini veren Washington Irving ve Edgar Allan Poe’dur. Eleştirmenlerin ve yazın öğrencilerinin üzerinde çalışmalarını kolaylaştırmak için hemen hemen tüm yazarların da benimsediği kısa öykü betimlemesini ilk kez yapan bu yazarlara göre, kısa öykünün çok karmaşık olmayan bir girişi vardır. Kısa öyküdeki karakterler çoğunlukla kendileriyle ya da toplum ve diğer bireylerle çelişkiye düşerler. Karakterlerin karışıkları olaylar bir zirveye ulaşır ve kısa öykü, okuyucunun hiç beklemediği bir noktada olayların çözülmesiyle sonuçlanır (Erden, 2010, s. 23).

Wells kısa öyküyü yarım saat içinde okunabilen kısa kurmaca olarak görmüş, Poe kısa öyküde daha önceden tasarlanmamış tek bir sözcüğün bile bulunmaması gerekliliği üzerinde durmuştur. Çehov öyküde bir başlangıç ve bir son olmaması gerekliliğini vurgularken, kısa öyküyü bir yarış atına benzeten Ellery Sedgewick “önemli olan başlangıç ve bitiş noktalarıdır” diyerek Çehov’a karşıt bir tez ileri sürmüştür (Bates, 2001, s. 7–10).

Son zamanlarda kısa öykü, kıpkısa olarak adlandırılan küçürek öykü tanımlamasıyla sık sık karşı karşıya gelmektedir. Küçürek öykü, çok kısa oluşu ve ayrıntıların azlığıyla diğer anlatı türlerinden ayrılır. Fakat anlamsal açıdan aynı mesajı verdiği düşünülür.

Küçürek öykü, klâsik dönem hikâyesinin olmazsa olmazlarından olan serim, düğüm, çözüm gibi unsurlardan kendini soyutlamıştır. Küçürek öykü doğası gereği, anlamsal bağlamda çok katmanlıdır. Bu özelliği nedeniyle imgeyle yüklüdür. İmge yüklü olması onu edebi türlerden biri olan şiir ile yakından ilişki kurmasına sebep olur. Çünkü küçürek öykü, şiirde olduğu gibi duygu, düşünce ve hayallerin iç içe sıkıştırılmış gibi yoğun anlama gelecek kelimelerle kaleme alındığı bir türdür. Ayrıntıya girmeden anlatılacakların anında dile getirilmesiyle, dili belirli oranda şiirdeki gibi kullanmasıyla ve hacim olarak oldukça kısa olmasıyla klasik hikâyeden ayrılır.

Küçürek öykünün üzerine araştırma yapanlar, söz konusu metinlerin kaç kelimedenden oluşması gerektiğine dair fikir sunmuşlardır.

Aysu Erden, *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri* adlı kitabında ‘250–300 sözcük’ (Erden, 2010, s. 250)

Wright, *Kısa Öyküyü Tanımlama Üzerine: Tür Sorunu* başlıklı yazısında ‘500 sözcük’ (Wright, 1998, s. 19-26),

Korkmaz, Deveci ve Şahin *Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür: Küçürek Öykü* adlı proje çalışmalarında ‘100 sözcüğü’ geçmeyecek anlatıların” küçürek öykü kategorisinde yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir (Korkmaz, Deveci ve Şahin, 2010, s. 9).

Bu noktada kısa öykü ve küçürek öykünün ayrımını yapacak sınırlar tam olarak çizilemese de en fazla ‘100 kelime’ kullanımı *küçürek öykü*, bu sayının üzerinde 2000’ e kadar sözcük kullanımı ise *kısa öykü* olarak nitelendirilebilir.

Bu bağlamda tez çalışmasında incelenen üç öykü de 100 kelime üzerinde olduğu varsayılarak kısa öykü olarak adlandırılmıştır. Fakat sınırları hâlâ tam olarak çizilemeyen kısa öykünün farklı isimlerle adlandırılması bu nedenle yadsınamaz bir durumdur.

Austin Wrightise (1998, s. 51–53), kısa öyküyü diğer düzyazı biçimindeki kısa anlatılardan ayrılabilen açık bir tanımlamanın, bazı yapı özelliklerini vurgulayarak içermesi gerektiğini belirterek şu altı özelliği belirlemiştir:

1. Uzunluğu 500 sözcük ile Joyce'un “The Dead” (Ölü- 15.771 sözcükten oluşmuştur) öyküsü arasındadır (elbette bazı istisnalar bulunmaktadır),

2. Karakter ve olayı kurgusal dünya çerçevesinde ele alır,

3. Olay birkaç olutudan oluşan yüzeyde basit bir olaydır; başka altyapılar ya da ikincil olaylar içermez,

4. Diğer kısa düzyazı biçimlerine göre daha bütünseldir (burada bütünsellikle anlatılmak istenen parçaların birden fazla işlev üstlenmesidir. Yazar kullandığı bütünlük kavramının görece olduğunu, bunun yoğunluk olarak algılanmasının olası olduğunu belirtir).

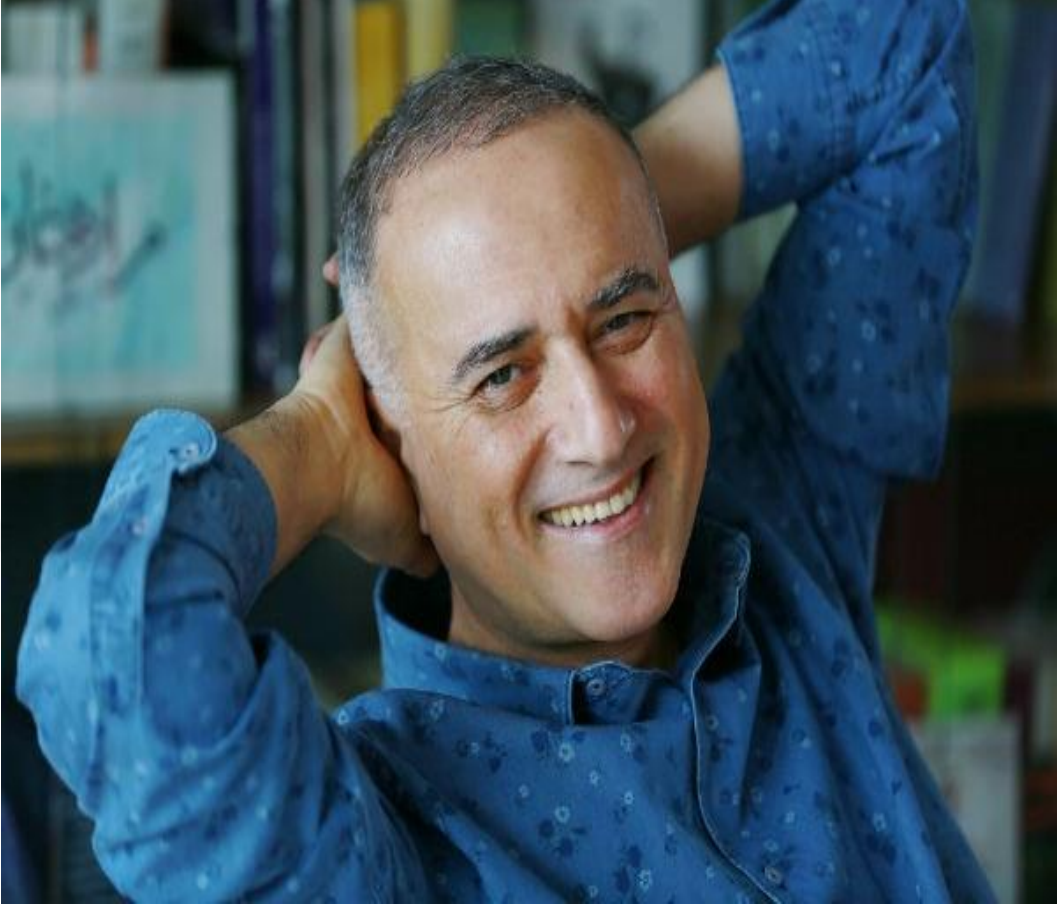
5. Öyküde yoğunluk fıkra yapılar ya da Joyce tarzı anlık sezgi öyküleri gibi küçük ölçekli yapılarla ortaya çıkar.

6. Özellikle çağdaş kısa öykülerde çıkarım önem kazanır.

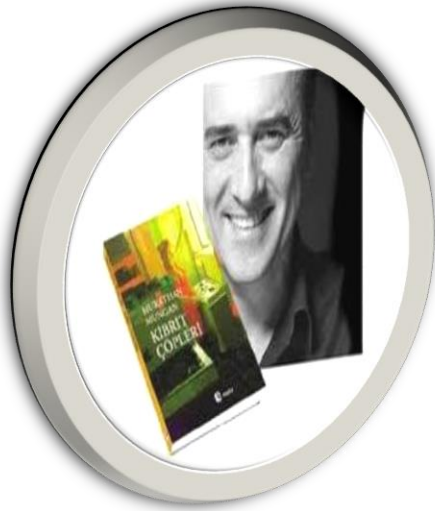
İyi bir öykü, uzun ya da kısa değildir; olması gerektiği kadardır. Öykü bittiyse uzatmamak gerekir mantığıyla oluşan öykülerin sonu kısa öykülere zemin hazırlar niteliktedir.

Kısa diye adlandırılan öyküler, özellikle anlattıklarından çok anlatmadıklarıyla kısa ya da kıpkısa olarak adlandırılır. Kolay kolay tekrarlanamaz, özgünlüğe zorlayan bir yapısı vardır kısa ve kıpkısa öykülerin. Modern çağda işte tam da bu noktada, ‘Murathan Mungan’ isimli postmodern bir yazarın kendine has bir üslup ve özgünlükle kaleme aldığı *Kibrit Çöpleri* adlı eseri kısa öykü alanında önemli bir örnek teşkil etmektedir.

2. MURATHAN MUNGAN

<https://oggito.com/icerikler/murathan-mungan-ile-sozunu-sakinmadan/63455>

*“Az söz, çok şey, gerisini okurun
tamamlamasını istediğim bir sürü ucu açık başlangıç ya da belirsizlik. Kitapta
ben sadece kibriti veriyorum, ateşi yakması sizden.”*

Murathan Mungan

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Kibrit-Copleri/>

<http://blog.milliyet.com.tr/kibrit-copleri>

2.1. MURATHAN MUNGAN'IN HAYATI

Murathan Mungan 21 Nisan 1955'te İstanbul'da doğmuştur. (Üsküdar Zeynep Kamil Hastanesi'nde) Çocukluğunu, o henüz on bir aylıkken ailevi sebeplerden dolayı taşındıkları ve aynı zamanda babasının memleketi olan Mardin'de geçirdi. İncesu İlkokulu, Kurtuluş Ortaokulu ve Mardin Lisesi'nde okudu.

1647 tarihinde Suriye'nin Deyrizor bölgesinde yaşadığı bilinen Munganlar, Mardin'in en köklü ailelerinden biriydi. Aile, Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra mülkiyetinin büyük bir kısmını kaybetti. Aile büyükleri hapse ve sürgüne gönderildi. Diğerleri farklı şehirlere dağıldılar. Yoksullaştılar ve hayatlarının geri kalanını zorluklar içinde geçirdiler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da zor zamanlar devam etti (Mungan, 2014c, s. 10-11).

Babası, avukatlık eğitimi aldıktan sonra parlak bir kariyer sahibi oldu ve Mardin'de pek çok düşman kazandı. Bu yüzden de köylere, kasabalara, şehirlere yaptığı iş gezilerine eşi ve küçük Murathan'la beraber gitmek zorunda kaldı. Mungan'ın anılarına göre çocukluğunda gittiği yerlerde gördükleri onu derinden etkiledi: Yoksulluk, acı, kan davası, kız kaçırma vs. çocukluk izlenimleri eserlerine esin kaynağı oldu ve onda yazar olma isteğini uyandırdı (Mungan, 2014c, s. 14).

Mungan, gençliğinden itibaren Mardin'de gerçekleşen tüm kültürel etkinliklere katıldı. Sinemalardaki tüm filmleri izleyip kendi geleceği hakkında şöyle hayâller kurdu: “Beni kimse tanımıyor. Ben herkesi tanıyorum. Bir gün gelecek bütün Türkiye beni tanıyacak. Buna mecburum. Yoksa ölürüm!” (Mungan, 2014c, s. 58) Yazarın diğer çocuklardan farklı olduğunu düşünmesi, bir kardeşinin olmayışı ve annesinin öz çocuğu olmadığını öğrenmesi yoğun bir yalnızlık hissine kapılmasına sebep oldu.

Çocukluk yılları ve ilk gençliğinin tamamı memleketi Mardin'de geçmiştir. Üniversiteyi ise Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Tiyatro Bölümü'nde okumuştur. Sonrasında ise burada yüksek lisansını yapmıştır. Lisans bitirme tezi sinema alanındadır: Türkiye Sinemasının İdeolojik ve Ekonomik Yapısı ve Yılmaz Güney Sineması. Yüksek lisans bitirme tezi ise, Aynı Malzemenin Üç Ayrı Türde Yazılması ve Yazarlık Tekniklerinin İncelenmesi'dir. Mungan bu

tezinde “Dört Kişilik Bahçe” adındaki aynı malzemeyi, film senaryosu, radyo oyunu ve uzun öykü olarak üç kez yazar. Doktora bitirme tezi konusu ise Dil ve Yapı Özellikleri Açısından İki Kişilik Oyunlar ve Diyalogun Evrimi’dir. Bu tezini ise 1980 olayları nedeniyle tamamlayamamış ve doktorasını yarıda bırakmıştır. Üniversite öğrenimde dönem bitirme ödevleri olarak Sofokles Tragedyalarına Bir Giriş Denemesi, Hegel’in Sanat Felsefesi, Tiyatro Etkinliklerinin Basındaki Yansımaları çalışmalarını gerçekleştirmiştir (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

Altı yıl boyunca Ankara Devlet Tiyatroları’nda, üç yıl boyunca da İstanbul Şehir Tiyatroları’nda ‘Dramaturg’ olarak çalışmıştır. 1987 yılında Söz gazetesinde, ‘Kültür-Sanat Sayfası’ editörlüğü yapmış, 1988 yılından sonra da serbest yazar olarak çalışmakta ve İstanbul’da yaşamaktadır.

1991 yılında Remzi Kitabevi’ne ‘Çilek’ amblemlili kırk kitaplık özel bir koleksiyon dizisi hazırlayıp yönetti. 1996 yılından sonra da ‘Öküz’ dergisinde çeşitli yazılar yazdı. 2002 yılından sonra da ‘Milliyet’ gazetesi ekinde ‘Hayat Atölyesi’ başlığı altında tam yayınladı. Mungan, hayatı boyunca birçok dergi ve gazetede çeşitli türlerde (şiir, öykü, metin, deneme, eleştiri, inceleme) yazılar yazarak ismini duyurdu. Birçok panelde, konferans ve söyleşide konuşmacı olarak yer aldı (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

1980 yılında, aynı zamanda ilk oyunu ve ilk kitabı olan Mahmud ile Yezida’yı yayımlandı. Şehir Tiyatroları’nda çalışırken ‘Gençlik Günleri’ adını verdiği daha sonra her yıl tekrarlanacak olan, aynı zamanda birçok benzerinin de yapılmasına yol açan kapsamlı bir şenliğin yöneticiliğini yaptı; programlar sundu, yönetti. 1981 yılında Orhan Veli’nin şiirlerinden kurgulanan ilk oyunu sahnelendi. Daha sonra bu oyun 20 küsur yıl daha sahnelendi ve 1993 yılında kitaplaştırıldı. Mezopotamya Üçlemesi isimli üçlemesinin ilk oyunu Mahmud ile Yezida Türkiye’de ve Dünya’da pek çok amatör/yarı-amatör, lise/üniversite toplulukları tarafından sahnelendi. Sonrasında ise profesyonel olarak ilk kez 1993’te Ankara’da Devlet Tiyatroları’nda oynandı. Üçlemenin ikinci oyunu Taziye ise profesyonel olarak 1984 yılında Ankara Sanat Tiyatrosu’nda sahnelenmeye başladı. Ülke genelindeki pek çok topluluk bu iki oyunu kendi imkânlarıyla sahnelemişlerdir. 1992 yılında üçlemenin sonuncusu olan Geyikler Lanetler ile Metis Yayınları bu

oyunları, üç ayrı kitap olarak yayımlamıştır. Üçleme 1994 yılı boyunca Devlet Tiyatroları tarihinde bir ilk olarak arka arkaya Antalya Devlet Tiyatroları'nda sahnelenmiştir. Başka bir ilk olarak da üçlemenin tamamı İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali'nde, 1999'da Ankara Devlet Tiyatroları yapımı Geyikler Lanetler Almanya'da uluslararası bir tiyatro şenliğine çağrılmış ve gösterilmiştir. 2003 yılında ise Yunanistan Selanik Devlet Tiyatrosu'nda, 2007 yılında ise İtalya Arca Azzurra Teatro topluluğunca sahnelenmiştir (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

Lal Masallar isimli hikâye kitabında “Muradhan ile Selvihan ya da Bir Billur Köşk Masalı” isimli hikâyesi, 1987 yılında Fransa'da ve sonrasında Nurhan Karadağ yönetiminde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Sahnesi'nde, 2008 yılında ise Almanya'da sahnelenmiştir. Daha sonra da Amerika'da Penguin Books'un “Dünya Hikâyeleri” Antolojisi'ne seçilmiştir. Bosna-Hersek'te yayımlanan Türk hikâyecilerini içeren bir seçkide ise hikâyenin Boşnakça tercümesine yer verilmiştir. *Cenk Hikâyeleri* kitabındaki “Binali ile Temir” isimli başka bir hikâyesi 1991 yılında Ankara Deneme Sahnesi'nde, 1999 yılında Adana Tiyatro Atölyesi'nde, 2005 yılında ise Diyarbakır Sanat Merkezi'nde, 2008 yılında Almanya'da Con Tempo ve 2010 yılında İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda sahne almıştır (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

2000 yılında başka bir hikâyesi daha sahnelenmiş, bu sefer ise Beşinci Sokak Tiyatrosu, “Dumrul ile Azrail'i”, İstanbul Festivali'nden sonra, dünyanın önemli tiyatro festivallerinde, Tunus, Almanya ve Avusturya ile birlikte Hollanda'nın çeşitli şehirlerinde sahne almıştır. 2003'te Danimarka'da “Sayfadaki Gibi” isimli oyunu “Bin Bir Gece” içinde yer almış ve aynı oyunu 2005'te İngiltere'de “1001 Nights now” adıyla sahne almıştır. Bu oyun ayrıca 2007 yılında yayımlanan Kâğıt Taş Kumaş adlı kitabında ilk oyun olarak yer verilmiştir. Döneminde Ankara İl Radyosu'nda seslendirilen iki tane de radyo oyunu bulunmaktadır: Dört Kişilik Bahçe ve Ölümburnu. İlk oyunu aynı malzemenin hikâye ve senaryo olarak hazırlanmış şekillerine sahip bir düzenlemeyle tek başına, ikinci oyunu ise Murathan '95 kitabında yer almıştır. 1989 yılında, İngiliz yazar Nell Dunn'ın “Steaming” adlı oyununu “Kadınlar Hamamı” adıyla Ali Poyrazoğlu

Tiyatrosu'nda sahneye koymuştur. Ayrıca üç tane film senaryosu hazırlamış ve biri de filme alınmıştır. 1984 yılında Atıf Yılmaz'ın filme aldığı ‘Dağınık Yatak'ın’ ile birlikte ‘Dört Kişilik Bahçe’ ve ‘Başkasının Hayatı’ adında iki senaryosu daha bulunmaktadır. 1997 yılında bu üç senaryosu ayrı ayrı kitaplaştırılmıştır. 1975 yılında gazete ve dergilerde yayımlanmış olan ilk yazılarını, yirmi yıllık yazı serüvenindeki çeşitli ürünlerden oluşturduğu derlemeyi kırkıncı yaşı nedeniyle Murathan'95 isimindeki kitabında toplamıştır (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

Bu kitabıyla başlayan özel toplama kitapları, şiirlerinden oluşturduğu özel bir seçmeye sahip tek baskı olarak yayımlanmıştır ‘Doğduğu Yüzyıla Veda’ ile sürmüştür. Bunu 13+1’de şiirlerini; 7 Mühür’de bazı hikâyelerini bir araya getirdiği toplamlar ve Türk şiirinde şimdiden bir “kült kitap” olmuş olan Yaz Geçe’in onuncu yılı nedeniyle yapılan büyük boy özel baskı izlemiştir.

2005 yılında ellinci yaşı için hazırladığı ve yayımlandığı *Elli Parça* kitabı da özel kitaplarından biridir. Yabancı yazarların yazı ve hikâyelerinden oluşan çeşitli seçkiler yayımlamaya devam etmektedir: Kahramanı ressam olan veya resim sanatı üzerine yazılmış çeşitli hikâyelerden oluşan ilk hikâye seçkisi “Ressamın Sözleşmesi’ni”, sonrasında “Çocuklar ve Büyükler’i”, Yazıhane, Yabancı Hayvanlar, Büyümenin Türkçe Tarihi isimli yazı ve hikâye seçkileri takip etmiştir. Erkeklerin Hikâyeleri ve Kadınlığın 21 Hikâyesi adındaki hikâye seçkileri ise 2004’te arka arkaya yayımlanmıştır. Yeni eklenen hikâyelerle güncellediği ilk seçki kitabını Ressamın İkinci Sözleşmesi adıyla yayımlamıştır.

1997 yılında özyaşam öyküsel bir malzemeden yola çıkan ilk anlatı kitabı yayımlamıştır.

1998 yılında hikâye ve şiir arası bir dil ve kıvam tutturduğu yazınsal metinlerden oluşan Metinler Kitabı’nı yayımlanmıştır (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

1996 yılında bazı şiirlerinin Kürtçe’ye çevirisi ile yapılan bir toplama Lı Rojhilate Dile Min (Kalbimin Doğusunda) adıyla yayımlanmıştır. Ayrıca bunu bir toplama olarak “Balgıfa Mar (Yılan Yastığı)” takip etmiştir. Günümüze kadar çoğu “Yeni Türkü” tarafından seslendirilen çeşitli şarkı sözleri yazmıştır. şarkıları

Türkiye'nin pek çok önemli şarkıcı ve topluluk tarafından yeniden söylenmesiyle ve “tribute” sayılabilecek Söz Vermiş Şarkılar adlı “cover” albümü 2004 yılında yayınlanmıştır.

2006 yılından günümüze kadar yazdığı tüm şarkı sözlerini bir araya getirerek yine aynı ad ile kitaplaştırarak yayımlamıştır. Yurtiçi ve yurtdışında (çoğunluğu Almanya) olmak üzere çeşitli radyo ve televizyon programlarına katılmıştır (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

Hollanda, Almanya, İsviçre, Avusturya, Yunanistan, Amerika ve Fransa’da pek çok söyleşi ve okuma programlarında yer almıştır. Kitaplarının bir bölümü, yazıları ve şiirleri bugüne kadar çeşitli dillere (İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, İsveççe, Yunanca, Fince, Boşnakça, Farsça, Bulgarca, Kürtçe, İspanyolca, Farsça, Slovence, Norveççe, ve Hollanda dili) çevrilmiş çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

1972’de Mardin’den ayrılmış ve sonrasında 1985 yılına kadar da Ankara’da yaşamıştır. 1985 yılından beri de İstanbul’da yaşamaktadır. 1991 yılında bir yıl süresince de Almanya’da yaşamıştır. İlk kitapları farklı yayınevleri tarafından yayınlanmış daha sonra 1992’den itibaren Metis Yayınları kataloğunda yer almıştır. Eserlerinin ‘külliyyat’ olarak basımı devam etmektedir. (<http://www.murathanmungan.com/biography/>).

2.2. MURATHAN MUNGAN’IN EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Türkiye’de edebiyat dalında farklı bir yere sahip olan Murathan Mungan, bütün iyi ve modern yazarlar gibi, dilin inceliklerine farkındalıkla yaklaşan, dilin olanaklarını ayrıntılarıyla bilen ve iyi kullanan, her zaman yazınsal sınırlarını en uç noktasına kadar genişletmeyi hedefleyen ve dile yeni ufuklar kazandırmayı başarabilen postmodern bir yazardır.

Murathan Mungan, modern Türk edebiyatının en başarılı şairlerinden biri olarak adlandırılır. Edebiyatın farklı türlerinde eser vermesine rağmen şair kimliği ile öne çıkmıştır. Kendisine özgü imgesel üslubu ve hayata olan farklı bakış açısıyla geniş bir okur kitlesine ulaşmayı başarmıştır.

Hangi türde yazarsa yazsın; Mungan'ın eserlerinde dil yaratıcılığının üst boyutlara ulaştığı görülür. Denemeden oyuna, şiirden düzyazıya, öyküden romana, senaryodan şarkı sözüne... Yazınsal türlerin hangisinde kalemini kullanırsa kullansın, dil üzerinde egemenlik kurmayı bilen, dili, hâkim olduğu türün özelliklerini gerektirdiği biçimde kullanmaya çalışan ve en önemlisi de dile dil bilinciyle yaklaşmayı hayatına rehber eden bir yazardır.

Murathan Mungan'ın bitmek bilmeyen ve her geçen gün geliştirdiği zengin bir kelime haznesi bulunmaktadır ve eserlerinde bu sözcükleri ince ince işler. Mungan, yazdığı eserin amacına göre kullandığı dili ustalıklıla değiştirebilir.

Murathan Mungan edebiyatının bir diğer önemli özelliği de ister şiir, hikâye, anı isterse diğer yazarların hikâyelerinden toplamış olduğu bir kitap olsun, hepsinin bir bütünlük oluşturmastır. Her kitabında kendine özgü bir gelişme mantığı, bir 'dramaturji' bulunmaktadır. Bu gizli mantık, okuru baştan sona hikâyenin zirve noktasında gezdirir.

Hikâyeler konusunda eserlerindeki dil yaratıcılığını zirvede kullanır, Mungan. *Kibrit Çöpleri* adlı kısa öykülerden oluşan kitabında okuyanları düşündüren, düşlere yeni kapılar açan anların hikâyelerini anlatır. Okurların hayal güçleriyle tamamlamamaları için metinlerinde bilinçli olarak bıraktığı boşluklar, yazdığı hikâyeyi daha gerçekçi olarak yaşamalarını sağlar. Pek çok hikâyesinin etkileyici bir girişle başlayıp çarpıcı bir sonla bittiği görülür.

Bir söyleşisinde Murathan Mungan şöyle der; "Hikâye Batı'da kurulan bir şey, Doğu'da ise anlatılan bir şeydir. Eski âşıkların, at sırtında gezen köy habercilerinin köy köy gezerken hikâye etmeleri ve mesela masalcıların anlatı tekniği, bizim halk hikâyelerimize büyük ölçüde biçilmiş bir tekniktir. Yani, anlatının bilinçliliği, anlatan kişinin bilinçliliğiyle eşitir."

Yazar, geleneksel büyük anlatıların lezzetinde hikâyeler yazmasının yanı sıra modern kısa öykünün ilginç ve etkili örneklerini de okura sunar; az sayıda sözcükle genişleyen anlamlar içinden öykü dünyaları kurar. Onun bu tarz öyküleri, modern çağın edebiyatı olarak var olur; bunlar, hız çağının içinde an'lardan oluşan öykülerdir. (<http://sanatedebiyatsitem.blogspot.com/2014/02/murathan-mungana-oykuden-bakmak.html>)

Genel olarak eserlerinde, Doğu hikâyeciliği ile Batı hikâyeciliğini birleştirmek isteyen Mungan, bu kapsamda hikâyelerinde tarihi ve mitolojik motifleri kullanmıştır.

Mungan, ekonomik, siyasi ve toplumsal yapıların insanlara dayattıklarını ve bu dayatmaların kişiler tarafından üstlenilmesinin psikolojisini de eserlerinde ince ince yansıtır. Bu sebeple, eserlerinde en temel konu; ‘kendisi olamamak’ ve ‘kendisi olamamanın trajedisini yaşamak’ arasındaki geçiş sürecinin bunalımıdır. Kendisi olamaması bir başkasına bağımlı olması anlamına gelir ve bir başkasına bağımlı olma eğilimi, kişinin kendisine biçilen rolü kabul etmesini de beraberinde getirir. Mungan’ın ideolojisi, modern olan ile geleneksel olan arasında ve biraz da geleneksel olana daha yakın bir konumda yer alır. Yazının en önemli durumu iki nokta arasında kalan durumdur. Çehov oyunlarında olduğu gibi, Murathan Mungan yazınında da çok önemlidir. Yazarın ‘kendisi için’ yazılan oyunlarda kullanılan dil şiirseldir. Mungan, öncelikle şair olduğu için yeni sıra dışı imgeler yaratıp okurların ve seyircilerin hayal gücünü zorlamayı sever (Şener, 1993, s. 26).

Murathan Mungan, çeşitli röportaj ve yazılarında eserlerini yayınlamak için acele etmediğini dile getirir. Ona göre okurlarla buluşmaya hazır olmak için her eser olgunlaşmalıdır.

Murathan Mungan’ın bir başka önemli kimliği, entelektüel kimliğidir. Yazar bir röportajında da sadece yazı yazarı olmadığını dile getirir. Türk basınında ‘her alana doğru yayılabilen, disiplinler arası fark gözetmeyen entelektüel’ oluşundan dolayı Jen Paul Sartre’la, Edward Said’le, Yaşar Kemal’le aynı kefeye koyulur (Ertenç, 2016, s. 1).

2.3. MURATHAN MUNGAN’IN ESERLERİ

Murathan Mungan üretken şair kimliğinin yanı sıra öykü, roman, deneme, vb. diğer yazınsal türlerde de başarılı bir kimliğe sahiptir. Mungan’ın geçmişten bugüne kaleme aldığı eserlerinin isimlerini türlerine ve yıllarına göre şu şekilde sıralayabiliriz (<https://www.turkedebiyati.org/murathan-mungan.html>):

Şiir Kitapları:

Osmanlıya Dâir Hikâyat (1981)

Kum Saati (1984)
Sahtiyan (1985)
Yaz Sinemaları (1989)
Eski 45'likler (1989)
Mırıldandıklarım (1990)
Yaz Geçer (1992)
Oda, Poster ve Şeylerin Kaderi (1993)
Omayra (1993)
Metal (1994)
Oyunlar, İntiharlar, Şarkılar (1997)
Mürekkep Balığı (1997)
Başkalarının Gecesi (1997)
Erkekler İçin Divan (2001)
Timsah Sokak Şiirleri (2003)
Eteğimdeki Taşlar (2004)
Söz Vermiş Şarkılar (2006)
Balgıfa Mar (Yılan Yastığı) (2007)
Dağ (2007)
Bazı Yazlar Uzaktan Geçer (2009)
Gelecek (2010)
İkinci Hayvan (2010)
Solak Defterler (2016)
Aşk İçin Ne Yazdıysam (2016)
Çağ Geçitleri (2019)

Romanlar:

Yüksek Topuklar (2002)

Çador (2004)

Şairin Romanı (2011)

Oyunlar:

Mahmud ile Yezida (1980)

Taziye (1982)

Geyikler Lanetler (1992)

Bir Garip Orhan Veli (1993)

Kâğıt Taş Kumaş (2007);

Mutfak (2012)

Hikâye Kitapları:

Son İstanbul (1985)

Cenk Hikâyeleri (1986)

Kırk Oda (1987)

Lal Masallar (1989)

Kaf Dağının Önü (1994)

Üç Aynalı Kırk Oda (1999)

Yedi Kapılı Kırk Oda (2007)

Kadımdan Kentler (2008)

Eldivenler, Hikâyeler (2009)

Kibrit Çöpleri (2011)

Dokuz Anahtarlı Kırk Oda (2017)

Senaryolar:

Dört Kişilik Bahçe (1997)

Dağınık Yatak (1997)

Başkasının Hayatı (1998)

Deneme Kitapları:

Meskalin 60 Draje (2000)

Soğuk Büfe (2001)

Bir Kutu Daha (2004)

Kullanılmış Biletler (2007)

Hayat Atolyesi (2009)

227 Sayfa (2010)

Stüdyo Kayıtları (2011)

Tuğla (2012)

189 Sayfa (2013)

Güne Söylediklerim (2015)

Küre (2016)

Seçki Kitapları ve Özel Baskılar:

Li Rojhilatê Dilê Min / Kalbimin Doğusunda (1996, 2012)

Doğduğum Yüzyıla Veda (1999, 2011)

Çocuklar ve Büyükleri, öykü (2001)

Yazıhane, deneme (2003)

Yabancı Hayvanlar, öykü (2003)

Kadınlığım 21 Hikâyesi, öykü (2004)

Erkeklerin Hikâyeleri, öykü (2004)

Ressamın İkinci Sözleşmesi, öykü, genişletilmiş basım (2005)

Büyümenin Türkçe Tarihi, öykü-deneme (2007)

Bir Dersim Hikâyesi, öykü (2012)

Aşkın Cep Defteri (2012)

Doğu Sarayı (2012)

İskambil Destesi (2014)

Merhaba Asker (2014)

Kadınlar Arasında (2014)

Harita Metod Defteri (2015)

Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri (2017)

Tren Geçti (2017)

Diğer:

Murathan '95, derleme-seçki (1996)

Paranın Cinleri, anlatı (1997)

Metinler Kitabı, metinler (1998)

Çador, anlatı (2004)

Beşpeşe 'Ortaklaşa roman' (2004)

Elli Parça, derleme-seçki (2005)

Söz Vermiş Şarkılar, şarkı sözleri (2006)

Özel baskılar:

13+1 içinde yer alan "Fazladan Bir Kitap" (2000)

Yaz Geçer, onuncu yılı nedeniyle özel basım (2002)

Kutu:

13+1, şiirler (2000)

7 Mühür, öykülerden özel bir seçme (2002)

Ödülleri:

1978 Türkiye İş Bankası Tiyatro Oyunu ikinciliği, Mahmud ile Yezida oyunu ile.

1980 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü Turgay Fişekçi ve Ozan Telli'yle paylaştı (Osmanlıya Dair Hikayat adlı kitabıyla).

1981 Gösteri Dergisi Şiir Birincilik Ödülü Sahtiyan kitabıyla.

1984'te sergilenen Taziye oyunu ile Sanat Kurumu tarafından en iyi tiyatro yazarı seçildi.

1987 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü Nedim Gürsel'le paylaştı (Hedda Gabler Adlı Bir Kadın hikâyesiyle).

3. YÖNTEM

Bu bölümde; Çalışmanın Modeli, Çalışma Materyali, Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanması, Verilerin Çözümü ve Yorumlanması ele alınmıştır.

3.1. ÇALIŞMANIN MODELİ

Çalışma, Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* adlı hikâye kitabından kısa öykülerin doküman analizine dayalı olarak incelenmesine ve metindibilimsel olarak çözümlenmesine dayanan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma karakteristik özellikleri itibari ile doğal araştırma, yorumlayıcı araştırma ve alan araştırması gibi değişik adlarla ve tanımlarla ifade edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Nitel araştırma; araştırdığı konuya yorumlayıcı ve doğal olarak yaklaşan ve birden fazla metotta odaklanan araştırmadır. Nitel araştırmacı doğal ortamda çalışır ve araştırdığı olayı, olayın içindeki insanların anlamlandırdığı haliyle yorumlar.

Bir diğer tanımda ise nitel araştırma, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak anlamlandırma süreci olarak ifade edilmiştir (Creswell, 1998). Nitel araştırmada genel olarak takip edilen araştırma süreci parçadan bütüne yani tüme varmayı amaçlar. Genel itibari ile nitel araştırmacı gözlem, görüşme ve dokümanlardan yola çıkarak kavramları, anlamları ve ilişkileri açıklayarak yeni bir teori oluşturma yoluna gider. Bu yüzden de nitel araştırmalar teorinin olmadığı ya da var olan teorinin sosyal olayları açıklamada yetersiz kaldığı durumlarda tercih sebebidir (Merriam, 1998). Doküman incelemesi ise; yazılı, görsel malzemenin toplanıp incelenmesi olarak tanımlanabilir. Yazılı kaynaklar, kitaplar, dergiler, fermanlar, anılar, makaleler... Burada önemli olan araştırmacının neyi, neden, niçin, nasıl ve nerede arayacağını bilmesidir (Sönmez ve Alacapınar, 2016, s. 108).

3.2. ÇALIŞMA MATERYALİ

Bu araştırma, Yıldırım ve Şimşek'e (2003) göre gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algılar ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yaklaşımı olarak tanımlanabilen nitel araştırma yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın çalışma materyalini Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* adlı (takribi ve vasati kıpkısa öyküler) hikâye kitabından seçkisiz olarak belirlenen 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' başlıklı öyküleri oluşturmaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve yazılı dokümanların incelenmesi gibi en yaygın kullanılan üç tür veri toplama aracı vardır. Bu çalışmada 'yazılı dokümanların incelenmesi' yöntemiyle veriler toplanmıştır.

Çalışmada metindibilimsel yöntemle çözümlenen kısa öyküler, alan yazında yer alan yazılı doküman, yazar ve eserleri için yazılmış olan makale, tez, kitap vb. kaynaklar taranarak incelenmiş; seçilen öyküler doküman analizine dayalı olarak ele alınmıştır. Ulaşılan veriler bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanması, belgesel tarama ile gerçekleştirilmiştir. Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama denir ve bu belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2012). Çalışmanın verileri olan Murathan Mungan'ın 'Kibrit Çöpleri' adlı hikâye kitabında yer alan öyküler (Nihayet, Saklı Yas, Kavga), Torusdağ ve Aydın'ın (2017, s. 88) yaptıkları çalışmaya göre analiz edilerek çözümlenmiştir. Çalışmanın ana yapısı Torusdağ ve Aydın (2017) tarafından sunulan tabloda yer alan veriler doğrultusunda oluşturulmuş ve çalışmada yapılan metin (kısa öykü) çözümlmeleri, yine Torusdağ ve Aydın'ın yaklaşımına göre sırasıyla başlıklar altında örneklendirilerek bir araya getirilmiştir.

3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Veri analizi verinin anlamını dışarıya aktarma sürecidir. Verinin anlamını dışarıya aktarma; insanların ne söylediğini, araştırmacının ne gördüğünü ve okuduğunu birleştirme, indirgeme ve yorumlamayı içerir (Merriam, 2013). Çalışmanın verileri 'doküman incelemesi' ile toplanmış ve toplanan veriler 'içerik analizi' ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu

keşfedilebilir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışmada ilk olarak metin küçük ölçekli yapı bağlamında ele alınmış; metnin büyük ölçekli yapısına değinildikten sonra metin çözümlenmeye çalışılmıştır. Metin çözümlemesine yönelik oluşturulan başlıklar, Aydın ve Torusdağ'ın (2017, s. 88) çalışmasında tablo halinde de sunulmuştur. Çalışmada yapılan metin (kısa öykü) çözümlmeleri ise; sırasıyla bu kitapta yer alan başlıklar altında örneklendirilerek bulgular kısmında sunulmuştur.

Bu çalışmada, veri analizinden sonra, nitel çalışmanın gereği olan derinlemesine betimlemeler ve yorumlamalarla ulaşılan bulgulardan bazı sonuçlar çıkarılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Metinsellik ölçütleri arasından bağlaşıklık (küçük ölçekli yapı) ve bağdaşıklık (büyük ölçekli yapı), metin türü çözümlemelerinden elde edilen veriler, metindilbilimin en fazla yararlanılan bulgularındandır. Bundan dolayı tez çalışmasında gerçekleştirilen öykü çözümlemeleri bu bulgulardan oluşan başlıklar doğrultusunda oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

4.1. METNİN YAPISI VE ÇÖZÜMLENMESİ

Her metnin kendi içerisinde bir uzunluğu vardır. Bu bazen bir sayfa, bazen bir paragraf, bazen bir ciltten oluşmaktadır. Tümcelerden oluşan bir paragrafın veya bir bölümün metin olarak kabul edilmesi, kısalığına ya da uzunluğuna bağlı olmamaktadır. Metnin temel özelliği kendi içerisinde tutarlı olması ve bağıntı öğeleriyle oluşturulmasıyla açıklanabilir (Günay, 2017, s. 50).

20. yüzyılın ilk yıllarından beri Batı’da görülüp sonra dünyaya yayılan metin çalışmalarının en temel gayesi, bir metni, bilimsel açıdan bir bütün halinde çözümlemektir. Bir metni çözümlemek metnin aslında ne demek istediğini anlamak ve yorumlayabilmektir. Metin çözümlemenin amacı, bir metni yapı, içerik ve dil açısından anlamak, anlatma ve değerlendirmektir.

Okuyucunun okuduğu bir metnin vermek istediği temel düşünceyi, duyguyu tamamıyla anlaması, algılayabilmesi kolay değildir.

Bir metnin çözümlenmesi okuyucunun bilgi birikimiyle ve kelime hazinesiyle doğrudan ilişkilidir. Bir metnin okuyucu tarafından çözümlenmesi o metin ile okuyucu arasındaki iletişimi sağlam temeller üzerine oturtmaktadır. Metin çözümleme, bir metni bazı belli başlı yöntemlerle incelenmek, değerlendirmek ve yorumlamaktır (Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 40).

Daha önce metin kavramı içinde açıklandığı üzere; Metin kuramsal ve dilbilimsel açıdan üç katmanlı bir yapı sergiler: Küçük ölçekli yapı (İng. Microstructure), Makroyapı (İng. Macrostructure) ‘büyük ölçekli’, Üstyapı (İng. Superstructure).

Bu çalışmada metnin üst yapısına değinilmemiştir.

4.1.1. Öykü Çözümlemeleri

“En kısa hikâye parçasına an denir.

Bazı anlar bütün yaşamımızı belirler.

“Bütün yaşamımız” dediğimiz de o birkaç âna bakar aslında...

Bu yüzden yıllar sonra en çok hatırladıklarımız anlardır.

Gerisi bulanıktır. Geçmiş anlar berraklaştırır.” (Mungan, 2011)

Mungan’ın alışılmışın dışında kısalıkta öykülerinden oluşan ‘Kibrit Çöpleri’ isimli kitabının arka kapağında bulunan bu sözler, öykü çözümlemelerinde kısalık uzunluktan ziyade anlam derinliğinin de önemli olduğuna açıklık getirmektedir.

Bu çalışma, öykü çözümlemelerini sadece metnin yüzey yapısı(bağlaşıklık) olarak değil, derin yapısı (bağdaşıklık) olarak da incelemeye sunmaktadır. Diğer bir yapı olan metnin üst yapısına yer verilmemiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için, Murathan Mungan’ın *Kibrit Çöpleri* adlı (takribi ve vasati kıpkısa öyküler) hikâye kitabında yer alan ‘Nihayet, Saklı Yas ve Kavga’ başlıklı kısa öyküleri seçkisiz olarak seçilmiş ve çözümlenmiştir.

4.1.1.1. Küçük Ölçekli Yapı / Bağlaşıklık (Cohesion)

Bağlaşıklık, metnin yüzey yapısındaki dilsel ögeler aracılığı ile görülür. Dilsel, dilbilgisel bir uyum söz konusudur. Metnin küçük yapısını (micro structure) teşkil eder. Metnin anlamlı bir bütün olarak oluşturulması, metnin içeriğini oluşturan dil öğelerinin dilin dizisel ve dizimsel ekseninde anlamlı yapısal ilişkiler kurmalarına bağlıdır. Bağlaşıklık, metindeki dilsel, dilbilgisel uyum, yani bütünlüktür ve dilbilgisel bağımlılık üzerine kuruludur (Dilidüzgün, 2008, s. 31).

4.1.1.1.1. Sözcüksel Bağlaşıklık (Lexical Cohesion)

Metnin küçük ölçekli yapısında sözlüksel birimlerin kullanımını içeren sözcüksel bağlaşıklık büyük ölçekli yapıyı oluşturmada dilsel düzenlemelere olanak sağlar. Metnin bağlaşıklığı ve bağdaşıklığı sözcüklerin doğru ve metnin bütünlüğünü sağlayacak şekilde seçilmesine bağlıdır. “Metne eklenen her yeni sözce, daha önce metindeki sözcelerle sağlanmış bilgilerden destek alır; ancak kendisi de metne yeni bir bilgi ekler” (Günay, 2007, s. 71).

Metinde sözcüksel bağlaşıklıkla incelenmesi ile metindeki anahtar sözcükler tespit edilebilir ve bu şekilde metnin konusu, alt konuları ve içeriği ile ilgili birtakım ipuçları bulunabilir.

Bu çalışmada, Murathan Mungan'ın 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' adlı kısa öyküleri çözümlenirken; ilk olarak sözcüksel bağlaşıklık, Halliday ve Hasan'ın (1976, s. 288) yaptığı sınıflandırmadan örnek alınarak aşağıdaki maddelerle açıklanmaya çalışılmıştır:

4.1.1.1.1. Yineleme (Recurrence)

Yinelemeler, aynı metinde tekrar edilmiş olan sözcüklerdir. “Yinelemeler, metindeki bağlaşıklıkla sağlayan en önemli ögeler arasındadır. Dilbilgisel düzlemde tümceler arası bağları kurarak metnin anlaşılmasını sağlarlar” (Şenöz, 2005, s. 63).

Vardar (2002, s. 224)'a göre, 'yinelem' başlığı altında “Sözcede daha önce kullanılmış bir biçime (öncül) daha sonra gelen bir öge (özellikle bir adıl) aracılığıyla gönderme yapılması sonucu gerçekleşen sözdizimsel süreçtir.”

Aynı Sözcüğün Yinelenmesi (Repetition)

Tümceler arası ilişkiler bazı sözcük ve ifade biçimlerinin aynı şekilde yinelenmesiyle oluşturulmaktadır.

• *Nihayet*

Murathan Mungan'ın, belirsizlikler içinde ölümü bekleyen bir kişinin, bekleyişin ardındaki kusurlu sonunu anlatan '*Nihayet*' adlı öyküsü 25 tümceden oluşmaktadır.

Öyküyü bağlaşıklık açısından incelediğimizde, sözcüksel bağlaşıklıkla gereği olan, aynı sözcüklerin yinelenmesinin 6, 7, 8, 11, 12, 13 numaralı tümcelerde 6 kez yinelenen 'hemşire' sözcüğüyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Aynı şekilde 'doktor' sözcüğünün 8, 13, 20 numaralı tümcelerde 3 kere; 'tahlil (sonuçları)' sözcüğünün 3, 7, 12, 19, 22. tümcelerde 5 kere; 'basamaklar' sözcüğünün 5, 7, 10. tümcelerde 3 kere; 'banko' sözcüğünün 11, 12. tümcelerde 2 kere; 'ölgün' sözcüğünün 5, 6. tümcelerde 2 kere; 'kâğıt' sözcüğünün 7, 12, 13. tümcelerde 3 kez; 'kusurlu' sözcüğünün ise 10, 21. tümcelerde 2 kez yinlendiği görülmektedir.

Öyküde, aynı sözcük yinelenmesine örnek gösterilebilecek tümceler:

*Girişteki aynı ölgün gülümseyişli **hemşire**. (6)*

*Yalvarır gibi bakan gözlerindeki ısrar üzerine **hemşire**, “En doğru açıklamayı **doktorunuz** yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)*

*Bu kez **hemşire** gözlerini kaçırması; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakması; **bankonun** gerisinde kendine yalancıkta işler uydurarak oyalanmıştı. (11)*

*Hemşireden ümidi kesince, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı **kâğıtları bankonun** üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara baktı bir süre. (12)*

***Hemşire kâğıtları** yayıldıkları yerden geri toplarken, “En doğru açıklamayı **doktorunuz** yapacaktır,” dedi. (13)*

- **Saklı Yas**

Murathan Mungan’ın, unutulduğu düşünülen saklı bir yasin ortaya çıkış sürecini ve kederini anlattığı ‘Saklı Yas’ adlı öyküsü 31 tümceden oluşmaktadır.

Öyküyü bağlaşıklık açısından incelediğimizde, sözcüksel bağlaşıklığın gereği olan, aynı sözcüklerin yinelenmesinin en fazla 15, 16, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 31 numaralı tümcelerde 9 kez yinelenen ‘Anıl’ sözcüğüyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Aynı şekilde ‘hatıra’ sözcüğünün 1, 27, 28 numaralı tümcelerde 4kere; ‘Yazar’ sözcüğünün 4, 12, 15, 19. tümcelerde 4 kere; ‘zaman’ sözcüğünün 3, 8, 10, 20, 24, 29. tümcelerde 6 kez; ‘İstanbul’ sözcüğünün 5, 6, 8, 12. tümcelerde 4 kez; ‘acı’ sözcüğünün 14, 21, 23, 24, 31. tümcelerde 5 kez; ‘kederli’ sözcüğünün ise 11, 29. tümcelerde 2 kez yinlendiği görülmektedir.

Öyküde aynı sözcük yinelemesine örnek gösterilebilecek tümceler:

***Yazar**, lisedeki okul arkadaşlarından söz ederken “**Anıl** Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris’te talihsiz bir trafik kazasında ölecekti,” diyordu. (15)
Anıl! (16)*

*Kendinden büyüktü **Anıl**; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o **zaman**ki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20)*

Anıl'dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Kendi yaşamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl'ın unutulması gerekiyordu sanki. (23)

Kitabı elinden bıraktı; gün doğana, vücudu hatırladıklarından bitkin düşene dek ev içinde gezinip Anıl'ı düşündü, o zamanki hallerini hayal etti. (24)

Anıl'ın ölümünden sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl'ın hatırasını da alıp götürmüştü sanki. (27)

Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. (28)

Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1)

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul'undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12)

Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile bilmiyordu onun. (19)

Tan sökümlü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

“Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3)

Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah-beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvrıp seyretmeyi reddettiği filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul'una kavuşmak uğruna katlanıyordu şimdi. (8)

Eminönü'nün, İstiklal Caddesi'nin bildiği, hatırladığı gibi olduğu zamanlar. (10)

Zamanında yeterince tutamadığını düşündüğü saklı yas, yıllar sonra önünü kesmiş, elindeki kitabın sayfalarından yüzüne vuran kederli ışıktaki tuhaf bir mahcubiyet duygusuna kapılmıştı. (29)

Kederli bir mutluluk veriyordu bütün bunlar ona. (11)

İlk sızıdan sonra kolay sarılabılır sanılan yara kesiği giderek dalga dalga büyüyen bir **acı**ya dönüştü içinde. (14)

Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski **İstanbul**'a kapanmak iyi gelmişti. (5)

Bildiği, tanıdığı, içinde yabancılik çekmediği, yağmuru bile bir başka yağın **İstanbul'a**... (6)

- **Kavga**

Mungan'ın, birbirini deli gibi seven bir karı-kocanın kavgalarındaki tutku, aşk ve en önemli unsur olan saygıyı anlattığı öyküsü 12 tümceden oluşmaktadır.

Öyküde aynı sözcüklerin yinelenmesinin en fazla yinelenen 'kavga' sözcüğüyle 3, 5, 8, 9. tümcelerde 5 kez olduğu görülmektedir. 4, 7. tümcelerde 2 kez yinelenen 'kalabalık' sözcüğü; 5, 10. tümcelerde 2 kez yinelenen 'uluorta' sözcüğü; 9 ve 11. tümcelerde 2 kez yinelenen 'karı-koca' sözcükleri aynı sözcüklerin yinelenmesine örnek verilebilir.

Öyküde aynı sözcük yinelenmesine örnek verilebilecek tümceler:

Oysa hep **kavga** ederler. (3)

Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... (4) Seyredildiklerine aldırılmaz, çevrelerine biriken **kalabalığa** dönüp bakmazlar bile. (7)

Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat **kavga** ederler. (5) Onların **kavgasını** izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar **kavga** ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Başka hiçbir **karı-kocanın** kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

Ağızlarına geleni **uluorta** söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini görürsünüz. (10)

Belki **karı-koca** olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

Eş Anlamlı, Zıt Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerin Kullanımı **(synonym /near synonym)**

Bir metin içinde akıcılığı sağlamak için sözcüklerin aynı sözcüklerle yinelenmesinin yanında, metin türüne uygun olarak eş/yakın anlamlı ve zıt anlamlılarının kullanılması metnin nitelikli bir metin olabilmesi için gereklidir.

Eş /yakın anlamlı Sözcüklerin Kullanımı:

• Nihayet

11. tümcede ‘yalancıktan, uydurarak’ sözcükleriyle; 10, 22. tümcelerde sırasıyla ‘ölüm, nihayet’ sözcükleriyle; 24. tümcede ise ‘ertelenmiş, geciktirilmiş, oyalanmış’ bir son ifadesiyle ölüme eş gönderim yapan söz gruplarıyla eş ve yakın anlamlı sözcüklerin yinelenmesi söz konusudur.

Örnek gösterilebilecek tümceler:

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış bankonun gerisinde kendine yalancıktan işler uydurarak oyalanmıştı. (11)

Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)

Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar gelmişti nihayet! (22)

Ertelenmiş, geciktirilmiş, oyalanmış bir son. (24)

• Saklı Yas

1, 4, 12. tümcelerde ‘anı, hatıra’ sözcükleriyle; 12 ve 6. tümcelerde sırasıyla tanıdık, bildiği, içinde yabancılık çekmediği (tanıdık sözcüğüne örtük eş gönderim) sözcükleriyle; 14, 21, 22. tümcelerde ‘sızı, yara, acı, keder’ sözcükleriyle; 23, 28. tümcelerde ise ‘yaşam, hayat, ömür’ sözcükleriyle eş ve yakın anlamlı sözcüklerin yinelenmesi söz konusudur.

Öyküde eş/yakın anlamlı sözcüklere örnek gösterilebilecek tümceler:

Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1)

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12)

Bildiği, tanıdığı, içinde yabancılık çekmediği, yağmuru bile bir başka yağın İstanbul’a... (6)

İlk sızıdan sonra kolay sarılabılır sanılan yara kesiği giderek dalga dalga büyüyen bir acıya dönüştü içinde. (14)

Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Nişantaşı’ndaki asık yüzlü evin her köşesine sinen o boğucu keder duygusundan kurtulmak için kendini sürekli sokaklara, pastanelere atardı. (22)

Kederli bir mutluluk veriyordu bütün bunlar ona. (11)

“Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu,” diyordu. (2)

Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Kendi yaşamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl’ın unutulması gerekiyordu sanki. (23)

Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. (28)

- **Kavga**

6, 7. tümcelerde ‘etraf, çevre’ sözcükleriyle; yine 6, 7. tümcelerde ‘umursamaz, aldırılmaz’ sözcükleriyle; 9. tümcede ‘tutku, ateş’, ‘bağırış çağırış (yakın anlam)’ sözcükleriyle; 9, 11. tümcelerde ise ‘sevgi, aşk’ (yakın anlam) sözcükleriyle eş/yakın anlamlı sözcükler yinelenmiştir.

Örnek tümceler:

O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6) Seyredildiklerine aldırılmaz, çevrelerine biriken kalabalığa dönüp bakmazlar bile. (7)

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ates ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama asklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

Zıt anlamlı Sözcüklerin Kullanımı:

- **Nihayet**

18. tümcede ‘vardı/ yoktu’ sözcükleriyle; 21 ve 23. tümcelerde sırasıyla ‘rahat/tedirgin’ sözcükleriyle; 1, 3. tümcelerde ‘önce/sonra’ sözcükleriyle; 4, 9. tümcelerde güven/kuşku sözcükleriyle;

11,13. tümcelerde ‘yalan/doğru’ sözcükleriyle; 5, 10. tümcelerde ‘çıkmaq/inmek’ sözcükleriyle; 23, 10. tümcelerde ise sırasıyla ‘yaşam/ölüm’ sözcükleriyle zıt anlamlı sözcüklerin yinelenmesi söz konusudur.

Örnek tümceler:

En az altı yedi yıl önce olmalı. (1)

Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. (3)

Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanı kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)

Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna bırakmıştı yerini. (23)

- **Saklı Yas**

11 ve 22. tümcelerde ‘kederli, keder/mutluluk’; 8. tümcede ‘siyah/beyaz’; 2, 23, 28, 21. tümcelerde ise sırasıyla ‘yaşam, hayat, ömür/ölüm’ sözcükleriyle zıt anlamlı sözcüklerin yinelenmesi söz konusudur.

Örnek tümceler:

Kederli bir mutluluk veriyordu bütün bunlar ona. (11)

Nişantaşı’ndaki asık yüzlü evin her köşesine sinen o boğucu keder duygusundan kurtulmak için kendini sürekli sokaklara, pastanelere atardı. (22)

Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan **siyah-beyaz** Türk filmlerinden... (8)

“**Yaşamın** kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu,” diyordu. (2)

Anıl’dan çok, **ölüm**ünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Kendi **yaşam**ının devam etmesi için, evdeki herkesin **hayat**ının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl’ın unutulması gerekiyordu sanki. (23)

Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. (28)

- **Kavga**

Metinde geçen 1,9. tümcelerde ‘küçük/büyük’; 6. tümcede ‘geçen/durup’ sözcüklerini zıt anlamlı sözcüklerin yinelemesine örnek verebiliriz.

Küçük bir sahil kasabasında yaşarlar. (1)

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar **büyük** bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

O sırada etrafta olanları, yoldan **gecen**leri, **durup** bakanları asla umursamazlar. (6)

Üst Terim-Alt Terim İlişkili Sözcük Kullanımı (Superordinate)

Metnin bağlaşıklık özelliğini sağlayan diğer bir yineleme biçimi de sözcüklerin üst anlam ya da alt anlam ilişkisi içinde oldukları sözcüklerle yinelenmeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde metinlerde konu bütünlüğü de sağlanmış olmaktadır. Örneğin; araba sözcüğü bir araba markası olan ‘Mercedes’ sözcüğüne gönderim yapar yani onun üst terimidir.

- **Nihayet**

5, 7,10. tümcelerdeki ‘basmaklar’ ve ‘kat’ alt terimi, 5. tümcedeki ‘apartman’ üst terimiyle;3. tümcedeki ‘hastalık’ üst terimi, 3, 7, 12, 19, 22. tümcelerdeki ‘tahlil’ alt terimiyle yinelenmiştir ve 8.tümcede kullanılan ‘değerler’ sözcüğü alt terimi, 12, 19. tümcelerdeki ‘tahlil sonuçları’ üst terimiyle yinelenmiştir.

Örnek tümceler:

“Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu hastalıklar kontrol gerektirir.” (3)

Kaç yıldır bu ışığı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışık... (5)

Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı.

Basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı. (7)

“En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)

Hemşireden ümidi kesince, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı kâğıtları bankonun üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara baktı bir süre. (12)

• Saklı Yas

3. tümcede geçen ‘zaman’ üst terimi 8. tümcede ‘geceleri’, ‘geç saatte’, ‘şimdi’ ve 5. tümcede ‘geçmiş yıllara’ alt terimleri ile yinelenmiştir. 23 ve 28. tümcelerde eş anlamlı olarak tekrar edilen ‘yaşam’, ‘hayat’, ‘ömür’ üst terimleri 8. tümcede ‘çocukluk’ ve ‘gençlik’ alt terimleriyle yinelenmiştir.

Örnek tümceler:

“Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3)

Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah-beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvrıp seyretmeyi reddettiği filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul’una kavuşmak uğruna katlanıyordu şimdi. (8)

Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti. (5)

Kendi yaşamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl’ın unutulması gerekiyordu sanki. (23)

Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. (28)

- **Kavga**

9. tümcede geçen ‘sevgi, tutku, ateş’ alt terimleri 11. tümcede ‘aşk’ üst terimiyle yinelenmiştir.

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir **sevgi**, **tutku**, **ates** ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama **aşk**larına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

Genel Kavramlar Kullanma (General Words)

Genel kavramlar, açık bir sistemin elemanı olan sözcükler ile kapalı bir sistemin elemanı olan dilbilgisel kavramlar arasındaki sınırda bağlaşıklık işlevi görürler (Halliday ve Hasan, 1976, s. 274). Genel kavramlar; insan, adam, erkek, kadın, nesne, şey, durum vb. ifadelerdir.

- **Nihayet**

7. tümcedeki ‘laboratuvar’ sözcüğü, 1.tümcede “En uygun fiyatlı yerdir” söz grubundaki ‘yer’ genel kavramıyla yinelenmiştir.

“En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı salık vermişlerdi. (2)

Tahlil sonuçlarını almaya bu **laboratuvara** ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları. (7)

- **Saklı Yas**

3. tümcedeki ‘zaman’ sözcüğü yine aynı tümcede yer alan ‘şey’ genel kavramıyla; 9. tümcede yer alan ‘Boğaz, Maçka sırtları, İstanbul’, 10. tümcede yer alan ‘Eminönü, İstiklal Caddesi’ sözcük ya da sözcük grupları 12. tümcede mekân genel kavramıyla yinelenmiştir.

Metnin genelinde geçen ‘Anıl’ özel adı, 20. tümcede ‘çocuk’ genel kavramıyla yinelenmiştir.

Örnek tümceler:

“**Zaman** benim için yalnızca geçmişten yapılan bir **sey** sanki.”

Boğaz’ın eski manzarası, **Maçka sırtları**, parke taşlı tanıdık bir sokak, eski usul geniş camekânlı bir dükkân, sahilde salaş bir lokanta ya da çay bahçesi. (9)

Eminönü’nün, **İstiklâl Caddesi**’nin bildiği, hatırladığı gibi olduğu zamanlar. (10)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı **mekânları** anlatıyordu. (12)

Kendinden büyüktü **Anıl**; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk **cocuğu**, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20)

- **Kavga**

6. tümcede ‘etrafta olanlar, yoldan geçenler, durup bakanlar’ örtük ifadeleriyle 5. tümcedeki insan genel kavramına gönderimde bulunulmuş, aynı sözcükler 8. tümcede herkes genel kavramıyla yinelenmiştir.

Uluorta **insan** içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5) O sırada **etrafta olanları**, **yoldan gecenleri**, **durup bakanları** asla umursamazlar. (6)

Onların kavgasını izlemeye **herkes** bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Kısmi Yinelemeler (Partial Recurrence)

Sözcüklerin, sözcük sınıflarının eylemden ada, addan-sıfata vb. dönüştürülmesiyle metinlerde yineleme zincirleri oluşturulur.

Parçalı yineleme olarak da kullanılan bu terim metin içinde sözcüklerin aynı kökten türemiş farklı sözcük türleriyle yinelenmesi şeklinde ifade edilebilir. (Dilidüzgün, 2008: 76).

- **Nihayet**

1. tümcede ‘olmalı’ sözcüğü 4. tümcede ‘olmayı’ biçiminde, 7. tümcede ‘bakmıştı’ eylemi 8. tümcede ‘bakan’ şeklinde, 8. tümcedeki ‘ısrar’ sözcüğü 11.

Tümcede ‘ısrarlı’ biçiminde,12. tümcede ‘yayıp’ sözcüğü 13. Tümcede ‘yayıldıkları’ biçiminde, 7. tümcede ‘koymadan’ sözcüğü 19. tümcede ‘koydu’ biçiminde kısmi olarak yinelenmiştir.

Öyküde örnek tümceler:

En az altı yedi yıl önce olmalı. (1)

Hem ayak alışkanlığı, hem güven, hem hala uygun fiyatlı bir yer olmayı sürdürmesi... (4)

... , katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı. (7)

Yalvarır gibi bakan gözlerindeki ısrar üzerine hemşire, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıktan işler uydurarak oyalanmıştı. (11)

Hemşireden ümidi kesince, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı kâğıtları bankonun üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara baktı bir süre. (12)

Hemşire kâğıtları yayıldıkları yerden geri toplarken, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapacaktır,” dedi. (13)

• **Saklı Yas**

2.tümcede ‘kapatmaya’ fiilimsisi 5. tümcede ‘kapanmaya’ biçiminde;10. tümcede ‘hatırladığı’ fiilimsisi 21. tümcede ‘hatırlıyordu’,24. tümcede ‘hatırladıklarından’ biçiminde kısmi olarak yinelenmiştir. 1.tümcede ‘okuyabildiğinden’ sözcüğü 12.tümcede ‘okumaya’ ve ‘okuduğu’ biçiminde; 15. tümcede ‘ölecekti’ sözcüğü 21.tümcede ‘ölümünün’, 25.tümcede ‘ölüp’, 27.tümcede ‘ölümünden’, 31.tümcede ‘ölmüş’ biçiminde; 6.tümcede ‘tanıdığı’ fiilimsisi 9 ve 12. tümcede ‘tanıdık’, 19. tümcede ‘tanıştıklarını’, 20. tümcede ‘tanıtırken’ biçiminde kısmi olarak yinelenmiştir.

Örnek tümceler:

“Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu.” diyordu. (2)

Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul'a kapanmak iyi gelmişti. (5) Bildiği, tanındığı, içinde yabancılık çekmediği, yağmuru bile bir başka yağan İstanbul'a... (6)

Boğaz'ın eski manzarası, Maçka sırtları, parke taşlı tanındık bir sokak, eski usul geniş camekânlı bir dükkân, sahilde salaş bir lokanta ya da çay bahçesi. (9)

Eminönü'nün, İstiklâl Caddesi'nin bildiği, hatırladığı gibi olduğu zamanlar. (10)

Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanındık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını... (12)

... “Anıl Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris'te talihsiz bir trafik kazasında ölecekti,” diyordu. (15)

Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile bilmiyordu onun. (19)

Kendinden büyüktü Anıl; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20) Anıl'dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Gencecik yaşta ölüp gitmiş kadersiz yeğenini –ablası öyle anardı: (25)

Anıl'ın ölümünden sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl'ın hatırasını da alıp götürmüştü sanki. (27)

Tan sökümlü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

- **Kavga**

2. tümcede ‘görenler’ filimsisi, 9. tümcede ‘göremeyeceğiniz’ 10, 11 ve 12. tümcelerde ‘görürsünüz’ biçiminde; 3. tümcede ‘kavga ederler’ eylemi, 5. tümcede ‘kavga ediyormuş’, 8. tümcede ise ‘kavga ederken’ biçiminde; 11. tümcede ‘aşklarına’ sözcüğü 12. tümcede ‘âşık’ biçiminde kısmi olarak yinelenmiştir.

Görenler yeni evli sanır onları. (2) Oysa hep **kavga ederler.** (3) Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında **kavga ediyormuş** gibi rahat rahat **kavga ederler.** (5) Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar **kavga ederken** birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında **göremeyeceğiniz** kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9) Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini **görürsünüz.** (10)

4.1.1.1.2. Eş Dizimsel Örüntüleme (Collocation)

Metinde konu bütünlüğünü sağlayan diğer bir yol da, ‘eş dizimsel örüntüleme’ olarak tanımlanan ve aynı kavram alanından sözcükleri aynı bağlamda kullanarak bağlantılar yapmaktır.

Aynı kavram veya izlek etrafında öbeklenebilen sözcükler bütününe oluşturduğu yapısal düzen sözlüksel alandır. Bir başka ifadeyle, aynı kavramı geliştirmek yahut sunmak, aynı gerçeklik alanını betimlemek, aynı düşüncüyü dile getirmek amacıyla kullanılan sözcüklerin tamamının meydana getirdiği yapısal düzen, eşdizimsel örüntülemedir (Kıran-Eziler Kıran, 2010, s. 255).

- **Nihayet**

‘Laboratuvar’ motifi; ‘en uygun fiyatlı yer’, ‘hastalık, kontrol, hasta (3.tekil kişi), uygun fiyat, ışıltı kıt apartman aralığı, ölgün beyaz ışıltı, hemşire, doktor, tahlil, tahlil sonuçları, değerler, basamaklar, banko, kâğıtlar, sonuçlar’ sözcük ve sözcük gruplarıyla örüntülenmiştir.

‘Tahlil sonuçları’ motifi; ‘hastalıklar, kusurlu galibiyet, kontrol, ölgün yüzlü hemşire, doktor, kâğıtlar, banko, rakamlar, sonuçlar, karara bağlanmanın kusurlu ferahlığı, altı yedi yıl, belirsizlik, tedirgin yaşam, kesinlik, tartışılmaz soğukluk’ sözcük ve sözcük gruplarıyla örüntülenmiştir.

‘Ölüm’ motifi; ‘keder, kader, altı yedi yıl, sonuçlar, nihayet, tartışılmaz soğukluk, ertelenmiş, geciktirilmiş, oyalanmış bir son, yanındaki yolcu’ sözcük ve sözcük gruplarıyla örüntülenmiştir.

En az altı yedi yıl önce olmalı. (1) “En uygun fiyatlı yerdir.” diye burayı salık vermişlerdi. (2) “Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu hastalıklar kontrol gerektirir.” (3) Hem ayak alışkanlığı hem güven hem hala uygun fiyatlı bir yer olmayı sürdürmesi... (4) Kaç yıldır bu ısığı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ısıık... (5) Girişteki aynı ölgün gülümseyişli hemsire. (6)

Tahsil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemsirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı. (7)

- **Saklı Yas**

‘Zaman’ motifi; ‘ömür, yaşam, hayat, genç, geçmiş, çocukluk, gençlik, geceler, geç saat, geçmiş yıllar, şimdi’ sözcükleri ve sözcük gruplarının eşdizimlenmesiyle oluşturulmuştur.

‘Eski İstanbul’ motifi; ‘Boğaz, Maçka sırtları, Eminönü, İstiklal Caddesi, parke taşlı tanıdık bir sokak, eski usul geniş camekânlı bir dükkân, sahilde salaş bir lokanta, çay bahçesi’ sözcükleri ve sözcük grupları etrafında örüntülenmiştir.

‘Acı’ motifi; ‘sızı, yara kesiği, can yanması, keder, ölüm, saklı yas, kederli mutluluk, kadersiz’ sözcükleri ve sözcük gruplarının eşdizimlenmesi ile oluşturulmuştur.

‘Özlem’ motifi; ‘Eski İstanbul, Anıl, lise yılları, anılar, hatıralar, geçmiş, Maçka sırtları, Boğaz’ sözcükleri ve sözcük grupları etrafında örüntülenmiştir.

“Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3) O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4) Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti. (5)

İlk sızıdan sonra kolay sarılabılır sanılan yara kesiği giderek dalga dalga büyüyen bir acıya dönüştü içinde. (14)

- **Kavga**

‘Kavga’ motifi; ‘karı-koca, kalabalık, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, uluorta insan içinde, evlerinin oturma odasında, etrafta olanlar, yoldan geçenler,

durup bakanlar, bağırış çağırış, sevgi, saygı' sözcükleri ve sözcük gruplarının eşdizimlenmesi ile oluşturulmuştur.

'Aşk' motifi; 'karı-koca, kavga, sevgi, tutku, ateş, sahiplenme, bağırış çağırış, birbirleri için aziz olan, derin saygı, birbirini, bulmuş iki deli, birbirini bulmuş iki âşık' sözcük ve sözcük gruplarıyla örüntülenmiştir.

'Saygı' motifi; 'karı-koca, sevgi, birbirleri için aziz olan, aşk, birbirini bulmuş iki deli, birbirini bulmuş iki âşık' sözcük ve sözcük gruplarıyla örüntülenmiştir.

Oysa hep kavga ederler. (3)

Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... (4)

Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

Birbirini bulmuş iki deliden çok, birbirini bulmuş iki âşık olduklarını görürsünüz. (12)

4.1.1.1.2. Dilbilgisel Bağlaşıklık (Grammatical Cohesion)

Günay (2007, s. 71), bağlaşıklığın, bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümü olduğunu ifade eder. Dilbilgisel bağlaşıklık, tümceler arasındaki ilişkilerin, sözcükler, sözcük öbekleri, eylem zamanları ve tümceler arasında kurulan dilbilgisel bağlarla oluşturulmasını sağlar.

Metnin genel anlamını oluşturan dilbilgisel bağlaşıklık, gönderim, değiştirim, eksilti, bağlaçlar, koşutluk, zaman ve görünüş ve işlevsel tümce düzenekleri ile sağlanmaktadır.

4.1.1.1.2.1. Gönderim (Proform)

"Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her

metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek art gönderimsel ve ön gönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır” (Günay, 2007, s. 76).

Subaşı Uzun şöyle açıklamıştır gönderimi: “Metin varlıkları arasında gönderim ağları kurma, gerek konu sürekliliği sağlama, gerekse varlıkları konusal rolleri açısından birbirleriyle ilişkilendirmede araç rolü yüklenen metinsel bir eylemdir” (Subaşı Uzun, 2006, s. 699).

Dış Gönderim - İç Gönderim

Gönderim ögesinin anlamsal yorumunun yapılabileceği gönderimde bulunan birim, metin içinde ise ‘iç gönderim (*endophora*)’, metin-dışı dünyada yer alıyorsa bu tür gönderimler ‘dış gönderim (*exophora*)’ olarak adlandırılır.

İç gönderimde metnin içinde bulunanlar yer alırken, dış gönderimde metnin içindekiler dışında her şeye yer vardır.

- ***Nihayet***

Öyküde, ‘*Herkesin yanındaki yolcu.*’ (25) tümcesinde insanlara dış gönderim yapılmıştır. Bütün insanlığa ‘hepimiz ölümlüyüz’ mesajı verilmiştir.

- ***Saklı Yas***

Mungan öyküde, ‘*O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı*’ (4) tümcesinde öykü kişinin sevdiği yazar olarak metnin en başında adı geçen ‘*Ülkü Tamer için*’ notuna yani metinde konusu geçen Yazar Ülkü Tamer’e, dış gönderimde bulunmuştur.

- ***Kavga***

Öyküde geçen, ‘*anlarsınız, görürsünüz*’ eylemlerinde yer alan 2. çoğul kişi eki –siz ile metin okuyucularına dış gönderim yapılmıştır. Amaç metni okuyucuyla bütünleştirip daha inandırıcı kılmaktır.

Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini görürsünüz. (10)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

Birbirini bulmuş iki deliden çok, birbirini bulmuş iki âşık olduklarını görürsünüz. (12)

İç gönderimi oluşturan gönderim ögeleri ve gönderimde bulunulan isim ya da isim öbeklerinin metin içinde birbirlerine göre yerleri iki tür gönderim ögesinin ortaya çıkmasına yol açar. Bunlar: ‘Ön gönderim ve Art gönderim’ olarak ifade edilir.

Ön Gönderim (Cataphora)

Bir sözcüğün veya sözcük öbeğinin daha sonra kullanılan bir sözcüğe ya da sözcük grubuna gönderimde bulunması ön gönderim ifadesini karşılar. Bu gönderimde, metin içindeki herhangi bir varlık, durum ya da kavram adıyla anılmadan önce, kimliksel ve anlamsal olarak açık bir şekilde belirtilmez fakat daha sonra adının verilmesiyle metinde daha önce yapılan gönderim anlamlandırılır. (Torusdağ ve Aydın, 2017).

Ön gönderim de art gönderim gibi daha çok zamirle yapılır fakat art gönderim kadar kullanılmaz.

• Nihayet

Metinde, 2. tümcede yer alan ‘burayı’ işaret adılı, 7. tümcedeki ‘bu laboratuvara’ sözcüğünün ön gönderimidir.

“En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı salık vermişlerdi. (2)

Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı. (7)

• Saklı Yas

Metinde, 5. tümcede yer alan ‘onunla’ kişi adılı 12. tümcedeki ‘yazar’ sözcüğünün ön gönderimidir.

Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti. (5)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12)

- **Kavga**

Öyküde, 1. tümcede yer alan yaşarlar; 3 ve 5. tümcede yer alan kavga ederler; 6. tümcede yer alan umursamazlar; 7. tümcede yer alan bakmazlar yüklemelerinde 3. çoğul kişi eki olarak ortaya çıkan ‘-ler, -lar’ çokluk ekleri; 2. tümcedeki onlar kişi zamiri; 9. tümcede belirtilen kimliği belli olmayan ‘karı-koca’ sözcüğünün ön gönderimleri olarak açığa çıkmaktadır.

Küçük bir sahil kasabasında yaşarlar. (1) Görenler yeni evli sanır onları. (2) Oysa hep kavga ederler. (3)

Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5)

O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6)

Seyredildiklerine aldırılmaz, çevrelerine biriken kalabalığa dönüp bakmazlar bile. (7)

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

Art Gönderim (Anaphora)

Bir sözcük öbeğinin ya da sözcüğün daha önce kullanılan bir kavrama gönderimde bulunmasıdır. Genel metin içinde bir şey önce söylenir, sonra metin içinde aynı kavrama gönderim yapılır (Günay, 2007, s. 76) Eş gönderim diye de adlandırılır.

“Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır” (Günay, 2007, s. 80)

Vardar (2002, s. 232) art gönderim için, “Sözcede daha önce kullanılmış bir biçime (öncül) daha sonra gelen bir öge (özellikle de bir adıl) aracılığıyla gönderme” yapılmasını sağlayan dilsel ögedir” ifadesini kullanmıştır.

‘Kişi Adılları’ ile Yapılan Öncül Art Gönderim

Ben, sen, o, biz, siz, onlar kişi zamirleriyle yapılan art gönderimdir.

• Nihayet

15. tümcede yer alan ‘onu’ 3. tekil kişi adıyla, 14. tümcede ‘sizi’ kişi adılı olarak kullanılan özneye öncül art gönderim yapılmıştır.

“**Sizi** yanıltmak istemeyiz, gene de korkulacak bir şey olmayabilir, moralinizi bozmayın.” (14) **Onu** ve sonuçlarını bir an önce buradan uzaklaştırmak ister gibiydi. (15)

• Saklı Yas

11. tümcede yer alan ‘ona’ 3. tekil kişi adıyla, 3. tümcede ‘benim’ kişi adılı olarak kullanılan özneye öncül art gönderim yapılmıştır. 5. tümcede yer alan ‘onunla’ kişi adıyla 4. tümcedeki ‘sevdiği bir yazar’ ifadesine art gönderim yapılmıştır.

“Zaman **benim** için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3) Kederli bir mutluluk veriyordu bütün bunlar **ona**. (11)

O sıralar **sevdiği bir yazar** anılarını yayımlamıştı. (4) **Onunla** birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti. (5)

Anıl! (16) **Ablasının oğlu!** (17) Hiç beklemediği bir biçimde yıllar sonra bir kitapta karşısına çıkıvermişti. (18) Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile bilmiyordu **onun**. (19)

• Kavga

8. tümcede yer alan ‘onlar, onların’ kişi adlarıyla 2. tümcedeki ‘onları’ 3. çoğul kişi ekiyle belirtilen özneye (karı-koca) öncül art gönderim yapılmıştır.

Görenler yeni evli sanır **onları**. (2)

Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü **onlar** kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

‘Gösterme Adılları’ ile Yapılan Öncül Art Gönderim

İşaret yoluyla yapılan zamirlerle (Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, öteki, beriki...) oluşturulan art gönderimdir.

- **Nihayet**

15. tümcedeki ‘buradan’ gösterme adıyla, 7.tümcedeki ‘laboratuvar’ sözcüğüne art gönderim yapılmıştır.

*Tahlil sonuçlarını almaya bu **laboratuvara** ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı.*
(7)

*Onu ve sonuçlarını bir an önce **buradan** uzaklaştırmak ister gibiydi.* (15)

- **Saklı Yas**

2. tümcede yer alan ‘bu’ gösterme adıyla, 1. tümceye; 11. tümcede yer alan ‘bunlar’ gösterme adıyla 9 ve 10. tümcelerde anlatılanlara art gönderim sağlanmıştır.

*Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1) “Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor **bu**.”*
diyordu. (2)

Boğaz’ın eski manzarası, Maçka sırtları, parke taşlı tanıdık bir sokak, eski usul geniş camekânlı bir dükkân, sahilde salaş bir lokanta ya da çay bahçesi. (9)
Eminönü’nün, İstiklâl Caddesi’nin bildiği, hatırladığı gibi olduğu zamanlar. (10)
*Kederli bir mutluluk veriyordu bütün **bunlar** ona.* (11)

- **Kavga**

Öyküde gösterme adılları ile yapılan öncül art gönderim örneğine rastlanmamıştır.

‘Gösterme Sıfatları’ ile Yapılan Öncül Art Gönderim

İşaret yoluyla yapılan sıfatlarla (Bu, şu, o, öteki, beriki, öbürü...) oluşturulan art gönderimdir. Belirtme, varlıkların bulundukları yerde uzaklık derecelerini göstererek yapılır.

- **Nihayet**

7. tümcedeki ‘bu laboratuvara’ ve 5. tümcedeki ‘bu ışığı kıt’ gösterme sıfatı örnekleri, 2. tümcedeki ‘en uygun fiyatlı yerdir,’ ifadesine yapılmış art gönderimlerdir.

“En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı salık vermişlerdi. (2)

Kaç yıldır bu ışığı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışık... (5)

Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı. (7)

- **Saklı Yas**

12. tümcede ‘bu yazarla’ gösterme sıfatı örneği, 12. tümcedeki ‘Anılarını okumaya daldığı yazar’ ifadesine; 20 tümcedeki ‘bu durumla’ gösterme sıfatı örneği aynı tümcede yer alan ‘Kendinden büyüktü Anıl;’ ifadesine yapılmış art gönderimlerdir.

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12) Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile bilmiyordu onun. (19)

Kendinden büyüktü Anıl; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20)

Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

- **Kavga**

6. tümcede yer alan ‘o sırada’ gösterme sıfatı örneği 5. tümcede anlatılan kavga etme durumuna yapılmış bir art gönderimdir.

*Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5) **O sırada** etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6)*

‘Dönüşlülük Adılları’ ile Yapılan Öncül Art Gönderim

Dönüşlülük zamirleri (kendi, kendim, kendin, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri) de gönderimde bulunan bir bağlaşıklık gösterenidir.

- **Nihayet**

Öyküde 9. tümcede yer alan ‘kendini’ dönüşlülük adılı ile aynı tümcede yer alan ‘korku’ sözcüğüne art gönderim sağlanmıştır.

*İlk seferindeki **korku**, aynı güçte yinelemediyse de **kendini**, sonrakilerde de bir ayağı kuşkunun kapanındaydı hep. (9)*

- **Saklı Yas**

Öyküde 12. tümcede belirtilen ‘kendisine’ ve 20. tümcede belirtilen ‘kendinden’ dönüşlülük adılları ile 11. tümcede yer alan ‘ona’ kişi adılına (örtük olarak verilen öykü kahramanına) art gönderim yapılmıştır.

*Kederli bir mutluluk veriyordu bütün bunlar **ona**. (11)*

*Anılarını okumaya daldığı yazar, **kendisine** hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12)*

***Kendinden** büyüktü Anıl; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20)*

- **Kavga**

5. tümcede yer alan ‘kendi’ dönüşlülük adılıyla, 2. tümcede belirtilen ‘onları’ kişi zamirine (öykü kahramanı olarak daha sonra belirtilen karı-koca ifadesine) art gönderim yapılmıştır.

*Görenler yeni evli sanır **onları**. (2) Uluorta insan içinde, **kendi** evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5)*

‘İyelik Eki’ ile Yapılan Ardıl Art Gönderim

Ait olduğu şeyin ‘neyin, kimin’ olduğunu belirten iyelik ekleriyle yapılan, art gönderimdir.

Torusdağ ve Aydın (2017, s. 122) şu sözleriyle daha özgün ifade etmişlerdir: “Metin çözücünün eylemdeki kişi ekinden hareketle özneyi sözdizimsel tümce yapısında yer almayan bir adıla yüklediği durumlara da, adılın dizimsel değişkeni olan ad, iyelik ekinin gönderim değeri ile metnin bütünlüğünde belirlenmektedir.”

• Nihayet

Öyküde, 5. tümcede (kapısındaki) sözcüğünde bulunan iyelik eki, laboratuvar (en uygun fiyatlı yer) sözcüğüne; 5.tümce (çıktığı), 7. tümce (kaderini), 8. tümce (gözlerindeki), 11 tümce (sorularını), 12. tümce (çıkardığı), 13. tümce (doktorunuz), 17. tümce (acelesi), 21. tümce (içini) sözcüklerinde yer alan iyelik ekleri örtük olarak verilen öykü kahramanına (öyküde 3. tekil kişi o ve 2. çoğul şahıs siz olarak ifade edilen); 11. tümce (gözlerini) sözcüğünde yer alan iyelik eki ise hemşireye yapılmış art gönderimlerdir.

Örnek tümceler:

*Kaç yıldır bu ışıktı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek **çıktığı** birinci kat, **kapısı**ndaki ölgün beyaz ışık... (5)*

*Yalvarır gibi bakan **gözlerindeki** ısrar üzerine hemşire, “En doğru açıklamayı **doktorunuz** yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)*

*Bu kez hemşire **gözlerini** kaçırmış; ısrarlı **sorularını** karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıktan işler uydurarak oyalanmıştı. (11)*

*Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; bir şeyin karara bağlanmasının kusurlu ferahlığı doldurdu **içini**. (21)*

• Saklı Yas

Öyküde, 6. tümcede (bildiği, tanıdığı, yabancılık çekmediği), 7. tümcede (uykuları), 8. tümcede (çocukluğunun, gençliğinin), 10. tümcede (bildiği, hatırladığı), 13. tümcede (canının), 18. tümcede (beklemediği), 31. tümcede (omuzlarını) sözcüklerinde kullanılan iyelik ekleri örtük olarak verilen (3. tekil kişi o) öykü kahramanına; 12. tümcede (anılarını, lise yıllarını, çevresini) sözcüklerinde

kullanılan iyelik ekleri yazar sözcüğüne; 21. tümcede (ölümünün) sözcüğünde yer alan iyelik eki ‘Anıl’ özel ismine; yine aynı tümcede yer alan (yaşattığı) sözcüğündeki iyelik eki Anıl’ın ölümüne; 24. tümcede (hallerini) sözcüğündeki iyelik eki ise Anıl kişisine yapılan art gönderimlerdir.

Bildiği, tanıdığı, içinde **yabancılık çekmediği**, yağmuru bile bir başka yağan İstanbul’a... (6) Nicedir düzensizdi **uykuları**. (7)

Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah-beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvrıp seyretmeyi reddettiği filmlere **cocukluğunun**, **gençliğinin** İstanbul’una kavuşmak uğruna katlanıyordu şimdi. (8) Eminönü’nün, İstiklâl Caddesi’nin **bildiği**, **hatırladığı** gibi olduğu zamanlar. (10)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu **lise yıllarını**, dönemin İstanbul’undaki arkadaş **cevresini**, bazı mekânları anlatıyordu. (12) Dalıp gittiği sayfaların birinde karşısına çıkan bir cümle, aniden bir yeri derinden kesilmiş gibi **canının** yanmasına neden oldu. (13) Hiç **beklemediği** bir biçimde yıllar sonra bir kitapta karşısına çıkıvermişti. (18) Anıl’dan çok, **ölümünün** aileye **yasattığı** o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Kitabı elinden bıraktı; gün doğana, vücudu hatırladıklarından bitkin düşene dek ev içinde gezinip Anıl’ı düşündü, o zamanki **hallerini** hayal etti. (24) Tan sökümlü serinliği **omuzlarını** ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

- **Kavga**

Öyküde, 5. tümcede (evlerinin, odasında), 8. tümcede (kavgasını, sevdiklerini) sözcüklerinde bulunan iyelik ekleri ‘onları’ zamiriyle başta örtük olarak verilen öykü kişilerine; 9. tümcede (kavgasında, bağırış çağırışlarında), 10. tümcede (dokunmadıklarını, laf etmediklerini), 11. tümcede (aşklarına, duydukları), 12. tümcede (olduklarını) sözcüklerindeki iyelik ekleriyle özneyi bu kez daha açık olarak belirten ‘karı-koca’ ifadesine art gönderim yapılmıştır.

Uluorta insan içinde, kendi **evlerinin** oturma **odasında** kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5)

Onların **kavgasını** izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar **sevdiklerini** anlarsınız. (8)

Başka hiçbir karı-kocanın **kavgasında** göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır **bağırıs çağırışlarında**. (9) Ağzlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana **dokunmadıklarını**, gurur kırıcı tek bir **laf etmediklerini** görürsünüz. (10) Belki karı-koca olmalarına değil, ama **aşklarına duydukları** derin saygıyı görürsünüz. (11)

‘Belirtme Durumu Eki’ ile Yapılan Ardıl Art Gönderim

Sözcüğe gelen ek ‘neyi, kimi’ belirttiğini gösteriyorsa, orada belirtme durum ekiyle yapılmış art gönderim vardır. Belirtme durum eki, tümceler arasındaki ilişkilerin bağlantısını sağlar.

• Nihayet

Öyküde, 5. tümcede (basamakları) sözcüğünde yer alan belirtme durumu eki ile ‘apartman, en uygun fiyatlı yer’ ifadelerine; 12. tümcede yer alan (kâğıtları) sözcüğündeki belirtme durumu eki ile tahlil sonuçlarına; 15. tümcede (onu, sonuçlarını) ve 21. tümcede (içini) sözcüklerinde yer alan belirtme durumu ekleri ile 3. tekil kişi olarak geçen ‘o’ adılına (öykü kişisine, özneye); 21. tümcede (yerini) sözcüğünde yer alan belirtme durumu eki ile de ‘tedirgin yaşam’ ifadesine art gönderim yapılmıştır.

Kaç yıldır bu ışığı kıt apartman aralığında aynı **basamakları** dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışık... (5)

Hemşireden ümidi kesince, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı **kâğıtları** bankonun üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara baktı bir süre. (12) **Onu** ve **sonuçlarını** bir an önce buradan uzaklaştırmak ister gibiydi. (15)

Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; bir şeyin karara bağlanmasının kusurlu ferahlığı doldurdu **içini**. (21) Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna bırakmıştı **yerini**. (23)

• Saklı Yas

Öyküde, 4. tümcede yer alan (anılarını) sözcüğünde bulunan belirtme durumu eki ile yazar sözcüğüne; 19. tümcedeki (tanıştıklarını) sözcüğünde yer alan belirtme durumu eki ile yazar ve Anıl'a; 20. tümcede (kavruk çocuğu) söz grubunda yer alan belirtme durumu eki ile kimliği belirsiz öykü kişisine; 21. tümcede (derin acıyı) söz grubunda yer alan belirtme durumu eki ile Anıl'ın ölümüne art gönderim yapılmıştır.

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4)

Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile bilmiyordu onun. (19)

Kendinden büyüktü Anıl; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20)

Anıl'dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

- **Kavga**

Öyküde, 6. tümcede (etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları) sözcük gruplarında yer alan belirtme durumu ekleri 5. tümcede geçen ‘insan’ kavramına; 8. tümcede (birbirlerini, sevdiklerini) sözcüklerinde yer alan belirtme durumu eki ile ‘onlar’ zamirine (öyküde daha sonra karı-koca nitelemesiyle belirtilen öykü kişilerine); 11. tümcede (derin saygıyı) sözcük grubunda bulunan belirtme durum eki ile aynı tümcedeki ‘aşklarına’ kavramına art gönderim yapılmıştır.

O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6) Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8) Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

‘İlgi Adılı -Ki’ ile Yapılan Ardıl Art Gönderim

Öncül ifadeden sonra gelecek olan ve onu karşılayacak nesne ya da olay ‘-ki’ aitlik ekini alarak bu öncül ifadeye art gönderimde bulunur.

- **Nihayet**

Öyküde, ilgi adılı –ki ile yapılan art gönderim örneğine rastlanmamıştır.

- **Saklı Yas**

Bu öyküde, ilgi adılı –ki ile yapılan art gönderim örneğine rastlanmamıştır.

- **Kavga**

Öyküde, ilgi adılı –ki ile yapılan art gönderim örneğine rastlanmamıştır.

‘Kişi Ekleri’ ile Yapılan Ardıl Art Gönderim

Eylemlerin sonlarında yer alan kişi ekleri oldukça yaygın şekilde görülür ve özneyi belirtmek adına gönderim aracı olarak kullanılır.

- **Nihayet**

1.tümcede (yerdir) ‘dir’ ek fiili ile ön gönderimsel olarak laboratuvar kavramına ve art gönderimsel olarak ‘en uygun fiyatlı’ ifadesine gönderim yapılmıştır.

7. tümcede (çıkıyordu, bakıyordu), 10.tümcede (iniyordu), 12.tümcede (baktı), 16. tümcede (yürümedi, bindi), 19. tümcede (koydu), 21. tümcede (doldurdu) yüklemelerindeki 3. tekil boş kişi eki ile kimliği belirsiz olan özneye (o); 8. tümcede (demişti), 11.tümcede (kaçırmış, bırakmış, oyalanmış), 13. tümcede (dedi) yüklemelerindeki 3. tekil boş kişi ekleri ile hemşire’ye; 22. tümcede (gelmişti) yüklemelerindeki 3. tekil boş kişi eki ile sonuçlara; 18. tümcede (vardı, yoktu) ek fiilleri ile öykü kişisine art gönderim yapılmıştır.

*Yalvarır gibi bakan gözlerindeki ısrar üzerine hemşire, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” **demisti.** (8) Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle **iniyordu** basamakları her seferinde. (10)*

*Hemşire kâğıtları yayıldıkları yerden geri toplarken, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapacaktır,” **dedi.** (13) Onu ve sonuçlarını bir an önce buradan uzaklaştırmak ister **gibiymiş.** (15) Hem acelesi **vardı**, hem acelesi **yoktu.** (18) Elindeki tahlil sonuçlarını, arka koltukta birine yer açar gibi yanına **koydu.** (19)*

Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar gelmişti nihayet! (22) Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna bırakmıştı yerini. (23)

- **Saklı Yas**

4.tümcede (yayımlamıştı), 12.tümcede (anlatıyordu) yüklemelerindeki 3. tekil (o) boş kişi eki ile ‘yazar’ sözcüğüne; 14. tümcede (dönüştü) yüklemelerindeki 3. tekil (o adılı) boş kişi eki ile aynı tümcede geçen ‘yara kesiği’ ifadesine; 18.tümcede (çıkıvermişti) ve 20. tümcede (gülümserdi) yüklemelerindeki 3. tekil boş kişi eki ‘Anıl’ özel ismine; 21. tümcede (hatırlıyordu), 22. tümcede (atardı), 31. tümcede (başladı) yüklemelerindeki 3. tekil boş kişi eki ile öykü kişisine; 27. tümcede (anardı) yüklemelerindeki 3. tekil boş kişi eki ile aynı tümcede geçen Anıl’ın ablasına art gönderim yapılmıştır.

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4) Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12) İlk sızıdan sonra kolay sarılabılır sanılan yara kesiği giderek dalga dalga büyüyen bir acıya dönüştü içinde. (14)

Hiç beklemediği bir biçimde yıllar sonra bir kitapta karşısına çıkıvermişti. (18) Kendinden büyüktü Anıl; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20)

Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21) Nişantaşı’ndaki asık yüzlü evin her köşesine sinen o boğucu keder duygusundan kurtulmak için kendini sürekli sokaklara, pastanelere atardı. (22) Gencecik yaşta ölüp gitmiş kadersiz yeğenini –ablası öyle anardı. (25) Tan sökümü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

- **Kavga**

2.tümcede (sanır) yüklemelerindeki 3.tekil boş kişi eki ile aynı tümcedeki ‘görenler’ sözcüğüne; 3 ve 5. tümcelerde (kavga ederler), 6. tümcede,

(umursamazlar) yüklemelerindeki 3. çoğul kişi ekleri ile 2. tümcede geçen onlar adılına (öykü kişilerine); 9.tümcede (vardır) yüklemelerindeki ‘dır’ ek fiili ile aynı tümcedeki ‘sevgi, tutku, ateş, sahiplenme’ kavramlarına art gönderim yapılmıştır. 10, 11 ve 12. tümcelerde (görürsünüz) yüklemelerindeki 2. çoğul şahıs (siz) eki ile dış gönderimsel olarak okura gönderim yapılmıştır.

*Görenler yeni evli **sanır** onları. (2) Oysa hep **kavga ederler.** (3) Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat **kavga ederler.** (5) O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla **umursamazlar.** (6)*

*Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme **vardır** bağırış çağırışlarında. (9)*

*Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı **görürsünüz.** (11)*

Anlamsal Gönderim

Tümceler arasında anlamsal çağırışım yaratan gönderimlerdir.

- **Nihayet**

Metnin ilk tümcesinde yer alan ‘en az altı yedi yıl önce’ ifadesiyle, 22. tümcede yer alan ‘altı yedi yıldır’ ifadesiyle o zaman diliminde yaşananlara gönderim yapılarak tümceler arasında anlamsal gönderim yapılmıştır. Yine 9.tümcede yer alan ‘ölüm’ sözcüğü ve son tümcedeki ‘yolcu’ sözcüğü ile iki tümce arasında anlamsal gönderim sağlanmıştır.

En az altı yedi yıl önce olmalı. (1)

Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar gelmişti nihayet! (22)

- **Saklı Yas**

Metinde 21 ve 31. tümcelerde Anıl’ın ölümünün acısından bahsedilmesiyle, geçmişte Anıl’ın nasıl öldüğünü belirten 15. tümceye anlamsal gönderimde bulunulmuştur.

Yazar, lisedeki okul arkadaşlarından söz ederken “Anıl Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris’te talihsiz bir trafik kazasında ölecekti.” diyordu. (15)

Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Tan sükümü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

- **Kavga**

Öyküde, çiftin kavgalarında sevginin varlığını anlatan 8 ve 9. tümceler arasında anlamsal gönderim sağlanmıştır.

Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

4.1.1.1.2.2. Eksilti (Ellipse)

Bir ya da birden fazla ögenin silinmesi sonucunda oluşan ancak tümcenin bağlam içindeki anlam kaybına neden olmayan, edebi bir sanat işlevi taşıyan bir tümce yapısıdır (Günay, 2007, s. 83). En az sözcükle metin işlevselliğine gidilen yolda eksiltili yapıya sıkça rastlanır.

Özne eksikliği:

- **Nihayet**

Türkçe özne eksiltili bir dil olduğu için metnin tamamında özne eksikliği gözlenmektedir.

Örnek tümceler:

(O) Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)

(O) Doktorun ne diyeceğini biliyordu. (20)

(O) Elindeki tahlil sonuçlarını, arka koltukta birine yer açar gibi yanına koydu. (19)

- **Saklı Yas**

Metnin tamamında özne eksiltili tümleş örnekleri görülmektedir.

Örnek tümceler:

(O) Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1)

(O) Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu.” diyordu. (2)

(Anıl) Hiç beklemediği bir biçimde yıllar sonra bir kitapta karşısına çıkıvermişti. (18)

(O) Tan sökümü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

- **Kavga**

Metnin tamamında özne eksiltili yapılar görülmektedir.

Örnek tümceler:

(Onlar) Küçük bir sahil kasabasında yaşarlar. (1)

(Onlar) Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5)

(Siz) Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini görürsünüz. (10)

Nesne Eksikliği:

- **Nihayet**

Metinde nesne eksiltili yapıya az rastlanmıştır.

Örnek tümceler:

Artık (paranın) bir önemi yoktu. (17)

“Bu tahlillerden (senin) daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu hastalıklar kontrol gerektirir.” (3)

- **Saklı Yas**

Metinde tamlayana bağı eksiklikler fazla olsa da nesne eksiltili yapıya rastlanmamıştır.

- **Kavga**

Öyküde tamlayana bağı eksilteler olsa da nesne eksiltili tümce örneğine yer verilmemiştir.

Tümleç Eksikliği:

- **Nihayet**

Metinde tek bir tümcede tümleç eksiltisine rastlanmıştır.

Dışarı çıktığında her zamanki gibi dolmuş durağına yürümedi, (yoldan) bir taksi çevirip bindi. (16)

- **Saklı Yas**

Öyküde tümleç eksiltili yapıya rastlanmamıştır.

- **Kavga**

Öyküde, anlam düşüklüğüne yol açan bir dolaylı tümleç eksiltisine yer verildiği görülmektedir.

Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz (kavgalarında). (11)

Yüklem Eksikliği:

- **Nihayet**

Hem ayak alışkanlığı hem güven hem hala uygun fiyatlı bir yer olmayı sürdürmesi... (4)

Kaç yıldır bu ışığı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışık... (5)

Öyküde eksik bırakılan bu tümcelerde yüklemeler, okurun kavram yetisine göre tamamlanmaya bırakılmıştır.

- **Saklı Yas**

Öyküde, sadece '*Bildiği, tanıdığı, içinde yabancılık çekmediği, yağmuru bile bir başka yağan İstanbul'a...* (6)' tümcesinde yüklem eksiltisine yer verilmiştir. Tümce kendisinden önceki '*Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul'a kapanmak iyi gelmişti.* (5)' tümcenin gidişatına göre sonlandırılabilir.

- **Kavga**

Metindeki 4. tümcede yüklem eksiltili yapıya rastlanmıştır.

Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... (4) (**kavga ederler**)

Tamlayan Eksikliği:

- **Nihayet**

Öykünün bazı kısımlarında, 'onun' zamiriyle yapılan tamlayan eksiltilerine yer verilmiştir.

İlk seferindeki korku, aynı güçte yinelemediyse de kendini, sonrakilerde de (onun) bir ayağı kuşkunun kapanındaydı hep. (9)

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; (onun) ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıkta işler uydurarak oyalanmıştı. (11)

Onu ve (onun) sonuçlarını bir an önce buradan uzaklaştırmak ister gibiydi. (15)

- **Saklı Yas**

Metinde tamlayan eksiltili yapılara çokça yer verilmiştir.

Örnek tümceler:

O sıralar (onun) sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4)

(Onun) Bildiği, tanıdığı, içinde yabancılık çekmediği, yağmuru bile bir başka yağan İstanbul'a... (6)

Nicedir düzensizdi (onun) uykuları. (7)

Eminönü'nün, İstiklâl Caddesi'nin (onun) bildiği, hatırladığı gibi olduğu zamanlar. (10)

Anıl'dan çok, (**Anıl'ın**) ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21)

Tan sökümü serinliği (**onun**) omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)

- **Kavga**

Öyküde yer alan tamlayan eksilteli yapılara örnek tümceler:

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır (**onların**) bağırış çağırışlarında. (9)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama (**onların**) aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

4.1.1.1.2.3. Değiş-tir-im (Substitution)

Metin içinde yer alan bağlaşıklık araçlarından birisi olarak kullanılan de-ği-ş-tir-im metin içinde yer alan bir ad, tümce veya eylem gibi herhangi bir ögenin yerine başka bir ögenin kullanılmasıyla gerçekleştirilir.

Değiş-tir-im, de-ği-ş-tir-ilen unsura bağlı olarak, sözcüğe dayalı, ada dayalı (nominal), eyleme dayalı (verbal), tümceye/yan tümceye dayalı (clausal) olarak dört şekilde gerçekleşebilmektedir (Karataş, 2008, s. 88).

Ada Dayalı (Nominal)Değiş-tir-im

‘Biri, diğ-eri, başkası’ vb. sözcüklerin metinde daha önce geçen isimlerin yerine kullanılmasıdır.

- **Nihayet**

Metinde; tahlil sonuçları, hastalık, ölüm sözcükleri yerine kullanılan 21. tümcedeki bir şey kavramı arasında ada dayalı de-ği-ş-tir-im yapılmıştır.

“Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu **hastalıklar** kontrol gerektirir.” (3)

Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, ... (7)

Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; **bir şeyin** karara bağlanmasının kusurlu ferahlığı doldurdu içini. (21)

- **Saklı Yas**

Yazar, lisedeki okul arkadaşlarından söz ederken “Anıl Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris’te talihsiz bir trafik kazasında ölecekti.” diyordu. (15)

*Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra **birinin** hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. (28)*

28. tümcedeki ‘birinin’ ifadesi, 15. tümcedeki ‘Yazar’ sözcüğünün yerine kullanılarak ada dayalı değiştirim yapılmıştır.

- **Kavga**

*Başka hiçbir **karı kocanın** kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)*

*Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, **birbirleri** için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini görürsünüz. (10)*

10. tümcedeki ‘birbirlerini’ sözcüğü, 9. Tümcedeki ‘karı koca’ ikilemesinin yerine kullanılarak ada dayalı değiştirim gerçekleştirilmiştir.

Eyleme Dayalı (Verbal) Değiştirim

“Belirli bir fiil ya da bir eylem ve olay grubunun yerine çoğunlukla “yapmak fiilinin kullanılmasıdır” (Torusdağ-Aydın,2017:146)

- **Nihayet**

Metinde eyleme dayalı değiştirim örneğine rastlanmamıştır.

- **Saklı Yas**

Metinde eyleme dayalı değiştirim örneğine rastlanmamıştır.

- **Kavga**

Metinde eyleme dayalı değiştirim örneğine rastlanmamıştır.

Tümceye Dayalı (Clausal) Değiştirim

Metinde bir tümcecik, tümce veya tümce gruplarının yerine ‘öyle, böyle, şöyle’ gibi ifadelerin ya da yapmak eyleminin kullanılmasıyla oluşturulan değiştirim türüdür (Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 147).

- **Nihayet**

Öyküde tümceye dayalı değiştirim örneğine rastlanmamıştır.

- **Saklı Yas**

Gencecik yaşta ölüp gitmiş kadersiz yeğenini –ablası öyle anardı. (25)

“Kadersiz.” (26)

25. tümcede ‘öyle’ sözcüğü, tırnak içinde belirtilen 26. tümcenin yerine kullanılarak tümceye dayalı değiştirim gerçekleştirilmiştir.

- **Kavga**

Öyküde tümceye dayalı değiştirim örneğine rastlanmamıştır.

Sözce Değiştirimi

Metindeki bir ifadenin, böyle, öyle, şöyle vb. sözcüklerle değiştirilmesiyle yapılmaktadır. (Karataş, 2008, s. 87).

- **Nihayet**

Öyküde sözce değiştirimine rastlanmamıştır.

- **Saklı Yas**

Öyküde sözce değiştirimine rastlanmamıştır.

- **Kavga**

Öyküde sözce değiştirimine rastlanmamıştır.

4.1.1.1.2.4. Bağıntı Ögeleri (Connective Elements)

İki ya da daha çok kavram arasında ilişki kuran dilsel göstergelere bağıntılıyan (bağlaç) ifadesi kullanılmaktadır (Günay, 2007, s. 102).

Halliday ve Hasan (1976, s. 242-243)’a göre, sözcük, tümce ya da yan tümceler gibi dil birimleri arasında ilişkileri sağlayan bağlaçlar, işlevleri bakımından dört gruba ayrılır:

eliştirici (adversative): Sadece, yine de, fakat, ama, buna rağmen, aslında, lakin, öte yandan, aynı zamanda, onun yerine, en azından vb.

Ekleyici (additive): Veya, bundan başka, ve, ve de, ne... ne, üstelik, örneğin, böylece, aynı şekilde, diğer yandan vb.

Zaman belirteci (temporal): Öncelikle, az sonra, gelecek sefer, (ondan) sonra, aynı anda, (bundan) önce, sonunda, ilk önce, daha sonra, (en) sonunda, başka zaman, bu arada, -e kadar, şimdiye kadar, kısaca vb.

Nedenleyici (causal): Bundan dolayı, çünkü, bu nedenle, böylece, bu sebepten, sonuç olarak, bu durumda, bu şartlar altında, aksi halde vb.

- **Nihayet**

Öyküde geçen, ‘hem... hem, hâlâ, ama, daha sonra, önce, de, bir an önce, bu kez,’ vb. dil birimleri bağıntı öğeleri olarak belirlenmiştir.

En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, **ama** değerler normal görünüyor,” demişti. (8)

*İlk seferindeki korku, aynı güçte yinelemediyse **de** kendini, sonrakilerde **de** bir ayağı kuşkunun kapanındaydı hep. (9) Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)*

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıktan işler uydurarak oyalanmıştı. (11)

- **Saklı Yas**

Öyküde, ‘artık, o sıralar, aniden, şimdi, da, sanki’ vb. dil birimleri bağıntı öğeleri olarak kullanılmıştır.

Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1) “Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey **sanki**.” (3) **O sıralar** sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4)

- **Kavga**

Öyküde yer alan, ‘oysa, çünkü, artık,’ vb. dil birimleri bağıntı öğeleri olarak belirlenmiştir.

Oysa hep kavga ederler. (3) Kalabalıkta, meydanadaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... (4) O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6)

4.1.1.1.2.5. Benzerlik / Koşutluk (Parallelism)

Dil birimlerinin ses, biçim, yapı ve anlam bakımından gösterdiği eş değerlilik olarak tanımlanan ifade, koşutluktur (Karaağaç, 2013, s. 564). Koşutluk, bir tümce yapısının değişik içeriklerle beraber yinelenmesidir.

Bir nevi metinde şiir misali etkileyicilik ve akıcılık görünümünden izler bulmaktır.

- **Nihayet**

Öyküde,

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıkta işler uydurarak oyalanmıştı. (11) tümcesinde ardışık tümceler, koşut tümce yapısına uygundur.

*Dışarı çıktığında her zamanki gibi dolmuş durağına yürümedi, bir taksi çevirip **bindi**. (16) Artık bir önemi **yoktu**. (17) Hem acelesi vardı hem acelesi **yoktu**. (18) Elindeki tahlil sonuçlarını, arka koltukta birine yer açar gibi yanına **koydu**. (19) tümcelerinin tamamında yüklemelerin geçmiş zamanda ve 3. tekil kişi eki ile tekrarı koşut yapı örneği olarak belirlenmiştir.*

- **Saklı Yas**

Öyküde,

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12) tümcesinde, ana tümcenin nesneleri durumundaki yan tümceler koşutluk örneği göstermektedir.

- **Kavga**

Öyküde,

O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6) tümcesinde belirtili nesne tekrarları koşut tümce yapısı örneği oluşturmaktadır.

*Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini **görürsünüz. (10)** Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı **görürsünüz. (11)** Birbirini bulmuş iki deliden çok, birbirini bulmuş iki âşık olduklarını **görürsünüz. (12)** tümcelerinin yüklemelerinin geniş zamanda ve 2. çoğul kişi eki ile tekrarı koşutluk/benzerlik örneği olarak belirlenmiştir.*

4.1.1.1.2.6. Zaman Uyum ve Görünüş (Tense and Aspect)

Dilbilgisel bağlamda zaman uyumu, görünüş ve kip metindeki bağdaşıklık örgüsünü destekleyen kavramlar olarak düşünülmektedir. Dil yapısında dilbilgisel zaman kavramının yanı sıra zaman ile birlikte sözü geçen görünüş ile kip ulamlarından oluşan üçlü (zaman-görünüş-kip) için, bir dizi metinsel özellik söz konusu olsa da bu kavramların dilbilgisinde olduğu gibi metindilbilimsel çözümlemelerde de tartışmalı taraflarının süregelen bir şekilde ilerlediğini söylemek doğru olacaktır (Uzun,1995, s. 65-66).

Bir metin içinde farklı zamanlar kullanılarak, tümcelerle verilmek istenen ifadeler arasındaki ilişkiler öncelik ve sonralık açısından açıklanır, metinde yer alan kişilerin durumlarının ve konumlarının anlaşılması gerçekleştirilir ve böylelikle olaylar mantıksal bir sıraya yerleştirilmiş olur. Anlatının içinde yer alan olay ve durumlarla ilgili görelî zamanlar, birliktelik ve düzeni oluşturur (Erden, 2010, s. 75).

‘Biterlik’ ve ‘bitmezlik’ olarak iki açıdan ele alınabilecek olan görünüş işlevi, olayların sürekliliğini, genel geçerliğini ya da sık sık yinelendiğini gösteriyorsa ‘bitmezlik’, olayların bir kez gerçekleşip bittiğini ve peşinden başka olayların geldiğini gösteriyorsa ‘biterlik’ belirtmektedir. Zamandan daha farklı bir işlevi olan ‘görünüş’, bir olayın belli süreye nasıl yayıldığının sürecini göstermektedir (Akerson Erkman, 2007, s. 265-267).

- **Nihayet**

Anlatı metni incelenirken farklı zaman kavramlarına yer verildiği görülmüştür.

Öyküde zaman, ilk tümcede altı yedi yıl öncesinden bahsederken geçmiş zamanla başlar ve sonrasında yaşananların yer aldığı, geçmiş gibi görünen geniş zaman dilimini kapsar. Öyküde yaşananlar, altı yedi yıllık bir süreçte geçmektedir.

Metnin genelinde bilinen (-di'li geçmiş) geçmiş zaman hâkimdir. Geçmişte sürekliliğin gösterildiği tümcelerde, 'iniyordu, biliyordu' yüklemelerinde olduğu gibi şimdiki zamanın hikâyesi kullanılmıştır. Metinde 'bırakmıştı' yüklemesinde olduğu gibi geçmiş zamanın hikâyesi de kullanılmıştır. Metnin bazı yerlerinde, o anda yaşanan durum için bitmezlik gösteren geniş zaman (-ar, -er) kullanımına yer verilmiştir. Geçmiş zaman, metinde geniş zaman değerindedir. Son tümcelerde kullanılan geçmiş zaman ekleri ise, altı yedi yıllık sürecin sonunda şu an yaşanan olayları belirtmektedir.

*En az altı yedi yıl önce **olmalı.** (1) “En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı **salık vermişlerdi.** (2) “Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu hastalıklar kontrol **gerektirir.**” (3)*

*Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıktan işler uydurarak **oyalanmıştı.** (11)*

*Dışarı çıktığında her zamanki gibi dolmuş durağına yürümedi, bir taksi çevirip **bindi.** (16) Artık bir önemi **yoktu.** (17) Hem acelesi vardı hem acelesi **yoktu.** (18) Elindeki tahlil sonuçlarını, arka koltukta birine yer açar gibi yanına **koydu.** (19)*

- **Saklı Yas**

Öykü, başlangıcı ve sonu belli olmayan bir zaman dilimine sahiptir. Üstkurmaca bir metin olduğu için geçmişe dönülerek farklı bir olaya değinilmiştir. ‘Yıllar sonra, onca yıl sonra’ gibi zaman belirteçlerine yer verilmiştir. Şu an denilen zaman kavramı, öyküde geçmiş zaman kullanılarak aktarılmıştır.

Metinde genel olarak di'li geçmiş zaman, şimdiki zamanın hikâyesi, miş'li geçmiş zamanın hikâyesi, geniş zamanın hikâyesi kullanılmıştır.

Doğrudan aktarım tümcelerinde ise şimdiki zamanın hikâyesi ve geniş zamanın hikâyesi kullanılmıştır.

Yazar hem basit çekimli hem de birleşik çekimli fiilleri kullanarak metnin akıcılığını sağlamış, metni zaman yönünden uyumlu hale getirmiştir.

Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1) “Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu.” diyordu. (2) “Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3)

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4) Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti. (5)

Zamanında yeterince tutamadığını düşündüğü saklı yas, yıllar sonra önünü kesmiş, elindeki kitabın sayfalarından yüzüne vuran kederli ışıktaki tuhaf bir mahcubiyet duygusuna kapılmıştı. (29)

Kalktı, birkaç apartmanın arka yüzünün ortak baktığı bahçeye açılan balkondaki çiçeklere su verdi. (30)

- **Kavga**

Öykü, geniş zaman kipine dayalı olarak genel bir zaman dilimine sahiptir. Rutin alışkanlıklar belirsiz bir zamana yayılmıştır.

Öykünün genelinde geniş zaman (-ar, -er) hâkimdir. Zaman kavramının bu şekilde kullanımı öyküde akıcılık sağlamıştır.

Küçük bir sahil kasabasında yaşarlar. (1) Görenler yeni evli sanır onları. (2) Oysa hep kavga ederler. (3) Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. (5) O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. (6)

Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

4.1.1.1.2.7. İşlevsel Tümce Yapısı (Functional Sentence Structure)

Bir cümlemin yüklemi cümlede olması gereken yerde değilse, o cümlede devrik yapı örneği görülür.

Türkçede genel söz dizimi özelliği olarak kullanılan Ö+T+Y dizilişinden bağımsız, yüklem cümlemin başında ya da ortasında bulunduğu devrik tümce şeklinde dizilişi, tümcenin yüklemi öne alınarak, nesnenin, özenin ve tümleçlerin

yer değiştirmesiyle oluşturulmasıdır (Akçataş TDD, 2002, s. 604; Akt., Torusdağ, 2013, s. 57).

- **Nihayet**

Yazar metnini oluştururken kurallı tımce kullanmıştır fakat devrik tımcelerin de yoğun kullanıldığı gırılmektedir.

Öyküde kullanılan devrik tımceler:

*Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde **çık mıştı** basamakları. (7)*

*“En doğru açıklamayı doktorunuz **yapar** gerçi, ama değerler normal gırünüyor,” demişti. (8)*

*İlk seferindeki korku, aynı güçte yinelemediyse de kendini, sonrakilerde de bir ayağı kuşkunun **kapanındaydı** hep. (9)*

*Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle **iniyordu** basamakları her seferinde. (10)*

*Hemşireden ümidi kesince, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı kâğıtları bankonun üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara **baktı** bir süre. (12)*

*Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; bir şeyin karara bağlanmasının kusurlu ferahlığı **doldurdu** içini. (21)*

*Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar **gelmişti** nihayet! (22) Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna **bırak mıştı** yerini. (23)*

- **Saklı Yas**

Genel olarak yazar metnini oluştururken kurallı tımce kullanmıştır. Devrik tımce de kullandığı gırülmüştür.

Öyküde kullanılan devrik tımceler:

*Nicedir **düzensizdi** uykuları. (7)*

Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvırıp seyretmeyi reddettiği

*filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul'una kavuşmak uğruna **katlanıyordu** şimdi. (8)*

*Kederli bir mutluluk **veriyordu** bütün bunlar ona. (11)*

*Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile **bilmiyordu** onun. (19)*

*Kendi yaşamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl'ın unutulması **gerekiyordu** sanki. (23)*

*Anıl'ın ölümünden sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl'ın hatırasını da alıp **götürmüştü** sanki. (27)*

Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. (28)

- **Kavga**

Metin genel olarak kurallı tümcelerden oluşmaktadır. Devrik tümce çok az görülmektedir.

Öyküde kullanılan devrik tümceler:

*Görenler yeni evli **sanır** onları. (2)*

*Seyredildiklerine aldırılmaz, çevrelerine biriken kalabalığa dönüp **bakmazlar** bile. (7)*

*Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme **vardır** bağırsız çağırışlarında. (9)*

4.1.1.1.2.8. Örtük Anlatım (Implicit Expression)

Metinde açık şekilde verilmeyen anlamların bulunmasıdır.

“Örtükleşme (fr. implicitation), dolaylı ya da dolaysız yoldan ulaşılabilecek bilgiler için kullanılır. Bir sözcede, paragrafta bazı bilgiler açık olarak verilmez. Böylece bazı bilgiler verilse de gizli bir biçimde sözcede bulunur” şeklinde açıklanmıştır.” (Günay, 2017, s. 90).

Örtük anlatımda doğrudan ve dolaylı anlamın getirdiği sezinleme ve çıkarsama kavramları oluşur. Bu çıkarımlar ve gizil anlamlar en fazla, az sözle çok

şeyin anlatıldığı kısa öykülerde mevcuttur aslında; çünkü kısa öykülerde, sözün bittiği yerde okuyucunun beyninde yansıtılmaya hazır bir ışık oluşur.

- **Nihayet**

2. tümcede ‘en uygun fiyatlı yer’ ifadesiyle gidilen yer yani laboratuvarın ucuzluğu, o dönemlerde imkânsızlıklar nedeniyle hastane yerine kullanıldığı ve kahramanın maddiyat açısından iyi olmadığı;

8.tümcede ‘yalvarır gibi bakan gözler’ ifadesiyle kişinin çaresizliği; 11. tümcede ‘hemşirenin gözlerini kaçırmaması’ ifadesiyle ise tahlil sonuçlarının iyi olmadığı ve bunu hastaya söylemekten çekindiği örtük olarak anlaşılmaktadır.

17.tümcede ‘artık bir önemi yoktu’ ifadesinde ölümün olduğu yerde paranın öneminin kalmadığı;18. tümcede ‘hem acelesi vardı, hem acelesi yoktu’ ifadesinde hastanın hayatının son günleri olduğu vurgulanırken aslında hastanın kendi içinde savaştığı umutlu bekleyişin de bitmediği çıkar sanmaktadır.

21.tümcede ‘kusurlu ferahlık’ ve 23. tümcede ‘kesinliğin tartışılmaz soğukluğu’ hastanın aldığı kötü tahlil sonucunu betimlerken;

24. tümcede ‘Ertelenmiş, geciktirilmiş, oyalanmış bir son’ ifadesi onca bekleyişin, çırpınışın hazine sonunu ve umudun bitişini örtük olarak vermektedir.25. tümcede ‘Herkesin yanındaki yolcu’ ifadesi ise **ölümü** yani bütün insanlığın ölümlü olduğu mesajını okuyucuya örtük olarak aktarmaktadır.

- **Saklı Yas**

1. tümcede ‘Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere’ ifadesinde şahsın daha önce başka türlerde kitaplar okuduğu fakat artık sadece anı okuyabildiği;

5. tümcede ‘Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti’ ifadesiyle öykü kişinin okuduğu yazarın eski İstanbul’u anlattığı, bununla birlikte İstanbul’un geçmişten bugüne çok değiştiği ve kahramanın o günleri özlediği;

8. tümcede “Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah-beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvrıp seyretmeyi reddettiği filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul’una kavuşmak uğruna

katlanıyordu şimdi” ifadesiyle kahramanın geçmişte siyah-beyaz Türk filmlerini sevmediği fakat şimdi geçmişe özlemini gidermek için izlediği;

27. tümcede Anıl’ın ölümünden sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl’ın hatırasını da alıp götürmüştü sanki’ ifadesinde ablasının Anıl’dan bir hatıra olarak kaldığı ve ablasının ölümüyle Anıl’ın da unutulduğu örtük olarak verilmiştir.

28 ve 29. tümcelerde ise öykü kişinin Anıl için aslında içinde gizli bir matem biriktirdiği ve bunun hatıra kitabındaki anılarla açığa çıktığı sezdirilmiştir. Son tümcelerde, hayatından bir kişiyi daha önce uğurlamış başka insanların da içinde hep bir gizli yas tuttukları, bir gün bir uyarıcıyla açığa çıktığında da öyküdeki kişi gibi tepkiler gösterebileceği örtük olarak okuyucuya verilmek istenmiştir.

- **Kavga**

2 ve 3. tümcelerde ‘Görenler yeni evli sanır onları. Oysa hep kavga ederler’ ifadeleriyle öykü kişilerinin dışarıdan belki de çok genç görüldükleri ya da birbirlerine çok ilgili oldukları algısını verdikleri fakat bir anda başladıkları kavgalarla aslında uzun yıllardır evli olan bir çift özelliği gösterdikleri örtük olarak verilmiştir. (Aslında evlilikte artık yeterli olgunluğa ulaşan çiftler, uzun yıllar geçirmiş kişiler, sevgilerini de kavga ederek yaşarlar, kavga aralarında bir anlaşma dili olabilir.)

4-8. tümceler anlatılan öyküdeki çiftin kavgalarını her türlü ortamda utanmadan, çekinmeden göz önünde yapabilmeleriyle; çiftin umursamaz kimliğine örtük gönderim yapılmıştır.

9. tümcede ‘başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz...’ ifadesiyle öyküde anlatılan çiftin evli olduğu anlamı kesinliğe ulaşmıştır. Ayrıca diğer çiftlerden kendilerini farklı görme algısı örtük olarak verilmiştir.

9-12. tümceler karı-kocanın, kavga etmelerine rağmen aralarındaki sevgi ve saygıyı hiçbir zaman yitirmedikleri ve aralarında hiçbir evli çiftte görülmeyen özel bir bağ kurdukları, birbiri için aziz olana (aşklarına, yüreklerine) dokunmadıkları örtük olarak verilmiştir. (Burada bütün çiftler için karı-koca olmaktan çok sevgi saygı duymanın önemi okuyucu için örtük olarak vurgulanmıştır.

Son tümcede belirtilen, ‘birbirini bulmuş iki deliden çok, birbirini bulmuş iki açık’ benzetmesiyle çiftin yaptığı kavgaların ne kadar delilik gibi durduğu düşünülse de aslın da büyük bir aşkı barındırdığı, deliliğin de aşkın bir meyvesi olduğu sezdirilmiştir.

4.1.1.2. Büyük lekli Yapı /Bağdaşıklık (Coherence)

“Bir metni tutarlılığı bakımından incelemek, üst yapı olarak genel metin çerçevesinde, metnin tümünü anlamsal olarak değerlendirmek demektir” (Günay, 2007: 116). Günay’ın da belirttiği gibi metnin tutarlılığı, bağdaşık olmasıdır. Metnin tutarlılık sağlaması için metni oluşturan önermelerin büyük ölçekli yapı kapsamında birbirini tamamlaması gerekir.

Büyük lekli yapı metni bir bütün olarak ele alır. Metinlerin anlamsal, yapısal ve işlevsel çözümlmelerini kavramak için büyük ölçekli çözümlleme gerekmektedir. Büyük lekli yapıyı zmllemek için de belli ölçütler bulunmaktadır.

Torusdağ ve Aydın’ın (2017) da belirttiği gibi, çalışmada yararlanılan kaynaklar ışığında ele alınan büyük ölçekli yapı çözümlleme ltleri; *işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, ana düşünce tümcesi, içerik şeması, konu değişimi belirleyicileri, biçem, zet, sonuç tümcesi ve motif/izlek* olarak belirlenmiş ve incelenmiştir.

4.1.1.2.1. İşlev (Function)

Genel olarak, her metin okuyucuyu bilgilendirme işlevine sahiptir. Kanıtlayıcı veya kurmacaya dayalı işlevler içeren metinler de bulunur.

Uzun-Subaşı’na (2003a, s. 24) göre, metnin türüne özgü iletişimsel amacı, söylem alanı (konu, ortam ve katılımcılar), söylem cümlesi (slupsal özellikler), söylem modu (sözlü veya yazılı iletişim, metnin türü) dikkate alınmalıdır.

•Nihayet

Öyküde yazar, maddi imknları ölçüsünde gittiği bir laboratuvarı aldığı tahlil sonuçlarıyla hayatı çaresizlik içinde kalan bir kişiyi anlatırken, ölümün belirsizliği ve yaşamın aceleciliği arasında duygusal bir örüntü kurmuş ve bu örüntüyü okuyucunun tamamlamasını istemiştir.

Amaç, hayatın gerçekleriyle okuru baş başa bırakmaktır.

‘Ölüm’ motifinin en soyut biçimde nakış nakış işlendiği cümleler hem metni akıcı kılmıştır hem de okuyucuyu düşünmeye yönelticidir. Kısa bir öyküde ‘Nihayete’ ulaşmanın basamakları adım adım okuyucuya sunulmuştur. Metnin son kısmının okuyucuya bırakılması ise ‘doğal bir son’ oluşturmaktadır. Metinde ‘az sözle çok şey’ anlatılmaktadır.

• *Saklı Yas*

Yazar bu metni, bazı acıların üstünden zaman geçmesine rağmen unutulmadığını, bunların insanın hiç beklemediği bir anda karşısına çıkabileceğini aktarmak ve okuyucuyu düşünmeye sevk etmek için yazmıştır.

Öyküde hayatı anlatılan kişinin geçmişinde gizlediği bir olayın açığa çıkması sonucu oluşan kederli mutluluk, acı, hüznün gibi duygular okuyucuyu da duygusallığa yönelticidir. Öykü kahramanı ve okuyucu arasında duygusal bir bağ kurulmuştur.

Kısacık bir öykünün büyük bir kederi barındırması ve yaşanan şeylerin okurken insanın gözünün önüne gelmesi, metnin çok yönlü işlevselliğini göstermektedir.

“*Herkesin geçmişinde gizli bir kederi vardır...*” ifadesiyle bu metin her geçmişe bir ışık olabilir.

• *Kavga*

Bu öyküde yazar, kimlikleri belirsiz bir karı-kocanın kavgasını anlatırken onları diğerlerinden ayrı tutan özellikleri vurgulamıştır. Metnin genelinde sevgi ve saygı içinde gerçekleşen kırıp dökmeyen bir kavga anlatılmıştır. Burada amaç evlilik bağından çok çiftler arasında saygının önemini göstermek, saygı olmadan sevginin yetersizliğini okuyucuya hissettirebilmektir.

Yazar, aşkın sevginin büyüklüğünü kavgadaki tutku ve cilvenin büyüklüğüyle harmanlamak istemiş, aslında her çiftin yaşadığı duyguları olumlu yönleriyle okuyucuya iletmiştir. Yani öyküde, evliliğin kutsallığını düşündürmek, her evlilikte kavga olabildiğini belirtmek ve çift olma yolunda iyi bir tutum

geliştirmek işlevleri vardır. Bir diğer işlev de ‘kavga’ sözcüğünün olumsuz anlamına karşı bu metinde olumlu yönden ele alınması ve mesaj verilmesidir.

“Bir yerde sevgi ve saygı varsa orada kavganın hükmü yoktur.”

4.1.1.2.2. Başlık (Title)

Başlık, bir metinde konuyla ilgili kısa ve öz bilgi veren, kimi zaman mesaj niteliğindeki bir kavramdır. Metnin ‘isminin belirtildiği yerdir’ başlık. Bir metnin başlığı ve konu tümceleri, metnin izleği ile ilgili önemli ipuçları barındırır. Bir bütün olarak metnin konusunu belirten en üst büyük ölçekli önermeleri başlıklar oluşturur. Konu tümceleri genel olarak, söylemin kısımları ya da paragraf hakkında bilgi verir (Dilidüzgün, 2008, s. 92; Akt., Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 197).

Okuyucunun dikkatini çeken, onda ilgi uyandıran ilk şey başlık sayılabilir bir metinde. Okuyucunun kitapla daha ilk yakınlaşmasında, okuyucuya ana düşünceyle ilgili gerekli bilgileri iletebilir (Günay, 2007, s. 58).

- **Nihayet**

Metne adını veren ‘nihayet’ kavramı, anlam açısından ‘sonunda, son’ kavramlarını içeren bir sözcüktür. Çaresiz bir bekleyişin sonucunu belirten bir ifade olması bağlamında metnin içeriğiyle örtüşmektedir. Metnin tamamına hâkim bir başlıktır ve metnin sonunda ölüm sözcüğünü niteler özelliktedir. Kısa olmasına rağmen metnin yoğunluğuna da uygun bir başlık olmuştur. “*Olayın kahramanı nihayet kusurlu sonucunu almıştı!*”

- **Saklı Yas**

Metnin en büyük önermesi olan ‘saklı yas’ başlığı metnin içeriği ile örtüşmektedir. Öyküde geçmiş ve bugün arasında bir bağ oluşturan ‘saklı’ sıfatı ile okuyucuda merak uyandırılmış, geçmişte bir matemin yaşanmışlığına ve kişinin içinde gizli kamışlığına bir gönderimde bulunulmuş yani metnin çağrı işlevi yerine getirilmiştir.

- **Kavga**

Metne adını veren ‘kavga’ sözcüğü konuyla ilgili ipucu niteliğindedir. Çünkü bildiğimiz kavganın dışında farklı noktalara da değinilmiştir. ‘Kavga’

sözcüğünün olumsuzluk düşündüren anlamına rağmen metinde yer alan ‘kavga’ sözcüğü bir çiftin saygı çerçevesinde süren aşkları ve sevgileri etrafında gelişen seviyeli kavgalarındaki olumlu detaylarla ilgili mesaj vermektedir.

4.1.1.2.3. Konu (Topic)

İletişimsel bir amaca yönelik olan konu, işlevsel bir yapı içinde yer alır. Soyut bir sözcük alanında yer alsa da aslında metnin derin yapısına ait bilgisellik içeren bir kavramdır (Erden, 2010; Akt., Torusdağ ve Aydın, 2017).

Torusdağ ve Aydın (2017)’a göre, metni tüm gerçekliğiyle ortaya koyan ilk öge konu olarak belirlenmiştir. Öncelikle, yazara düşüncelerini aktarabilmesi için uygun bir platform sağlamaktadır. Yazar söylemek istediklerini seçtiği konu sayesinde okuyucusuna aktarır. Okuyucunun temel izleğe ulaşmasında en kısa yol, konudur.

- **Nihayet**

Öyküde, belirsizlikler içinde ölümü bekleyen yoksul bir kişinin küçücük umutlar eşliğinde çaresizliği ve nihayetinde gerçekle yüzleşmesi anlatılmaktadır.

Belirsizlikler $\Rightarrow$ küçücük umutlar $\Rightarrow$ bekleyiş $\Rightarrow$ çaresizlik $\Rightarrow$ nihayet

- **Saklı Yas**

Öyküde, ismi verilmeyen ve eski İstanbul’a özlem duyan bir kişinin beğendiği bir yazarın hatıra kitabını okurken eski İstanbul’u hatırlayıp geçmişini düşünmesi ve o kitapta geçen bir cümlenin, ona saklı kalan yasını hatırlatması anlatılmaktadır.

Hatıra kitabı $\Rightarrow$ anılar $\Rightarrow$ özlem $\Rightarrow$ eski İstanbul $\Rightarrow$ şaşkınlık $\Rightarrow$ keder/yas

- **Kavga**

Öyküde, kimlikleri açık bir şekilde belirtilmeyen bir çiftin (karı-kocanın) kavga edişlerindeki detaylarla birbirlerine duydukları sevgi ve saygının, aralarında anlaşma şekline dönüşmüş olan seviyeli kavgalarındaki önemi konu olarak ele alınmıştır. Onların arasında yaşanan kavga aslında aşkın ve tutkunun harmanlandığı bir iletişim aracıdır.

Karı-koca $\Rightarrow$ kavga $\Rightarrow$ sevgi $\Rightarrow$ aşk $\Rightarrow$ saygı $\Rightarrow$ iki deli $\Rightarrow$ iki âşık

4.1.1.2.4. Anahtar Sözcükler (Key Words)

Bir metin bütünüyle anlaşılmadan anahtar sözcükler belirlenemez. Metinlerdeki olmazsa olmaz denilen kavram niteliği taşıyan anahtar sözcükler, metnin içeriğiyle ilgili okuyucuya bilgi verir. Büyük ölçekli metin yapısında ve özet metinlerin içerik kısmında mutlaka bulunması gereken sözcüklerdir. Yani metinlerin biçimlendirilmesinde ana etmen anahtar sözcüklerdir (Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 200).

- **Nihayet**

Metin, en çok yinelenen ‘tahlil sonuçları, hemşire, doktor, 3.tekil kişi(özne)’ sözcükleri etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda ‘tahlil sonuçları, hemşire, doktor, olayın kahramanı(o), ölüm’ anahtar sözcükler olarak belirlenmiştir.

- **Saklı Yas**

Metin, en çok yinelenen ‘eski İstanbul, anılar/hatıralar, kitap, Anıl, keder, acı sözcükleri ve öykü kişisi(kahramanı) yani 3. tekil kişi’ gibi anahtar sözcükler etrafında şekillenmiştir.

- **Kavga**

Metin, en çok yinelenen ‘kavga, karı-koca, kalabalık, sevgi’ sözcükleri etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda ‘kavga, karı-koca, sevgi, saygı, aşk, âşık’ anahtar sözcükler olarak belirlenmiştir.

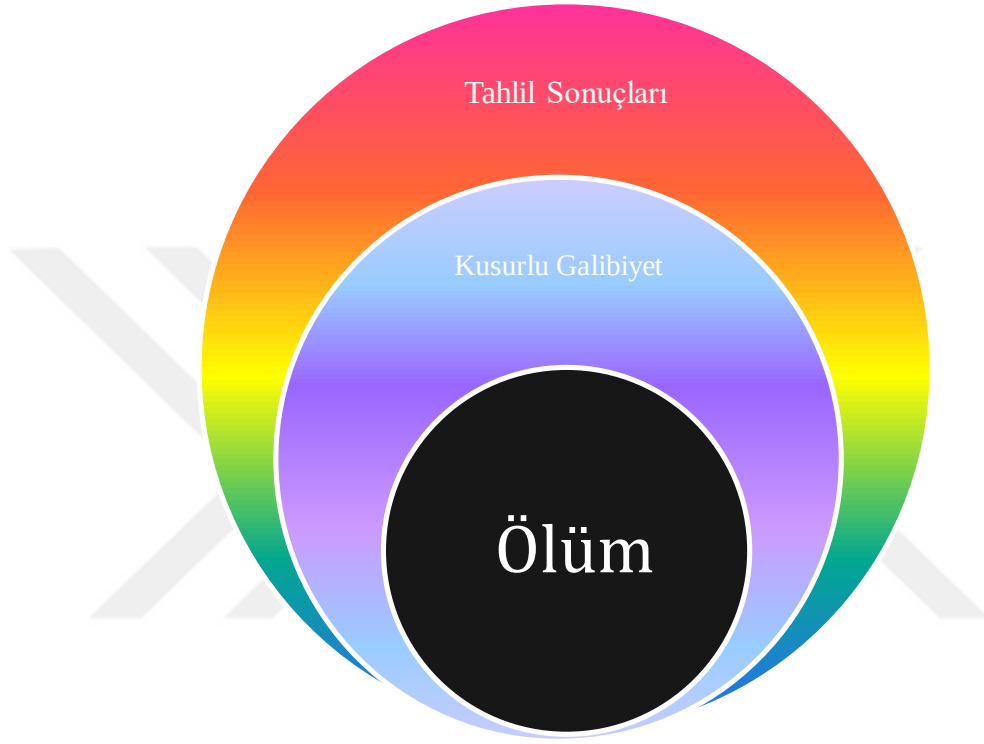
4.1.1.2.5. İçerik Şeması (Schema)

Amacına uygun iletişim ağını ortaya koyabilmek için, ilk olarak aktarmak istediği düşüncelerini, anlamsal ve mantıksal bir sıralama oluşturarak vermek zorundadır bir metin yazarı. Metinler; işlevsel, anlamsal ve yapısal olarak farklı şekillerde incelenir ve her metnin türüne göre içerik şeması değişiklik gösterebilir. (Torusdağ ve Aydın, 2017)

“Öykülerin planı, olayların diziliş biçimi, kişilerin de olaylara karışma sırası ile ilgilidir” (Erden, 2010, s. 29).

- **Nihayet**

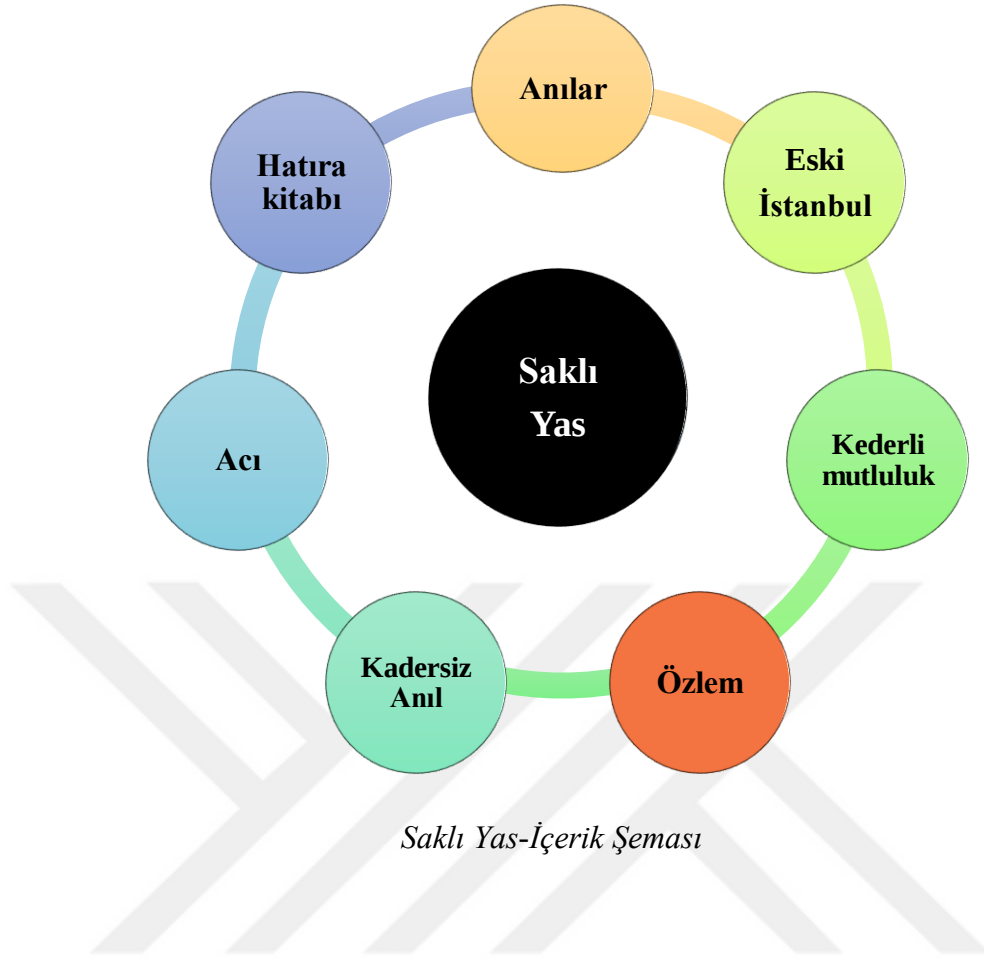
Yazar-anlatıcının betimlemelerle anlattığı, ilk sonuçların alındığı laboratuvar ortamını yansıtan 1-6. tümceler giriş; Hemşirenin konuşmalarına ve umutlu bekleyişe dayanan, korku ve çaresizliğin de yer aldığı 8-20.tümceler gelişme; Olayın karara bağlanmasını belirten, kesinliğin tartışılmaz soğukluğu ve ertelenmiş bir sonu yani ölümü ifade eden 21-25. tümceler sonuç tümceleridir.

Nihayet- İçerik Şeması

- **Saklı Yas**

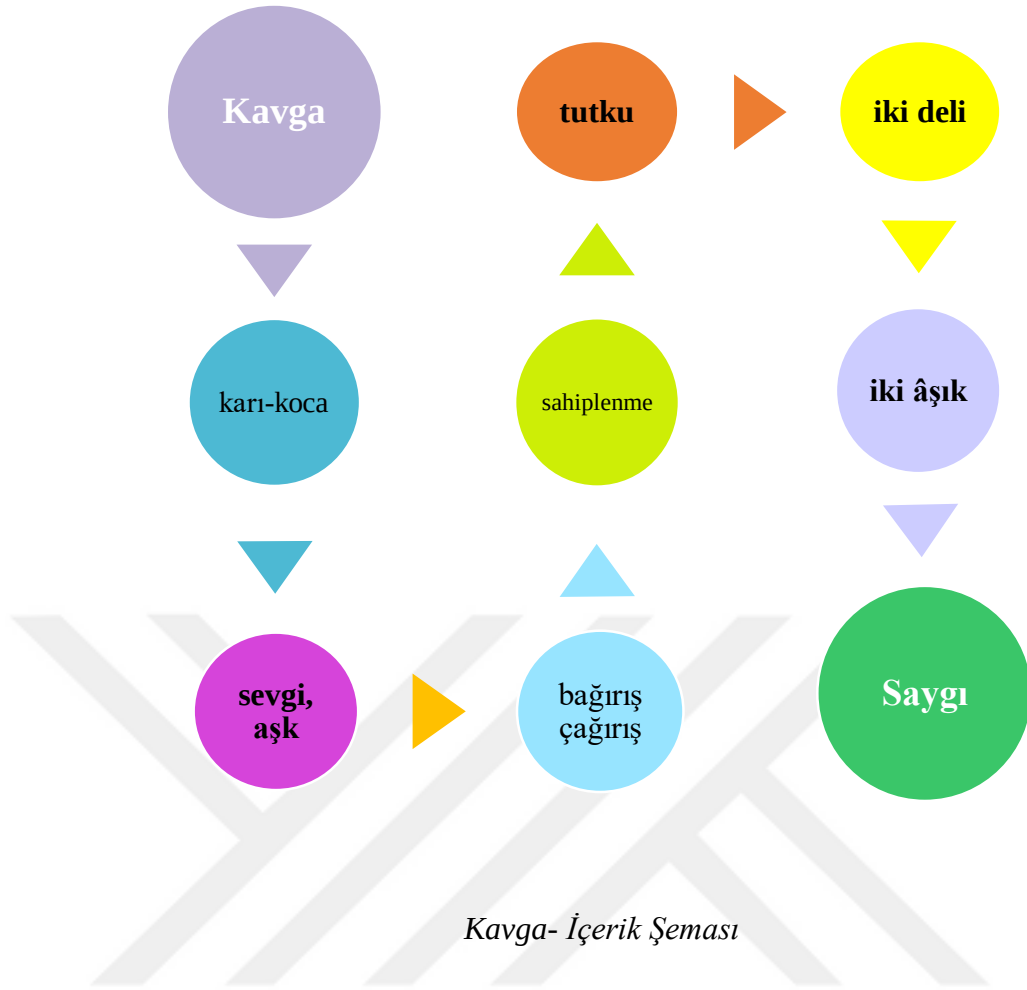
Yazar-anlatıcının, hikâye kahramanının hatıra kitapları okumasıyla başlattığı ve kahramanın anılarla eski İstanbul'u hatırlamaya başlamasını ve kederli mutluluk duygusunu anlattığı, 1-11. tümceler giriş; Okunan anılarla eskiye dönülmesinin anlatıldığı ve kahramanın dayısı Anıl'ın ölümünün ve ölüm şeklinin hatırlatılmasını, geçmişe özlemin ve kederin yer aldığı 12-27.tümceler gelişme; Öykünün bir sona bağlanmasını belirten, kahramanın yıllardır içinde tuttuğu gizli matem ve özlemin gözyaşlarıyla gün ışığına çıkmasını ifade eden 28-31. tümceler sonuç tümceleridir.

Saklı Yas-İçerik Şeması

- **Kavga**

Yazar-anlatıcının, kimliği açık verilmeyen bir çiftin uluorta her yerde kavga edişlerinden bahsettiği 1-7. tümceler giriş; onların kavgasındaki tutku, ateş, sevgi, sahiplenme duygusunun herkes tarafından görüldüğünün, bilindiğinin belirtildiği 8-10. tümceler gelişme; çiftin karı-koca olmalarından çok bir âşık olarak birbirlerine karşı derin saygı duyduklarının anlatıldığı 10-12. tümceler sonuç tümceleridir.

4.1.1.2.6. Konu Değişimi Belirleyicileri (Topic-Changing Markers)

Metinler belli bir düzene göre oluşturulurlar çünkü kurguları bunu gerektirir. Kullanılan kelimelere veya yazılış şekillerine göre bu düzen oluşturulur. Olayın ilerleme aşamalarına göre metinlerde derin yapıdaki ilişkileri sağlayan, anlamsal bağ oluşturan ve metni bölümlere ayıran sözcükler, konu değişimini gerçekleştiren belirleyiciler olarak nitelendirilebilir. Metinde ardışık tümcelerle meydana getirilmiş bir kısım, konunun değişeceğine işarettir. (Dijk ve Knitsch, 1983, s. 204; Akt., Torusdağ ve Aydın 2017, s. 211)

- **Nihayet**

Öyküde 4. tümcede geçen, ‘hem ayak alışkanlığı hem güven hem hâlâ uygun fiyatlı yer olmayı sürdürmesi...’ tümcesi ile Laboratuvar anlatılmış; 10. tümcede ‘kusurlu galibiyet’ ifadesiyle konu değişerek ölümü erteleme galibiyetinden

bahsedilmiş; 11. tümcede ‘bu kez hemşire gözlerini kaçırmış’ ifadesi ile hemşirenin sonuçları hastaya söylememek için kaçıışı anlatılmıştır.

16. tümcede ‘taksi çevirdi’ ifadesiyle artık hastanın dolmuşa binmeyip taksiye bindiği ve paranın onun için önemi kalmadığı anlatılmış; 22. tümcede ise ‘nihayet’ sonuç kavramıyla sonunda ölümün gelişi konu olarak ele alınmıştır.

- **Saklı Yas**

Öyküde 4. tümcede yer alan ‘o sıralar sevdiği bir yazar’ ifadesiyle kişinin olduğu dönem içinde sevdiği bir yazarın anılarından oluşan bir kitap yayınlaması konu edilmiş; 7. tümcede öykü kişinin ‘nicedir’ sözcüğüyle uzun zamandır uykusuz kaldığından ve gece neler yaptığından bahsedilmiş; 13. tümcede ‘aniden’ ifadesiyle konu değişmiş ve öykü kahramanının anıları okurken geçmişte yaşanan acı bir olayı hatırlaması anlatılmıştır.

‘Lisedeki okul arkadaşları’ ifadesiyle devam eden 15. tümcede yazar ve Anıl arasındaki bağ ve Anıl’ın ölümünden bahsedilmiştir. 20. tümcede ‘kendinden büyüktü Anıl’ ifadesiyle öykü kişisi ve Anıl arasındaki bağ yani bir dayı-yeğen ilişkisine değinilmiş; 25. tümcede geçen ‘kadersiz yeğenini’ sözcük grubuyla Anıl’ın genç yaşta ölümü ve öykü kişinin ablasının onu böyle andığı hatta ablasının da bu üzüntüye dayanamayıp erken ölümü konu edilmiştir.

‘Zamanında’ sözcüğüyle başlayan 29. tümcede eskiden yeterince tutulamamış olan saklı bir yas olduğundan bahsedilmiş ve öykünün sonuna kadar öykü kahramanının bu yas karşısındaki durum gözlemlemesi anlatılmıştır.

- **Kavga**

Öyküde 3. tümcede ‘oysa’ bağlacıyla konu değişmiş, yeni evli gibi görünen bir çiftin aslında sürekli kavga ettiğine değinilmiş, 8. tümceye kadar uluorta her yerde kavga edebildikleri anlatılmıştır. 8. tümcede ‘herkes bayılır’ ifadesiyle aslında bu çiftin kavgasının sıradan olmadığı, bir sevgi göstergesi olduğu, herkesin bunu severek izlediği konusuna değinilmiştir.

‘Hiçbir’ belgisiz sıfatının konu değişimi belirleyicisi olarak yer aldığı 9. tümcede başka hiçbir karı-kocanın derken, bu çiftin karı-koca olduğu kesinleşmiş ve kavgalarını büyük bir aşkla, kırmadan, incitmeden yaptıklarından bahsedilmiştir.

‘Belki’ bağlacıyla başlayan 11. tümcede aslında öykü kişilerinin karı-koca olmalarının değil aşklarına duydukları saygının büyüklüğünün ve öneminin ifade edilmesiyle metnin konusu ‘saygı’ kavramı olarak değişmiştir.

4.1.1.2.7. Ana Düşünce/Konu Tümcesi (Topical Sentence)

Bir metinde yer alan konu tümcesi, ana düşüncenin belirleyicisidir. Verilen konu yardımıyla metinde verilmek istenen asıl mesaj kavranarak, bir ana fikir oluşturulur.

Metnin ana düşüncesi çoğu kez, okuyucunun düşünce dünyası kadar yer kaplar. Okuyucuya merak duygusu aşılama için açık ve net belirtilmeyen konu tümceleri yer alabilir. Buna bağlı olarak da okuyucunun ana düşünceyi, metnin bütününden hareketle ortaya çıkarması beklenir. Okuyucu metinden anladıklarını birleştirip zihninde yoğurarak, ana düşünce tümcesi oluşturabilir.

- **Nihayet**

Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)

Hem acelesi vardı hem acelesi yoktu. (18)

Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; bir şeyin karara bağlanmasının kusurlu ferahlığı doldurdu içini. (21)

Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar gelmişti nihayet! (22) (Başlığa gönderimde bulunan bir konu tümcesidir.)

Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna bırakmıştı yerini. (23)

Ertelenmiş, geciktirilmiş, oyalanmış bir son. (24) “Metnin ana düşünce tümcesidir.”

Herkesin yanındaki yolcu. (25) “Ölüme gönderimde bulunan bir ana düşünce tümcesidir.”

- **Saklı Yas**

Metindeki 29. tümce başlığa gönderimde bulunan bir konu tümcesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zamanında yeterince tutamadığını düşündüğü saklı yas, yıllar sonra önünü kesmiş, elindeki kitabın sayfalarından yüzüne vuran kederli ışıktaki tuhaf bir mahcubiyet duygusuna kapılmıştı.

“Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3) geçmişteki olaya gönderimde bulunan tümce bir ana düşünce tümcesidir.

- **Kavga**

Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. (9)

Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini görürsünüz. (10)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

Birbirini bulmuş iki deliden çok, birbirini bulmuş iki âşık olduklarını görürsünüz. (12) tümcesi metnin ana düşüncesini açıklar niteliktedir.

Yukarıda verilen tümcelerin hepsi metnin başlığıyla ilişkili olan ‘kavga’ kavramının metindeki çift için yerini ifade ettiğinden ana düşünce/konu tümcesi olarak belirlenmiştir.

4.1.1.2.8. Biçem (Style)

‘Aynı nesneyi farklı tarzlarda söyleme’ biçemin en kısa kullanım şekli olarak ifade edilebilir (Dijk, 1988, s. 73).

Yazarın etkili bir iletişim kurmak için başvurduğu bir araç konumundadır biçem. Yazarın yazın dünyasında oluşturduğu gayelerine ulaşmak ve fikirlerine ortak olmak için incelenmesi gereken bir detaydır. (Erden, 2010).

4.1.1.2.8.1. Sözdizimsel Düzlemle İlgili Biçemsel Yapılar

Sözdizimsel biçem özellikleri; bitmemiş tümceler, soru tümceleri, sözcük dağarcığı, dilsel kalıplar, ünlem tümceleri, devrik cümle türleri, tümcelerin sıralanış düzeni, aynı dil dışı gerçekliğe gönderme yapan öğelerin yinelenmesi, eksiltili

anlatım biçimleri, sık sık kullanılan kelimeler gibi küçük ölçekli (yüzey) yapıyı oluşturan dil öğelerini içerir. Bir yazar metin üretirken bu özellikleri, metnin manası ve işlevselliğini meydana çıkarmak amacıyla kullanır. (Torusdağ ve Aydın, 2017)

Tek yüklemden ya da sözcükten oluşan tümce örnekleri:

- ***Nihayet***

Metinde tek yüklemden ya da sözcükten oluşan tümce örneğine rastlanmamıştır.

- ***Saklı Yas***

Öyküde örnek tümceler:

Anıl! (16)

“Kadersiz”. (26)

- ***Kavga***

Metinde tek yüklemden ya da sözcükten oluşan tümce örneğine rastlanmamıştır.

Doğrudan aktarım tümceleri:

- ***Nihayet***

Metinde az yer tutan sözde diyaloglar ya da Hemşire'nin söylediği varsayılan sözler ‘demişti’ ve ‘dedi’ biçiminde doğrudan aktarılmıştır.

“En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)

Hemşire kâğıtları yayıldıkları yerden geri toplarken, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapacaktır,” dedi. (13)

“Sizi yanıltmak istemeyiz, gene de korkulacak bir şey olmayabilir, moralinizi bozmayın.” (14)

“En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı salık vermişlerdi. (2)

“Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu hastalıklar kontrol gerektirir.” (3)

- ***Saklı Yas***

Yazar bazı yerlerde doğrudan aktarım tümcelerine yer vermiştir:

“Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu.” diyordu. (2)

“Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3)

Yazar, lisedeki okul arkadaşlarından söz ederken *“Anıl Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris’te talihsiz bir trafik kazasında ölecekti,” diyordu. (15)*

Gencecik yaşta ölüp gitmiş kadersiz yeğenini—ablası öyle anardı: “Kadersiz”. (25)

- **Kavga**

Metinde doğrudan aktarım tümcesine yer verilmemiştir.

Ünlem ve soru tümcesi kullanımı:

- **Nihayet**

Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar gelmişti nihayet! (22) sonuç tümcesinde kahramanın umutlu bekleyişinin son buluşunu belirtmek için ünlem kullanılmıştır.

Metinde soru tümcesi yer almamaktadır.

- **Saklı Yas**

Öyküde geçmişte yaşanan olayda anlatılan kişinin kimliğini vurgulamak için ünlem kullanılmıştır.

Anıl! (16)

Ablasının oğlu! (17)

Metinde soru tümcesi yer almamaktadır.

- **Kavga**

Öyküde ünlem ve soru tümcesi yer almamaktadır.

Eksik tümce kullanımı:

- **Nihayet**

Öyküde okuyucunun dikkatini çekmek ve okuyucuyu okuma eylemiyle iç içe sokmak için eksik bırakılmış tümcelere ver verilmiştir.

Hem ayak alışkanlığı hem güven hem hala uygun fiyatlı bir yer olmayı sürdürmesi... (4)

Kaç yıldır bu ışığı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışık... (5)

- **Saklı Yas**

Öyküde, 6. tümcede okurun tamamlaması için eksik tümce kullanmıştır.

Bildiği, tanıdığı, içinde yabancılık çekmediği, yağmuru bile bir başka yağın İstanbul'a... (6)

- **Kavga**

Metinde ekonomik dil kullanımı açısından tek bir yerde eksik tümce kullanılmıştır.

Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... (4)

Devrik tümce kullanımı:

- **Nihayet**

*Ölümüm elinden en azında birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle **iniyordu** basamakları her seferinde. (10)*

*Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; bir şeyin karara bağlanmasının kusursuz ferahlığı **doldurdu** içini. (21)*

*Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna **bırakmıştı** yerini. (23)*

- **Saklı Yas**

Nicedir **düzensizdi** uykuları. (7)

*Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvrıp seyretmeyi reddettiği filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul'una kavuşmak uğruna **katlanıyordu** şimdi. (8)*

*Kederli bir mutluluk **veriyordu** bütün bunlar ona. (11)*

*Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile **bilmiyordu** onun. (19)*

*Kendi yaşamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl'ın unutulması **gerekiyordu** sanki. (23)*

*Anıl'ın ölümünden sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl'ın hatırasını da alıp **götürmüştü** sanki. (27)*

*Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak **geçiyordu** şimdi. (28)*

- **Kavga**

*Görenler yeni evli **sanır** onları. (2)*

*Seyredildiklerine aldırmaz, çevrelerine biriken kalabalığa dönüp **bakmazlar** bile. (7)*

*Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme **vardır** bağırış çağırışlarında. (9)*

Bir eylemin farklı biçimlisiyle aynı tümce ya da ardışık tümcelerde yer alması:

Öykü çözümlemelerinde küçük ölçekli yapı kısmında 'kısmi yinelemeler' başlığı altında bu bölümle ilgili örnekler olduğu için burada kısa tutulmuştur.

- **Nihayet**

*En az altı yedi yıl önce **olmalı**. (1)*

*Hem ayak alışkanlığı hem güven hem hala uygun fiyatlı bir yer **olmayı** sürdürmesi... (4)*

*... , katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi **bakmıştı**. (7)*

*Yalvarır gibi **bakan** gözlerindeki ısrar üzerine hemşire, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)*

- **Saklı Yas**

*... “Anıl Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris'te talihsiz bir trafik kazasında **ölecekti**,” diyordu. (15)*

*Gencecik yaşıta **ölüp** gitmiş kadersiz yeğenini –ablası öyle anardı: (25)*

*Anıl'ın **ölümünden** sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl'ın hatırasını da alıp götürmüştü sanki. (27)*

*Tan sökümü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni **ölmüş** gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)*

- **Kavga**

*Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında **göremeyeceğiniz** kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırsız çağırışlarında. (9) Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini **görürsünüz**. (10)*

4.1.1.2.8.2. Dilsel, Anlamsal Düzlemle İlgili Biçemsel Yapılar

Okuyucuya alışık olduğu kavramlar dışında olanaklar sunarak okuyucuyu farklı bir düş dünyasına götüren, bir yazarın kullandığı değişik dil yapıları, metne özgünlük ve estetiklik katarak, metnin biçemsel yapısını sağlamlaştırır. Bu sayede dil, amaç oluşturur. Yazınsallık taşımayan metinlerdeki gibi bir araç görevi üstlenmez. (Dilidüzgün, 2008, s. 100; Akt., Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 237)

Söz sanatları dilin görülmedik yapısında, yeni keşifler bulduran ince bir çizgidir. Bir yazar metin üretirken, oluşturulan metin türlerine uygun olarak, duygu ve düşüncelere tesir etmek amacıyla kişileştirme, ironi, eğretileme, değişmece, abartma gibi anlamsal düzlemle ilgili biçemsel yapılar olan ‘söz sanatlarından’ da yararlanır. Dilin asıl görevi sanatsal işlevi ön planda tutmaktır. (Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 237).

Deyim kullanımları

- **Nihayet**

Öyküde, ‘salık vermek’, ‘göz atmak, gözlerini kaçırmak, ümidi kesmek’ deyimlerine yer verilmiştir.

Örnek tümceler:

*“En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı **salık vermişlerdi**. (2)*

*Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir **göz atan** hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı.* (7)

*Bu kez hemşire **gözlerini kaçırmış**; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıkta işler uydurarak oyalanmıştı.* (11)

*Hemşireden **ümidi kesince**, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı kâğıtları bankonun üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara baktı bir süre.* (12)

- **Saklı Yas**

Öyküde, ‘burun kıvrırmak’ ve ‘söz etmek’ deyimlerine yer verilmiştir.

Örnek tümceler:

*Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah-beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında **burun kıvrıp** seyretmeyi reddettiği filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul’una kavuşmak uğruna katlanıyordu şimdi.* (8)

*Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden **söz ediyordu.*** (1)

- **Kavga**

Öyküde, ‘denk gelmek’ deyimine yer verilmiştir.

*Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye **denk gelmişse...*** (4)

Atasözü kullanımı

Üç öyküde de atasözü kullanılmamıştır.

Söz Sanatları

- **Nihayet**

Laboratuvarın betimlendiği serim bölümü ile tahlil sonuçları ve ölümden bahseden düğüm bölümünde benzetme ve betimlemelere başvurulmuş, abartı

sanatına da yer verilmiştir. Ölüme gönderimde bulunan çözüm bölümünde ise kişileştirmeye yer verilmiştir.

Kaç yıldır bu ışıĒı kut apartman aralıĒında aynı basamakları dönerek çıktıĒı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışıĒı... (5)

Girişteki aynı ölgün gülümseyiŒli hemŒire. (6)

İlk seferindeki korku, aynı güçte yinelemediyse de kendini, sonrakilerde de bir ayaĒı kuŒkunun kapanındaydı hep. (9)

Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmıŒ... (10)

Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaŒam, kesinliĒin tartıŒılmaz soĒukluĒuna bırakmıŒtı yerini. (23) ErtelenmiŒ, geciktirilmıŒ, oyalanmıŒ bir son. (24)

- **Saklı Yas**

Söz sanatlarına önem veren yazarın anlatımı oldukça akıcıdır. Tümcelere dikkat edildiĒinde yazarın benzetme ve kişileŒtirme sanatına yer verdiĒi görölmektedir. Ayrıca betimlemeler yaparken kullandıĒı sıfatlar da yazara özgü bir yapıdadır. 13. tümcede abartı sanatı da kullanılmıŒtır.

“Zaman benim için yalnızca geĒmiŒten yapılan bir Œey sanki.” (3)

Dalıp gittiĒi sayfaların birinde karŒısına çıkan bir cümle, aniden bir yeri derinden kesilmıŒ gibi canının yanmasına neden oldu. (13)

İlk sızıdan sonra kolay sarılabilir sanılan yara keŒiĒi giderek dalga dalga büyüyen bir acıya dönüŒtü içinde. (14)

Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaŒattıĒı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21) NiŒantaŒı’ndaki asık yüzlü evin her köŒesine sinen o boĒucu keder duygusundan kurtulmak için kendini sürekli sokaklara, pastanelere atardı. (22)

Kendi yaŒamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl’ın unutulması gerekiyordu sanki. (23)

*Zamanında yeterince tutamadığını düşündüğü saklı yas, yıllar sonra önünü kesmiş, elindeki kitabın sayfalarından yüzüne vuran **kederli ışıktaki** tuhaf bir mahcubiyet duygusuna kapılmıştı. (29)*

*Tan sökümü serinliği omuzlarını **ürpertirken**, Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. (31)*

*Maçka **sırtları**, parke taşlı **tanıdık bir sokak**, eski usul geniş camekânlı bir dükkân, sahilde **salaş** bir lokanta ya da çay bahçesi. (9)*

***Kederli bir mutluluk** veriyordu bütün bunlar ona. (11)*

*O zamanki kısa pantolonlu **kavruk** çocuğu... (20)*

- **Kavga**

Yazarın bu öyküsünde anlatımı oldukça yalın ve dili akıcıdır. Bazı tümcelerde benzetme ve kişileştirme sanatına yer verdiği görülmektedir.

*Görenler **yeni evli** sanır onları. (2)*

*Uluorta insan içinde, **kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi** rahat rahat kavga ederler. (5)*

*Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar **büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır** bağırış çağırışlarında. (9)*

Yazarın kullandığı dil, farklı sözcük ve sözcük grupları

Bir yazarın, düşünce evreni, hisleri ve deneyimlerini okuyucuya aktarmak amacıyla kullandığı bir araç niteliği taşıyan dil; fikrî, kişilerarası olma ve metinsellik gibi işlevlere sahiptir. Metni yazan kişinin metinde kendine has bir dil kullanımını sağladığını görmek, dili bu yönlerden kritik etmektir (Erden, 2010, s. 14).

- **Nihayet**

Yazar, metinde oldukça etkileyici ve örtük ifadelerle anlaşılır bir dil kullanmıştır. Kimliği verilmeyen bir kişinin hayatından bir kesit sunan yazar, oluşturduğu psikolojik bir kurmacayı okuyucunun hayatının içine en derinden yerleştirmektedir. Yazar deyim ve söz sanatlarına da yer vermiştir.

Yazar, öyküde farklı olarak sadece ‘salık vermek’ deyimine yer vermiştir.

- ***Saklı Yas***

Yazar öyküde sade bir dil kullanmıştır. Üst kurmaca bir metin oluşturan yazar, ismini vermediği öykü kişisini geçmişe götürürken olayları kendine özgü üslubuyla okuyucuya derinden hissettirmiştir. Metinde kullanılan dil, akıcı ve etkileyicidir. Yazar, deyim ve söz sanatlarına da yer vermiştir.

Yazar, metinde herhangi farklı sözcük ve sözcük gruplarına yer vermemiştir.

- ***Kavga***

Öyküde yalın ve gündelik bir dil kullanan yazar, çarpıcı ifadelerle özgün üslubunu yine ortaya koymuştur. Metinde yazar- anlatıcı- okur üçgeni kurmak istemiş ve başarılı bir şekilde bunu gerçekleştirerek, öykünün gidişatını okuyucunun iç dünyasına sunmuştur.

Yazar, öyküde farklı olarak ‘birbirleri için aziz olan’ sözcük grubuna yer vermiştir.

4.1.1.2.8.3. Anlatıcı Bakış Açısı / Odaklayım (Point Of View)

Bir metindeki olayların okuyucuya kimin gözüyle ve kimin ağzından aktarıldığının ifade ediliş şekli bakış açısını ortaya koyar. Okuyucu-anlatılan ve anlatıcı-yazar kavramları birbirinden farklı ilişki içermektedir. Metni kimin, nasıl anlattığını görebilmek, metni oluşturanın dünyasından anlamak açısından önem taşımaktadır. Metni anlatanın iyi bilinmesi çözümlemeye kaynak oluşturacaktır. (Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 245).

Metnin doğru çözümlenmesi için, dört tür odaklayım (bakış açısı) kullanılır: Dış odaklayım (gözlemci bakış açısı), iç odaklayım (kahraman bakış açılı 1. tekil anlatıcı), sıfır odaklayım (hâkim bakış açılı 3. tekil anlatıcı ya da ilahi bakış açısı) ve karma odaklayım (çoğul bakış açısı).

- **Nihayet**

Bu öyküde kullanılan, sıfır odaklayım (hâkim bakış açılı üçüncü tekil ya da ilahi bakış açısı), anlatıcının her şeyi bildiği, her şeyi gördüğü ve her yerde bulunduğu bakış açısıdır.

Sıfır odaklayıma sahip anlatıcı, tanrı bakışına, her zaman ve her yerde bulunma yetisine dayanarak, yaşanmış ve yaşanacak bütün olayları, kahramanların iç dünyalarını kısacası her şeyi anlatıdaki herhangi bir kişiden çok daha iyi bilir ve olduğu gibi anlatmıştır.

Örnek tümceler:

İlk seferindeki korku, aynı güçte yinelemediyse de kendini, sonrakilerde de bir ayağı kuşkunun kapanındaydı hep. (9)

Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıkta işler uydurarak oyalanmıştı. (11)

- **Saklı Yas**

İlahi bakış açısının (sıfır odaklayım) kullanıldığı bu metinde üçüncü tekil şahıs olarak verilen kahramanın düşünceleri, geçmişi ve duyguları aktarılmıştır.

Anlatıcı her şeyi bildiğini, her şeyi gördüğünü ve her yerde bulunduğunu bu bakış açısıyla yansıtır.

Örnek tümceler:

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4)

Nicedir düzensizdi uykuları. (7)

Kalktı, birkaç apartmanın arka yüzünün ortak baktığı bahçeye açılan balkondaki çiçeklere su verdi. (30)

- **Kavga**

Öyküye hâkim olan bakış açısı sıfır odaklayım (ilahi bakış açısı) olmasına rağmen yer yer dış odaklayım (gözlemci bakış açısı) da kullanılmıştır. Yazar bir

çiftin hayatını dışarıdan gözlemleyerek okuyucuya da olduğu gibi yaşatmak istemiştir.

Örnek tümceler:

Küçük bir sahil kasabasında yaşarlar. (1)

Görenler yeni evli sanır onları. (2) Oysa hep kavga ederler. (3)

Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... (4)

Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. (8)

Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11)

4.1.1.2.9. Özet (Summary)

Bir metnin anlaşılıp anlaşılmadığını kavramanın en doğru yolu özetlemedir. Özet, metnin farklı bölümlerinden arka arkaya alınan cümleleri yazarak değil; orijinal metinle ilgili olacak içerik ve biçim değerlendirmesiyle birlikte yeniden yazıp şekillendirmekle gerçekleştirilir (Günay, 2007, s. 133). Metnin içeriğinden sapmadan ‘en öz şekli’ oluşturmak özetin en kısa tanımıdır. Metni özetlerken, metinle ilişkisi az olan ve metne fazla gelen sözcükler çıkarılarak metinde sadeleştirme sağlanabilir.

• *Nihayet*

Yazar-anlatıcı metnin başında, hakkında hiçbir ayrıntı, betimleme verilmeyen bir kişinin ucuz bir laboratuvara gidip yaptırdığı tahlil sonucu hastalığını öğrenmesi bağlamında metne giriş yapmıştır. Altı yedi yıl sonra bu kişi hastalığının ne seviyede olduğunu görmek için tekrar bu yere gider ve tahlil yaptırır. Umutlu-umutsuz bir bekleyiş ve çaresizlik içinde sonucunu oradaki hemşireden öğrenmek ister. Tahlil sonuçları hakkında detay vermeyen hemşire tekrarlanmasını ve doktorun görmesi gerektiğini söyler. Bu sözler kahramanımız için acı bir bekleyiş ve sabırsızlığa yol açar. Adeta hemşirenin gözlerinde gerçeği görmek için çabalar. Son gidişinde hemşirenin gözlerini kaçırmaması artık onu umutsuzluğa götürür. Doktorun ne diyeceğini artık tahmin etmektedir. Fakat yine de tedirgin yaşamına bu kusurlu sonuçla bir son vermek istemektedir. Artık paranın bile önemi

yoktur, dolmuş yerine taksiye binerek döner. Arabada yanında oturan sonuçlarıyla baş başa düşünürken, nihayet altı yedi yıldır beklediği kesinliğin soğukluğunu yüreğinde hisseder. Ölüm şimdi sadece yanındaki yolcudur.

- **Saklı Yas**

Artık sadece hatıra kitaplarını okuma kararı alan öykü kahramanı, sevdiği bir yazarın hatıra kitabını okurken kitapta anlatılanlarla özlem duyduğu eski İstanbul günlerine döner. Eski İstanbul günlerini o kadar özlemiştir ki eskiden tahammül edemediği siyah-beyaz Türk filmlerini bile izlemektedir şimdi. Yazarın anlattıkları da ayrıca kahramanımıza çok tanıdık gelmektedir. Dalıp gittiği bu kitapta okuduğu bir cümle onun derin bir acı hissetmesine ve unuttuğunu sandığı gizli bir matemi hatırlamasına neden olur. O cümlede ablasının oğlu Anıl'ın ölümüyle ilgili bir şey yazmaktadır. Kendine yakın bulduğu bu yazarla Anıl'ın arkadaş olduğunu bile bilmeyen ve buna çok şaşırان kahramanımız Anıl'la yaşadıklarını ve Anıl'ın ölümünü, ölümünün aileye yaşattığı derin kederi hatırlar. Yıllar önce yeterince tutamadığı yas tekrar karşısına çıkmıştır ve bu acıya dayanamaz. Anıl yeni ölmüş gibi hisseder ve acısıyla içindeki duyguları boşaltmak için ağlamaya başlar.

- **Kavga**

Küçük bir sahil kasabasında yaşayan bir çift, dışarıdan insanlara yeni evli gibi görünür fakat aslında hep kavga ederler. Kalabalıkta, ...uluorta her yerde sanki kendi evlerinde gibi rahat rahat kavga ederler. Kavga ettikleri sırada dışarıdan izleyenleri asla umursamazlar. Gördükleri kalabalığa aldırılmazlar çünkü insanlar da zaten onların kavgasından rahatsız olmaz. Onların kavgalarında birbirlerine olan aşkın sevginin, tutkunun göstergesidir ve birbirlerine gurur kırıcı kötü hiçbir şey söylemezler. Onların kavgalarında karı-koca olmalarını değil birbirlerine duydukları derin saygı görülür. Onlar deli bir çift değil de birbirini bulmuş iki âşıktır aslında.

4.1.1.2.10. Sonuç Tümcesi (Conclusion Sentence)

Genellikle metnin başlangıç ve bitiş kısmını birleştirici yapıda olan sonuç cümleleri, okuyucunun üzerinde yaratılması beklenen gelişim ve davranış değişikliğinin örtük yahut açık şekilde ifade edildiği mühim kısımlardır. Genel

olarak metnin konusunu özetleyen sonuç tümceleri, okuyucuyu da bazı davranışlara yöneltir. (Torusdağ ve Aydın, 2017, s. 254).

- **Nihayet**

Metinde sonuçların kesinleştiği ve ölümün vurgulandığı,

Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna bırakmıştı yerini. (23) tümcesi sonuç tümcesidir.

- **Saklı Yas**

Metni özetleyen ve geçmişin acısının vurgulandığı,

Zamanında yeterince tutamadığını düşündüğü saklı yas, yıllar sonra önünü kesmiş, elindeki kitabın sayfalarından yüzüne vuran kederli ışıktaki tuhaf bir mahcubiyet duygusuna kapılmıştı. (29) tümcesi metnin başlığını da açıklar niteliktedir ve sonuç tümcesidir.

- **Kavga**

Metinde, ana fikre yaklaşan ve saygının vurgulandığı,

Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. (11) tümcesi metinde anlatılan çiftin arasında kavgadan daha büyük olan bağ ifade ederek ana düşünceyi de yansıtan bir sonuç tümcesidir.

4.1.1.2.11. Motif/İzlek (Motif/Theme)

Anlatının giriş kısmından itibaren kendini ortaya koyan izlek, ana fikir meydana getirir ve sonuç bölümüne kadar da devam eder. (Erden, 2010, s. 30).

İzlekler birçok motif örgüsü etrafında şekillenebilir. Örneğin; bir metinde yıkım izlek ise; felaket, sarsıntı, can kaybı gibi kavramlar motif olabilir.

Bir metinde ana izlek etrafında farklı izlekler de oluşabilir.

- **Nihayet**

Öyküde, 'tahlil', 'yaşam', 'ölüm', 'korku', 'yolcu' ve 'keder' gibi motifler öne çıkmaktadır.

Metinde, 'ölüm korkusu', 'yaşam endişesi', 'bitmeyen çaresizlik', 'ruh yoksulluğu', 'yaşam sevgisi' gibi alt izlekler yer almaktadır.

Temel izlek, 'Bekleyiş ve ölüm arasında süren kusurlu bir yoldur, yaşam.' ifadesiyle belirlenmiştir.

- **Saklı Yas**

Öyküde 'keder', 'özlem' ve 'zaman' gibi motifler öne çıkmaktadır.

Metinde yaşanılan derin acıların üstünden zaman geçmesine rağmen unutulmadığı, sadece unutulduğunun sanıldığı; bunun da insanın hiç beklemediği bir anda karşısına çıkıp aynı derinlikte bir acı yaşatacağı anlatılmaya çalışılmıştır.

Öykünün alt izleği, 'saklı bir kederin getirdiği geçmişe özlem duygusu' olarak ele alınabilir.

'Zaman ne kadar acıları unuttursa da unuttuğumuzu sandığımız şey aslında acılarımız değil zamandır.' ifadesi metnin temel izleği olarak belirlenmiştir.

- **Kavga**

Metinde, 'kavga', 'sevgi', 'aşk', 'saygı' gibi motifler yer almaktadır.

Metinde, 'seviyeli kavga aşkı öldürmez, kuvvetlendirir.', 'saygı sevgiden büyüktür.' gibi alt izlekler çıkarılabilir.

Öykünün temel izleği, 'Saygı ve sevgiyle yoğrulmuş bir kavga aşkı kuvvetlendirir.' ifadesi olarak belirlenmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tarihi geçmiş 1960'lı yıllara dayanan metindilbilim, son 15-20 yıl içerisinde en fazla incelenen dilbilim alanları içinde yer almaktadır. Birçok dilbilimci, farklı metinlerde (roman, makale, öykü, şiir vb.) metin olabilmenin ölçütlerini sıralama arayışındayken, değişik başlıklar altında yapılan çalışmaların hepsi günümüzde incelenen metinlere ışık tutar niteliktedir. Bu çalışma için kısa öyküler tercih edilmesindeki en büyük etken ise, kısa öykülerde metindilbilimsel çözümleme örnekleri üzerine yapılan çalışmalara az rastlanması olmuştur.

Genel olarak metindilbilim, metnin nasıl oluşturulduğunu ele alırken bunun yanında dil ile ilgili detaylı noktaları da vurgulamaktadır. Metin içinde yer alan kelime ve cümlelerin birlikte oluşturdukları örüntü metindilbilim sayesinde çözümlenmektedir. Bu bağlamda, bazı dilbilimcilerin metindilbilimsel çözümleme alanında yaptığı çalışmalar; Coşkun (2005), Dilidüzgün (2008), Aydın(2012; 2014), Torusdağ (2014), Doğan ve Demirel (2019) vb. bu araştırmanın temelini oluşturu ve sonuçlarını destekleyici nitelikte düşünceler barındırmaktadır.

Metin çözümlemesi her ne kadar kuramsal gerçekliğe dayansa da genel olarak uygulamalı bir yöntem olarak değerlendirilir. Bu yöntem kapsamında metinlerin; 'bağlaşık', 'bağdaşık', 'amaçlılık', 'bilgisellik', 'kabul edilebilirlik', 'durumsallık' ve 'metinlerarasılık' olarak belirlenen metin olabilmenin temel yedi ölçütünü sağlamalarını gerekli kılar.

Metindilbilimsel çözümleme yöntemiyle bir metni oluşturan temel unsurlar ve bu unsurların metne katkılarını görmek mümkündür. Önemi olmadığı varsayılan birçok detay metindilbilimsel çözümleme yönteminde büyük bir önem teşkil eder. Metnin oluşumuna sağladığı katkıların yanında, metne; üslup, biçim ve mantıksal anlam bakımından etkileriyle ve dilbilgisi öğretiminin geliştirilmesi açısından sunduğu olanaklarla kendisine önemli bir yer edinen metindilbilimsel çözümleme yöntemi, her geçen gün farklı çalışmalarla büyüyerek gelişme göstermektedir. Bu gelişime katkı sağlamak açısından faydalı bilgiler içerdiği düşünülen bu çalışmada; metindilbilimin ortaya koyduğu metin olabilmenin ölçütü olan bağlaşıklık (sözcüksel bağlaşıklık, yineleme, eşdizimsel örüntüleme, dilbilgisel bağlaşıklık, gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı öğeleri, benzerlik/koşutluk, zaman uyumu ve

görünüş, işlevsel tümce yapısı, örtük anlatım) ve bağdaşıklık (işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, içerik şeması, konu değişimi belirleyicileri, konu tümcesi/ ana düşünce tümcesi, biçem, sözdizimsel ve dilsel, anlamsal biçem, anlatıcı bakış açısı, özet, sonuç tümcesi, motif/izlek) gibi unsurlar belirtilen başlıklar adı altında açıklanmış, açıklanan bilgiler doğrultusunda, Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* isimli hikâye kitabından 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' adlı kısa öyküleri metindilbilimsel açıdan çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma, bu kısa öykülerin doküman analizine dayalı olarak incelenmesine ve metindilbilimsel analizine dayanan nitel bir araştırmadır. İncelemeye konu edinilen öykülerin yazarı Murathan Mungan, çok iyi bir dil ustasıdır ve dile dil bilinci çerçevesinden bakar. Dili etkili kullanan diğer bütün yazarlar gibi dilin inceliklerine farkındalıkla yaklaşırken, dilin imkânlarını kullanmayı ve yazınsal sınırlarını genişletmeyi bilen, dile yeni ufuklar kazandırmayı amaç haline getirmiş postmodern bir yazardır. Hangi türde yazarsa yazsın onun eserlerinde dil yaratıcılığının en üst noktalarda gezindiğini görmek mümkündür. Özellikle öykülerde bu durum doruğa ulaşır.

Murathan Mungan geleneksel ya da modern hangi tarzda yazarsa yazsın, öykülerinde dili adeta nakış nakış işleyerek okuyucunun dünyasına en güzel haliyle sunmuştur. Araştırmada yer alan öykülerin bulunduğu *Kibrit Çöpleri* adlı eserinde, gerçekliğin eşiğinde yer alan kurmacaya, göstermeye dayalı modern kısa öykülerini kendi tarzına uygun, yeterli kısalıkta, özgün, çarpıcı, etkili bir üslupla yazmıştır. Kimi zaman üstkurmaca ile öykü metnini farklı zaman katmanlarına (geçmiş ve günümüze) yaymıştır.

Kibrit Çöpleri adlı eserinde yer alan öykülerinde insanı düşündüren, düş gücünü gerçeklere açan anların öykülerini yansıtırken, bilinçli olarak bıraktığı metin içi boşlukları okurun yaratıcı sezgi, düş ve düşünce gücüyle tamamlamasına bırakan Mungan, çözümleme yönteminin kullanılmasına, hem bağdaşıklık hem de bağdaşıklık bakımından büyük katkı sağlamaktadır denilebilir.

Mungan şöyle tanımlamıştır öykülerini: “Az söz, çok şey, gerisini okurun tamamlamasını istediğim bir sürü ucu açık başlangıç ya da belirsizlik. Kitapta ben sadece kibriti veriyorum, ateşi yakması sizden.” Bu sözlerle incelenen öykülerin

kısa ve öz olduğunu ve sonucun okurun zihinsel çabasına bırakıldığını anlamak mümkündür. Bu bağlamda, öykülerin ana düşünce, konu, izlek, motif gibi başlıklar kapsamında incelenirken yer yer kolaylık yer yer de zorluk sağladığı düşünülebilir.

Yazar ‘Nihayet’ adlı ilk metinde, belirsizlikler içinde ölümü bekleyen yoksul bir kişinin küçücük umutlar eşiğinde çaresizliği ve nihayetinde gerçekle yüzleşmesini anlatmaktadır. Kısa olarak nitelendirilen öykü, 25 tümce ve 291 sözcükten oluşmaktadır.

Metin; hasta, hemşire ve örtük olarak doktor karakterleri ekseninde gerçekleşir. Zaman yaklaşık olarak altı yedi yıllık bir süreci kapsar. Öyküde yer alan apartmanın birinci katındaki laboratuvar kapalı mekân olarak verilir.

Metni oluştururken seçtiği ‘Nihayet’ şeklindeki başlık yazarın ölüm ve son arasında ilişki kurduğunu göstermektedir. “Tedirgin bekleyiş sonunda kesinleşmişti.”

Nihayet adlı eserde kurgu; altı yedi yıl hastalıkla mücadele eden bir hastanın her tahlil sonucunu endişeli bekleyişi, bu tahlil sonucunun nihayetinde ölümün soğukluğunu hissetmesi üzerine kurulmuştur. Öykünün konusunu, son tahlil sonuçlarının hemşire tarafından çekimser şekilde hastayla paylaşması oluşturur. Öykünün sonuç tümcesinde yer alan “ertelenmiş, geciktirilmiş, oyalanmış bir son. Herkesin yanındaki yolcu.” ifadeleri insanoğlunun kaçınılmaz sonuna gönderimde bulunarak okuyucuyu ölüm izleğine ulaştırır.

Yazar, ‘Saklı Yas’ isimli diğer öyküsünde geçmiş ve şimdi arasında bir köprü oluşturarak farklı bir kurguya yer vermiştir. İncelenen hikâyeler arasında en uzun kısa öykü olarak belirlenen metin; 31 tümce ve 395 sözcükten oluşmaktadır.

Üst kurmacaya dayalı bir öykü olan ‘Saklı Yas’, temel karakterin çocukluk arkadaşı (yeğeni) olan Anıl’ın, sevdiği bir yazardan okuduğu hatıra kitabında (Anıl, yazarın da arkadaşıdır) ölüm haberinin yer almasıyla ve okuduğu haberle o yıllara tekrar dönmesiyle kurgulanmıştır. Postmodern eserlerin yaslandığı en önemli unsur olan üstkurmaca metin; “bir edebi eserde kurmacanın da içinde bir kurmaca barındırdığını gösteren, kurmacanın örtülü ya da açıkça bozulup başka bir kurmacaya yer vermesiyle oluşan bir postmodern anlatı” (Aydoğdu, 2017, s. 57) biçimi olarak tanımlanır.

Öyküde yazar, ismi verilmeyen ve eski İstanbul'a özlem duyan bir kişinin beğendiği bir yazarın hatıra kitabını okurken eski İstanbul'u hatırlayıp geçmişini düşünmesini ve o kitapta geçen bir cümlemin, ona saklı kalan yasını hatırlatmasını anlatmaktadır. Öykünün alt izleğini oluşturan '*saklı bir kederin getirdiği geçmişe özlem duygusu*' ifadesi; '*zaman ne kadar acıları unuttursa da unuttuğumuzu sandığımız şey aslında acılarımız değil zamandır*' ifadesini okuyucunun zihnine yerleştirerek metnin temel izleğini belirler.

Öyküde, karakterler net olarak betimlenmemekle beraber; temel karakter, yazar ve ortak arkadaşları Anıl etrafında şekillenmiştir. Kapalı nitelikli Nişantaşı'ndaki 'asık yüzlü' ev mekân olarak belirmektedir. Öykü, çocukluk-geçenlik yılları ve anlatı anı zaman dilimleri üzerine kurgulanmıştır.

İncelen öyküler arasında 12 tümce ve 125 sözcükle en kısa öykü olarak nitelendirilen 'Kavga', bir çiftin süregelen kavgalarındaki sevgi ve saygıyı konu edinir. Metinde '*saygı sevgiden büyüktür*' gibi alt izlek kapsamında '*saygı ve sevgiyle yoğrulmuş bir kavga aşkı kuvvetlendirir*' ifadesi temel izlek olarak belirlenebilir.

Öyküde, küçük bir sahil kasabası olarak belirtilen yerde farklı nitelemelerle (meydandaki çay bahçesi, sokak, vb.) mekânlar oluşturulmuştur. Öykü, geniş zaman kipine dayalı olarak genel bir zaman dilimine gönderimde bulunur.

Bu öyküde, diğer iki öyküde kullanılan ölüm izleği dışına çıkılarak yaşamın rutin akışına değinilmiştir. Ayrıca gerçek hayattaki kavga kavramının verdiği mesajdan sıyrılıp, olumsuz anlam içeren bir sözcüğü olumlu tarafla kültürel bir yapı içerisinde okuyucuya sunmak hedeflenmiştir.

Murathan Mungan'ın kısa öyküler kitabı *Kibrit Çöpleri*, takribi ve vasati kıpkısa öyküler nitelemesiyle ifade edilirken, öykücülük yolculuğunu yoğunluk ve derinliğiyle okuyucuya aktarıyor Mungan. Kibrit çöpleri misali kısacık öykülerin her biri çoğalan anlamlarıyla yaşama dokunarak ateşlediği farklı hayatları, yürekleri ve zihinleri tutuştururken, bambaşka hız seviyelerinde alevlendirici etkiye sahiptir. Anlamsal yoğunluğun verdiği hazla okuru metni yavaşlatarak da okumaya yönlendiren Mungan, sade ve etkili dil kullanımıyla Türkçe ders kitaplarında yer alabilecek metinlere sahiptir. Onun eserleri sayesinde metinde verilen örtük

anlamlar ve ince ayrıntılar gösterilebilir, öğrencilere Türkçe dersi kazanımlarında uygun zemin oluşturulabilir. Özellikle kısa öyküleri öğrenciler için uygun görüldüğünden, bu çalışma için kaynak oluşturmuştur.

Yılmaz ve Topal (2010), ortaokul öğrencilerinde Türkçe derslerindeki anlatı metinlerinin anlaşılmasında ve öğrencilerin anlama ve anlatma yeteneklerini geliştirmede metindilbilimsel çözümleme yönteminin kullanılmasının öğrenci başarısına etkisini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada; metindilbilimsel çözümleme yönteminin geleneksel yöntemle göre daha verimli olduğu, öğrencilerin Türkçe derslerindeki anlama ve anlatma başarısını artırdığı, derse hazırbulunuşluklarını geliştirdiği ve ders katılımlarını fazlalaştırdığı tespitinde bulunmuşlardır. Araştırmada ele alınan yöntemin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019), "Okuduğu metni anlama ve çözümleme ile ilgili olarak; okuduklarındaki örtülü anlamları bulur, metne ilişkin sorulara cevap verir ve metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder." ifadeleriyle karşılık bulan amaç ve kazanımların öğrencilere kazandırılmasına hizmet eden nitelikte olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türkçe dersi içerisinde, metin üzerinde anlama ve kavrama sağlanmadan dilbilgisi öğrenimi gerçekleşmesi çok zordur. Dilbilgisi çalışmalarında temel anlayış bilgiyi öğretmek ya da ezberletmek değil, gösterme, uygulama metotlarıyla öğrencilere kuralı sezdirmek ve bunun için uygun eğitim ortamı oluşturmaktır (Oymak, 2012). Bu görüş doğrultusunda metindilbilimsel çözümleme yönteminin dilbilgisi konularının sezdirilmesinde de fayda sağlayabileceği düşünülmüştür.

İncelenen öykülerde; başlıklar (Nihayet, Saklı Yas, Kavga) ile öykülerin, içeriklerinin, konularının ve işlevlerinin tutarlılığı ispatlanmıştır. Bunun yanında her öykünün oluşturduğu izlek, kendi metninin tamamına hâkimdir. Yazar, bu yolla öykünün anlamsal ve mantıksal açılarından tutarlılığını sağlamış, metnin ana yapısını ince ayrıntılarıyla ortaya çıkarmıştır. Metinlerin 'büyük ölçekli (derin) yapı ve küçük ölçekli (yüzey) yapı' özelliklerindeki tespitler, Aydın (2012), Aydın ve Torusdağ'ın (2014) farklı metinler üzerinde yaptıkları metindilbilimsel çözümleme sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Metindilbilimin ortaya koyduğu ilkeler, metnin bir bütün olarak değerlendirilmesine, açıklanmasına ve yorumlanmasına imkân sağlar (Aydın, 2012, s. 402).

Murathan Mungan'ın *Kibrit Çöpleri* adlı hikâye kitabından seçkisiz olarak belirlenen 'Nihayet', 'Saklı Yas' ve 'Kavga' adlı öykülerin, biçimsel ve anlamsal yönden bütünlük oluşturduğu, kısalıkları birbirinden farklı bu üç öykünün yazınsal bir metin olabilme ölçütlerini sağladığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, metinleri okuma-anlama ve metin üretme Türkçe derslerinin en önemli aşamalarındandır. Öğrenciler bir metinde yer alan bilgilerin nasıl kurgulandığını, metin yapılarının metnin işleviyle nasıl ilişkilendiğini öğrenmelidir. Bunu öğretmenin yolu, metinlerin küçük ölçekli (yüzey) ve büyük ölçekli (derin) yapılarının nasıl düzenlendiğini, metindilbilimsel çözümlemelere dayalı olarak göstermekten geçer. Bu sayede öğrenci, yazarın çeşitli dil kullanımlarına dayanarak oluşturduğu metnin anlamsal kodunu çözebilecek, doğru değişkenler aracılığıyla metni yorumlayarak temel izleğe ulaşabilecek, böylelikle yazarla doğrudan iletişime geçebilecektir.

ÖNERİLER

Dilin kültürel bağlamda öğrenilmesine katkıda bulunan ve her seviyede öğrenci için uygun olan kısa öykü, öğrenciler için hem motive edici hem de eğlendirici özelliklere sahiptir. Kısa öykünün sağladığı olanaklarla; verilen metni doğru seçebilen ve algılayabilen öğrenci okuduğundan tat alabilecek, olay örgüsüyle gelişen merak olgusu onda okuma isteğini artıracaktır. Bunun yanında, öykülerin kısa metinler olması da öğrencilerin okuma etkinliğine katılmalarına katkı sağlayıcı bir özelliktir. Kısa öyküler, yazınsal olmaları sebebiyle de kendilerine özgü dilsel yapılar ve biçimsel nitelikler barındırır. Bu özellik; çözümleme yöntemi için geniş malzeme oluşturur.

Araştırmanın yöntemi, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 'okuma' öğrenme alanında yer alan 'anlama' başlığı altındaki bazı kazanımların (*Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler, Metni yorumlar: a) yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır; b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklerle ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır; metinle ilgili sorular sorar, metinle ilgili sorulara cevap verir, metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur, metnin konusunu belirler* (MEB, 2019, s. 36-37).) öğrencilere

kazandırılmasına hizmet edebilir. Okuma-anlama alanında verilen kazanımlar ile metindilbilimsel çözümleme arasında bir ilişki olduğundan bu yöntemden Türkçe öğretiminde yararlanılabilir. Türkçe öğretiminde diğer bir beceri alanı olan dilbilgisi öğretimi konusunda da anlama ve kavrama açısından metindilbilimsel çözümleme yönteminden faydalanmak gerekir. Metni anlayıp kavrayamayan öğrenciye dilin kurallarını öğretmek mümkün olmayabilir.

Metindilbilimsel çözümleme yöntemi sadece ana dili ya da dilbilgisi öğretiminde değil, doğru kullanıldığında Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda da zengin bir yöntem olarak düşünülebilir. Çünkü; önce metni anlayıp kavramaya çalışmak her dilde aynı amaca hizmet eder.

Yapılan araştırma; Türkçe öğretiminin sağlandığı ortaokul, lise ve daha üst seviye sınıf düzeylerinde uygulanabilir nitelikte görülmektedir. Bu çalışmada kullanılan “Metindilbilimsel Çözümleme Yöntemi” anı, deneme vb. farklı metin türleri için de uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbayır, S. (2013). *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aksan, D. (1989). *Kelimebilimi ve Anlambilimi Ölçülerinden Yararlanarak Bir Yazı Dilinin Eskiliğini Saptama Yolları*. Ankara: TDK Yay.
- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim* (3. Baskı). Ankara: TDK
- Aksan, M. ve Aksan, Y. (1991). Metin Kavramı ve Tanımları. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 2, 90-104 (<http://dad.boun.edu.tr/tr/issue/29237/313014>)
- Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Andaç, F.(2008). *Öykü Yazmak, Öyküyü Düşünmek*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Ayata Şenöz, C. (2005): *Dilbilim: Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2014). Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay'ın Bir Garip Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (4), 109- 134.
- Balyemez, S. (2010). Bağdaşıklık ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde Bağdaşıklık Görünümleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/4, Fall 2010, p. 133-173, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1759>.
- Bates, H. E. (2001). *Kısa Öykü* (Çev. G. Ezber). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Beaugrande, R. A. D. ve Dressler, W. U. (2002). *Introduction to textlinguistic*. London: Longman Group Company. (Digitall reformatted- 2002).
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. USA: The Hague: Mouton
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions* (second ed.). London: Sage.
- Demir Atalay, T. (2012). İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Metinlerinde Yer Alan Değer Unsurlarının Eşdizimsel Örüntülemeler

Açısından Görünümleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/2 Spring 2012, p.1063-1078, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3200>, Ankara.

Demircan, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: DER Yayınları.

Dijk, Teun A. van, Kintsch Walter. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*, Academic Press, London.

Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erdağı, S. (2008). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars

Erden, A. (2010). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri* (2. Baskı). Ankara: Bizim Büro Basımevi

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım.

Erkman Akerson, F. (2007). *Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual

Günay, D. (2007) *Metin Bilgisi* (3. Baskı). İstanbul: Multilingual Yayınları.

Günay, V. D. (2013a). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Günay, V. D. (2013b). *Söylem Çözümlemesi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık

Gündüz, S. (2003). *Öykü ve Roman Yazma Sanatı*. İstanbul: Toroslu.

Halliday, M.A.K ve Hassan, R. (1985). *Cohesion in English*. New York: Longman Group.

Heinemann, Wolfgang, Wiehweger, Dieter, *Textlinguistik*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1991.

- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi Ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınları.
- İnceoğlu, Y.G ve Çomak, N.A. (2016). *Metin Çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İşeri, K. (2011). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Özellikleri*. H. Ülper (Ed.). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (s. 91- 113). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karaağaç, G. (2013). *Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (24. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, Y. (2008). *Metin İncelemesinde Söylembilim Yöntemi “Binbir Gece Masalları Üzerinde Bir Uygulama.”* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıran, Z. (2001). *Dilbilimine Giriş, Dilbilgisinden Dilbilimine*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2013). *Dilbilimine Giriş*. Ankara: Seçkin Yay.
- Kocaman, A. (1996b). Türkçe Öğretiminde Kullanım Düzlemi Üzerine Düşünceler. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 100, 28-31.
- Kolcu, Ali İ. (2006). *Öykü Sanatı*. Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Korkmaz, R. ve Deveci, M. (2012). *Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür: Küçürek Öykü*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkut, E. (Ed.) ve Ayrır Onursal, İ. (Ed.) (2015). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Merriam, S. B. (1998). *Nitel Araştırma* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yay.
- Mert Lüle, E. (2011). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları. *Dil Dergisi*. 153, 7-23.
- Mungan, M. (2011). *Kibrit Çöpleri*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Mungan, M. (2014c). *Paranın Cinleri* (11.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Oymak, R. (2012). *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Oymak, R. (2018). Anadili Eğitim Öğretiminde Dilbilim ve Yan Alanları. *Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)* 15, 112-129
- Ögeyik Coşkun, M. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in 'On İkiye Bir Var' Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1), 167- 182.
- Sapir, E. (1949). *Culture, Language and Personality: Selected Essays*. New York: University of California Press; Reprint edition.
- Saussure, F. (1980). *Genel Dil Bilim Dersleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Sayın, Ş. (1999). *Metinlerle Söyleşi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Subaşı Uzun, L. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Subaşı Uzun, L. (2003a). Metin Üretimi. C. İleri (Ed.), *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım* içinde (ss. 22-38). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Subaşı Uzun, L. (2006). Öğrencilerin Yazılı Anlatım Sürecindeki Metinleştirme Sorunları. S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 693-701). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.
- Şener, S. (1993). Gizemli Geçmişten Yaşamın Aydınlığına 'Geyikler ve Lanetler'. *Hürriyet Gösteri*, 154, 26-28.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük* (18.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Torusdağ, G. ve Aydın, İ. (2017). *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Wright, A. (1989). On Defining the Short Story. S. Lohafer, J. E. Clarey (Eds.), in *Short Story Theory at a Crossroad* (45–53). Baton Rouge: Louisiana State U.P.

İnternet Erişimleri:

<http://dad.boun.edu.tr/tr/issue/29237/313014>) (Erişim Tarihi: 01.10.2019)

<http://dad.boun.edu.tr/tr/issue/29237/313014>) (Erişim Tarihi: 05.09.2019)

<http://www.metiskitap.com/catalog/author/696> (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

<http://www.yyusbedergisi.com/imagesbuyuk/1c3b724%20say%C4%B1.pdf#page=42> (Erişim Tarihi:20.08.2019)

<https://docplayer.biz.tr/22661874-Nizamettin-ugur-metinbilgisi-ders-notlari-metin-kavrami-metinselligin-olcutleri-metinlerin-siniflandirilmesi-metin-cozumleme.html> (Erişim Tarihi: 15.08.2019)

<https://docplayer.biz.tr/22661874-Nizamettin-ugur-metinbilgisi-ders-notlari-metin-kavrami-metinselligin-olcutleri-metinlerin-siniflandirilmesi-metin-cozumleme.html> (Erişim Tarihi:04.10.2019)

<https://oggito.com/icerikler/murathan-mungan-ile-sozusunakinmadan/63455> (Erişim Tarihi: 03.10.2019)

<http://sanatedebiyatsitem.blogspot.com/2014/02/murathan-mungana-oykuden-bakmak.html> (Erişim Tarihi: 03.10.2019)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Kibrit-Copleri/MurathanMungan/Edebiyat/Turk-Oyku/urunno=0000000354183> (Erişim Tarihi: 15.09.2019)

EKLER

EK-1: NİHAYET

En az altı yedi yıl önce olmalı. (1) “En uygun fiyatlı yerdir,” diye burayı salık vermişlerdi. (2) “Bu tahlillerden daha sonra da yaptırman gerekecek. Bu hastalıklar kontrol gerektirir.” (3) Hem ayak alışkanlığı hem güven hem hala uygun fiyatlı bir yer olmayı sürdürmesi... (4) Kaç yıldır bu ışığı kıt apartman aralığında aynı basamakları dönerek çıktığı birinci kat, kapısındaki ölgün beyaz ışık... (5) Girişteki aynı ölgün gülümseyişli hemşire. (6)

Tahlil sonuçlarını almaya bu laboratuvara ilk geldiğinde eli yüreğinde çıkmıştı basamakları, katlayıp zarfına koymadan önce sonuçların yazılı olduğu kâğıda şöyle bir göz atan hemşirenin yüzüne kaderini okumak ister gibi bakmıştı. (7) Yalvarır gibi bakan gözlerindeki ısrar üzerine hemşire, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapar gerçi, ama değerler normal görünüyor,” demişti. (8)

İlk seferindeki korku, aynı güçte yinelemediyse de kendini, sonrakilerde de bir ayağı kuşkunun kapanındaydı hep. (9) Ölümün elinden en azından birkaç yıl daha kopartmış olmanın kusurlu galibiyetiyle iniyordu basamakları her seferinde. (10)

Bu kez hemşire gözlerini kaçırmış; ısrarlı sorularını karşılıksız bırakmış; bankonun gerisinde kendine yalancıktan işler uydurarak oylanmıştı. (11) Hemşireden ümidi kesince, önceki tahlil sonuçlarıyla karşılaştırmak için çantasından çıkardığı kâğıtları bankonun üzerine yayıp anlamaz gözlerle rakamlara baktı bir süre. (12) Hemşire kâğıtları yayıldıkları yerden geri toplarken, “En doğru açıklamayı doktorunuz yapacaktır,” dedi. (13) “Sizi yanıltmak istemeyiz, gene de korkulacak bir şey olmayabilir, moralinizi bozmayın.” (14) Onu ve sonuçlarını bir an önce buradan uzaklaştırmak ister gibiydi. (15)

Dışarı çıktığında her zamanki gibi dolmuş durağına yürümedi, bir taksi çevirip bindi. (16) Artık bir önemi yoktu. (17) Hem acelesi vardı hem acelesi yoktu. (18) Elindeki tahlil sonuçlarını, arka koltukta birine yer açar gibi yanına koydu. (19)

Doktorun ne diyeceğini biliyordu. (20) Ağır bir keder duygusuyla birlikte derin bir rahatlama; bir şeyin karara bağlanmasının kusurlu ferahlığı doldurdu içini.

(21) Altı yedi yıldır bir eli yüreğinde için için beklediği sonuçlar gelmişti nihayet!
(22) Belirsizlik pahasına süren tedirgin yaşam, kesinliğin tartışılmaz soğukluğuna
bırakmıştı yerini. (23) Ertelenmiş, geciktirilmış, oyalanmış bir son. (24) Herkesin
yanındaki yolcu. (25) (Mungan, 2011, s. 75)

EK-2: SAKLI YAS

Artık yalnızca hatıra kitapları okuyabildiğinden söz ediyordu çevresindekilere. (1) “Yaşamın kapılarından birini daha kapatmaya benziyor bu.” diyordu. (2) “Zaman benim için yalnızca geçmişten yapılan bir şey sanki.” (3)

O sıralar sevdiği bir yazar anılarını yayımlamıştı. (4) Onunla birlikte geçmiş yıllara, eski İstanbul’a kapanmak iyi gelmişti. (5) Bildiği, tanıdığı, içinde yabancılık çekmediği, yağmuru bile bir başka yağan İstanbul’a... (6)

Nicedir düzensizdi uykuları. (7) Geceleri geç saatte televizyon kanallarında yayınlanan siyah-beyaz Türk filmlerinden birine rastladığında, zamanında burun kıvrıp seyretmeyi reddettiği filmlere çocukluğunun, gençliğinin İstanbul’una kavuşmak uğruna katlanıyordu şimdi. (8) Boğaz’ın eski manzarası, Maçka sırtları, parke taşlı tanıdık bir sokak, eski usul geniş camekânlı bir dükkân, sahilde salaş bir lokanta ya da çay bahçesi. (9) Eminönü’nün, İstiklâl Caddesi’nin bildiği, hatırladığı gibi olduğu zamanlar. (10) Kederli bir mutluluk veriyordu bütün bunlar ona. (11)

Anılarını okumaya daldığı yazar, kendisine hayli tanıdık gelen imgelerle yatılı okuduğu lise yıllarını, dönemin İstanbul’undaki arkadaş çevresini, bazı mekânları anlatıyordu. (12) Dalıp gittiği sayfaların birinde karşısına çıkan bir cümle, aniden bir yeri derinden kesilmiş gibi canının yanmasına neden oldu. (13) İlk sızıdan sonra kolay sarılabilir sanılan yara kesiği giderek dalga dalga büyüyen bir acıya dönüştü içinde. (14) Yazar, lisedeki okul arkadaşlarından söz ederken “Anıl Tunaman okulu bitirdikten bir yıl sonra Paris’te talihsiz bir trafik kazasında ölecekti.” diyordu. (15) Anıl! (16) Ablasının oğlu! (17) Hiç beklemediği bir biçimde yıllar sonra bir kitapta karşısına çıkıvermişti. (18) Bu yazarla tanıştıklarını, arkadaş olduklarını bile bilmiyordu onun. (19)

Kendinden büyüktü Anıl; bu durumla eğlenircesine ona “dayı” diye seslenir, elinden tuttuğu o zamanki kısa pantolonlu kavruk çocuğu, arkadaşlarına “dayım” diye tanıtırken gülümserdi. (20) Anıl’dan çok, ölümünün aileye yaşattığı o kavurucu derin acıyı hatırlıyordu. (21) Nişantaşı’ndaki asık yüzlü evin her köşesine sinen o boğucu keder duygusundan kurtulmak için kendini sürekli sokaklara, pastanelere atardı. (22) Kendi yaşamının devam etmesi için, evdeki herkesin hayatının üstünü örten o acının dinmesi, Anıl’ın unutulması gerekiyordu sanki. (23)

Kitabı elinden bıraktı; gün doğana, vücudu hatırladıklarından bitkin düşene dek ev içinde gezinip Anıl'ı düşündü, o zamanki hallerini hayal etti. **(24)** Gencecik yaşta ölüp gitmiş kadersiz yeğenini –ablası öyle anardı: **(25)** “Kadersiz.” **(26)** Anıl'ın ölümünden sonra o da uzun yaşamamış, beraberinde Anıl'ın hatırasını da alıp götürmüştü sanki. **(27)**

Ömrü kendi hatıralarını biriktirmeye yetmemiş olan Anıl, onca yıl sonra birinin hatıralarında yalnızca bir cümle olarak geçiyordu şimdi. **(28)** Zamanında yeterince tutamadığını düşündüğü saklı yas, yıllar sonra önünü kesmiş, elindeki kitabın sayfalarından yüzüne vuran kederli ışıpta tuhaf bir mahcubiyet duygusuna kapılmıştı. **(29)**

Kalktı, birkaç apartmanın arka yüzünün ortak baktığı bahçeye açılan balkondaki çiçeklere su verdi. **(30)** Tan sökümü serinliği omuzlarını ürpertirken Anıl yeni ölmüş gibi taptaze bir acıyla ağlamaya başladı. **(31)** (Mungan, 2011, s. 61)

EK-3: KAVGA

Küçük bir sahil kasabasında yaşarlar. **(1)** Görenler yeni evli sanır onları. **(2)** Oysa hep kavga ederler. **(3)** Kalabalıkta, meydandaki çay bahçesinde, sokakta, artık nereye denk gelmişse... **(4)** Uluorta insan içinde, kendi evlerinin oturma odasında kavga ediyormuş gibi rahat rahat kavga ederler. **(5)** O sırada etrafta olanları, yoldan geçenleri, durup bakanları asla umursamazlar. **(6)** Seyredildiklerine aldırılmaz, çevrelerine biriken kalabalığa dönüp bakmazlar bile. **(7)** Onların kavgasını izlemeye herkes bayılır; çünkü onlar kavga ederken birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlarsınız. **(8)**

Başka hiçbir karı-kocanın kavgasında göremeyeceğiniz kadar büyük bir sevgi, tutku, ateş ve sahiplenme vardır bağırış çağırışlarında. **(9)** Ağızlarına geleni uluorta söylediklerinde bile, birbirleri için aziz olana dokunmadıklarını, gurur kırıcı tek bir laf etmediklerini görürsünüz. **(10)** Belki karı-koca olmalarına değil, ama aşklarına duydukları derin saygıyı görürsünüz. **(11)** Birbirini bulmuş iki deliden çok, birbirini bulmuş iki âşık olduklarını görürsünüz. **(12)** (Mungan, 2011, s. 59)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı-Soyadı	Funda ÖZTÜRK
Doğum Yeri-Tarihi	Giresun/Görece- 07.04.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi (Öğretmenliği)
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller (varsa)	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri (varsa)	Aydın, İ. ve Öztürk, F. (2018). Metindilbilime Genel Bir Bakış ve Metindilbilimsel Bir Çözümleme Örneği Olarak Murathan Mungan'ın 'Nihayet'i. XV. <i>European Conference Social and Behavioral Sciences</i> , 1-3 Şubat 2018, Kuşadası.
İş Deneyimi	
Stajlar	Yahya Kaptan İ.Ö.O- Kocaeli, 2012
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Özel Okul- Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	funda_ozturk28@outlook.com